

แนวทางเวชปฏิบัติ การแพทย์แผนไทย ในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ

สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ

ISBN : ๙๗๘-๙๗๔๘๒๘๐-๑๘-๙

ที่ปรึกษา

นายแพทย์สมยศ	เจริญศักดิ์	รองปลัดกระทรวงสาธารณสุข รักษาการแทน อธิบดีกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
นายแพทย์ปราโมทย์	เสถียรรัตน์	ผู้อำนวยการสถาบันการแพทย์แผนไทย

ผู้รวบรวม

นางเกษร	อังศุลิงห์	นักวิชาการสาธารณสุข ๗
นางภาณิศา	รักความสุข	นักวิชาการสาธารณสุข ๗
นางสุพิณญา	เกิดไธ	นักวิชาการสาธารณสุข ๗
นางอัจฉรา	เชียงทอง	นักวิชาการสาธารณสุข ๗
นางแสงเพชร	ภูมา	นักวิชาการสาธารณสุข ๗
นางสุกัญญา	ฉายาขวลิต	นักวิชาการสาธารณสุข ๕
นางสาวอุบลรัตน์	มโนศิลป์	เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน ๔
นางสาวณัฐนันท์	บุญฉวีวิทยาพันธ์	เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน ๔
นายภาคภูมิ	เมยขุนทด	เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน ๔
นางสาวธริตา	จันทร์หอม	เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน ๒
นางสาวภัทรมน	สุขประเสริฐ	นักวิชาการสาธารณสุข
นางสาววรรณภา	พุ่มไม้	เจ้าพนักงานธุรการ

จัดทำโดย

กลุ่มงานส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร
สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข

พิมพ์ครั้งที่ ๑

มิถุนายน ๒๕๕๐

จำนวนพิมพ์

๔,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก

คำนำ

งานการแพทย์แผนไทย ได้รับการผสมผสานให้เข้าสู่ระบบบริการสาธารณสุขของรัฐ ซึ่งประชาชนให้ความสนใจและใช้บริการการแพทย์แผนไทยมากขึ้นเป็นลำดับ แต่ในปัจจุบันยังไม่มีแนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย ดังนั้น กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก โดยสถาบันการแพทย์แผนไทย จึงได้จัดทำโครงการพัฒนาแนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย และได้แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาแนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ ซึ่งมีอธิบดีกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกเป็นประธาน มีอาจารย์จากสถาบันการศึกษาด้านการแพทย์แผนไทย ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์แผนไทย ผู้แทนคณะกรรมการวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนไทย และสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ ผู้รับผิดชอบงานการแพทย์แผนไทยในส่วนภูมิภาค ผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสถาบันการแพทย์แผนไทย เป็นกรรมการ ได้ร่วมกันจัดทำแนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยขึ้นมา เพื่อให้ผู้ทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยมีแนวทางและสามารถทำเวชปฏิบัติได้อย่างมีมาตรฐานและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และเพื่อให้ประชาชนมั่นใจและได้รับการบริการการแพทย์แผนไทยที่มีคุณภาพ ตลอดจนเพื่อให้การเบิกจ่ายค่ารักษาพยาบาลด้านการแพทย์แผนไทย เป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม และเพื่อให้แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยมีความถูกต้องสมบูรณ์มากที่สุด กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ได้จัดทำแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้พิจารณาและเทียบเคียงกับเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยที่ปฏิบัติจริง ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการจัดทำแนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยนี้

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย (Thai Traditional Medicine Clinical Practice Guideline) ที่จัดทำขึ้น แบ่งตามระบบอวัยวะต่างๆของร่างกายออกเป็น ๕ ระบบ ได้แก่ระบบกล้ามเนื้อและโครงสร้าง ระบบผิวหนัง ระบบทางเดินหายใจ ระบบทางเดินอาหาร ระบบไหลเวียนโลหิต ระบบประสาท ระบบอวัยวะสืบพันธุ์ ระบบทางเดินปัสสาวะ และระบบอื่นๆ ซึ่งรูปแบบการจัดทำแนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย ประกอบด้วยข้อมูล ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ เป็นเนื้อหาของแนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบต่างๆ ได้แก่ (๑) แผนภูมิแนวทางเวชปฏิบัติ (๒) ความหมายของการทำเวชปฏิบัติ (๓) โรค/อาการที่ให้การรักษา (๔) ผู้ทำหน้าที่ซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรค และสั่งการรักษา และ (๕) วิธีการรักษา ส่วนที่ ๒ เป็นภาคผนวก ได้แก่ (๑) แนวทางเวชปฏิบัติการให้บริการการแพทย์แผนไทยต่างๆ ได้แก่ การใช้ยาสมุนไพร หัตถเวชกรรมแผนไทย การประคบสมุนไพร การอบไอน้ำสมุนไพร การบำบัดมือเกลือ การรัดหน้าท้อง การอาบสมุนไพร การนวดอริฐ (๒) ข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้นในการทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย และ (๓) การให้คำแนะนำ

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคู่มือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง และช่วยส่งเสริมการใช้บริการการแพทย์แผนไทยให้เป็นที่ยอมรับมากขึ้น และถ้าหากท่านมีข้อเสนอแนะ คำแนะนำเพิ่มเติม หรือถ้าหากทำเวชปฏิบัติตามคู่มือเล่มนี้แล้ว มีข้อบกพร่องหรือมีสิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไข ขอได้โปรดแจ้งกลุ่มงานส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก เพื่อนำมาพิจารณาปรับปรุง แก้ไขคู่มือเล่มนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

(นายสมยศ เจริญศักดิ์)

รองปลัดกระทรวง รักษาราชการแทน

อธิบดีกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

สารบัญ

หน้า

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย

- แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยระบบกล้ามเนื้อและโครงสร้าง ๑
- แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยระบบผิวหนัง ๓
- แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยระบบทางเดินหายใจ ๑๑
- แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยระบบทางเดินอาหาร ๒๓
- แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยระบบไหลเวียนโลหิต ๔๕
- แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยระบบประสาท ๕๕
- แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยระบบอวัยวะสืบพันธุ์ ๖๕
- แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยระบบทางเดินปัสสาวะ ๘๓
- แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยระบบอื่นๆ ๙๑

เอกสารอ้างอิง

๑๑๓

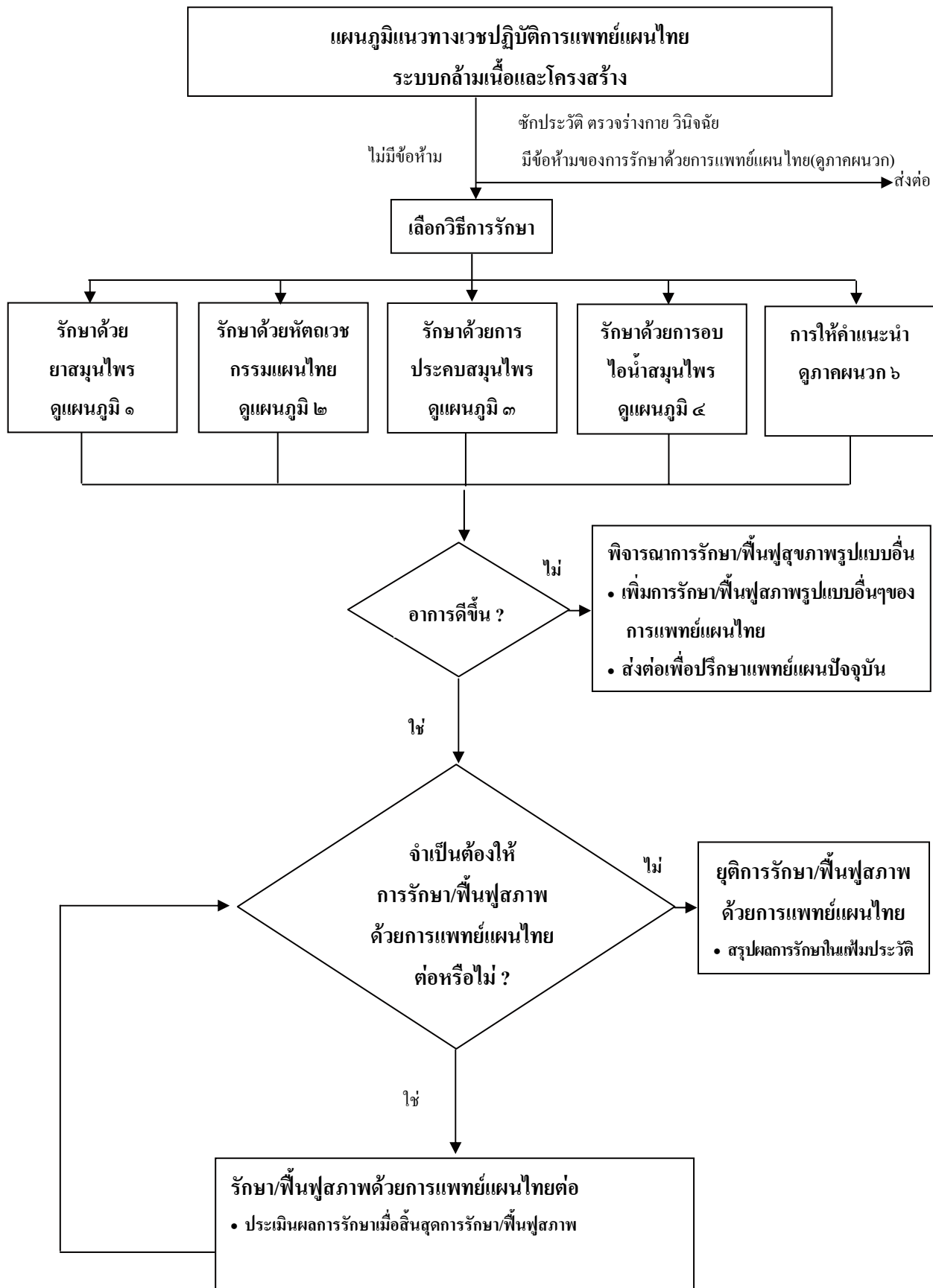
ภาคผนวก

- ภาคผนวก ๑ การใช้ยาสมุนไพร ๑๑๕
 - แผนภูมิที่ ๑ แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยด้วยการใช้ยาสมุนไพร ๑๒๐
 - ข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร และข้อห้าม ข้อควรระวังการใช้ยาสมุนไพร ๑๒๑
- ภาคผนวก ๒ หัตถเวชกรรมแผนไทย ๑๖๓
 - แผนภูมิที่ ๒ แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทย ๑๖๔
 - ข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้นของหัตถเวชกรรมแผนไทย ๑๖๕
- ภาคผนวก ๓ การประคบสมุนไพร ๑๖๗
 - แผนภูมิที่ ๓ แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยด้วยการประคบสมุนไพร ๑๖๘
 - ข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้นของการประคบสมุนไพร ๑๖๙
- ภาคผนวก ๔ การอบไอน้ำสมุนไพร ๑๗๑
 - แผนภูมิที่ ๔ แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยด้วยการอบไอน้ำสมุนไพร ๑๗๒
 - ข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้นของการอบไอน้ำสมุนไพร ๑๗๓
- ภาคผนวก ๕ การทาบหม้อเกลือ การรัดหน้าท้อง การอาบสมุนไพร การนวดอิฐ ๑๗๕
 - แผนภูมิที่ ๕ แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยด้วยการทาบหม้อเกลือ ๑๗๖
 - สำหรับภาวะหลังคลอดปกติ / ภาวะหลังคลอดผิดปกติ ๑๗๖
 - แผนภูมิที่ ๕.๑ แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยด้วยการทาบหม้อเกลือ ๑๗๗
 - สำหรับกลุ่มโรค / อาการที่เกี่ยวข้องกับมดลูกผิดปกติ ความผิดปกติของกระดูก ๑๗๗
 - แผนภูมิที่ ๖ แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยด้วยการรัดหน้าท้อง ๑๗๘

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
● แผนภูมิที่ ๗ แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยด้วยการอาบสมุนไพร	๑๖๕
● แผนภูมิที่ ๘ แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยด้วยการนวดอัฐิ	๑๘๐
● ข้อห้าม ข้อควรระวัง ในการทาบหม้อเกลือ การรัดหน้าท้อง การอาบสมุนไพร และการนวดอัฐิ	๑๘๑
● ภาคผนวก ๖ การให้คำแนะนำ	๑๘๓
● ภาคผนวก ๗ คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาแนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ	๑๘๕

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย
ระบบกล้ามเนื้อและโครงสร้าง

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบกล้ามเนื้อและโครงสร้าง

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวกับโรคและอาการของระบบกล้ามเนื้อและโครงสร้าง

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา แบ่งออกเป็น ๘ กลุ่มดังนี้

๒.๑ กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการปวดบริเวณศีรษะ คอ บ่า ไหล่ ใบหน้า สะบัก ออกได้แก่

ปวดคอ ปวดบ่า/ไหล่ หัวไหล่ติดหัวไหล่อักเสบ ลมปลายปีตมาตบ่า ลมปลายปีตมาตสัญญาณ ๔ หลัง/คอ ลมปลายปีตมาตสัญญาณ ๕ หลัง/คอ ลมปลายปีตมาตโค้งคอ ลมลำบองสัญญาณ ๔ หลัง/คอ ลมลำบองสัญญาณ ๕ หลัง/คอ คอตกหมอน/คอเคล็ด ลมปราบหน้าอก

๒.๒ กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการปวดแขน ได้แก่

ปวดแขน / มือ ลมปลายปีตมาตแขน ลมปลายปีตมาตข้อศอก ลมปลายปีตมาตข้อมือ ลมปลายปีตมาตข้อนิ้ว / นิ้วโป้ง ลมลำบองข้อศอก ลมลำบองข้อมือ ปวดข้อมือ ลมปราบแขน กระดูกแขนหักที่ได้รับการรักษาจนกระดูกติดแล้ว ก้อนปมหน้ามือ – หลังมือ (กระดูกงอกบริเวณมือ)

๒.๓ กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการปวดบริเวณหลัง เอว สะโพก ได้แก่

ปวดหลัง ปวดเอว/สะโพก ลมปลายปีตมาตสัญญาณ ๑ หลัง ลมปลายปีตมาตสัญญาณ ๓ หลัง ลมลำบองสัญญาณ ๑ หลัง ลมลำบองสัญญาณ ๓ หลัง ลมลำบองข้อกระดูกสันหลัง/ข้อไม่ไผ่ กระดูกหลังคด/แอ่น ยอกหลัง ยอกหลังเดี่ยว ยอกหลังคู่ ลมปราบหลัง จัดสะโพก

๒.๔ กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการปวดขา ได้แก่

ปวดขา/เข่า/เท้า ลมลำบองเข่า ลมลำบองข้อเท้า ลมปลายปีตมาตขา ลมปลายปีตมาตสันเท้า ลมจับโปง ลมจับโปงแห้งเข่า ลมจับโปงน้ำเข่า ลมจับโปงน้ำข้อเท้า ลมจับโปงแห้งข้อเท้า ลมปราบขา สะบ้าเจ้า เข่าเสื่อม เข่าเสื่อมมีหินปูนเกาะ ลลิกาพิการ (ไขข้อพิการ) โครงสร้างร่างกายผิดปกติ เช่น ขาโก่ง เข่าบิด

๒.๕ กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับข้อเข่า ข้อเคลื่อน/หลุด ได้แก่

ขากรรไกรค้าง สะบ้าบิน สะบ้าลอย สะบ้าจม สะบ้าเคลื่อน ข้อเท้าเบี่ยง/เคลื่อน/หลุด ข้อเท้าแพลง หัวไหล่เบี่ยง/เคลื่อน/หลุด ข้อศอกเบี่ยง/เคลื่อน/หลุด ข้อมือเบี่ยง/เคลื่อน/หลุด ข้อสะโพกเบี่ยง/เคลื่อน/หลุด หัวเข่าเบี่ยง/เคลื่อน/หลุด กระดูกหลังเท้าเคลื่อน นิ้วมือขึ้น ข้อนิ้วเท้าขึ้น ข้อมือเคล็ด ข้อเคลื่อนที่ไม่ระบุ

๒.๖ กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการอักเสบ บวมตามร่างกาย ได้แก่

อาการปวดข้อต่างๆ ปวดกล้ามเนื้อ ปวดกล้ามเนื้อพังพืด กล้ามเนื้ออักเสบ ขากรรไกรอักเสบ บวมตามร่างกาย เส้นเอ็นอักเสบ เนื้องอกขาบวม บวมเฉพาะที่

๒.๗ กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับตะคริว

ตะคริวท้อง ตะคริวน่อง

๒.๘ กลุ่มโรค/อาการของระบบกล้ามเนื้อและโครงสร้างอื่นๆ

๒.๘.๑ กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการพิการของธาตุตามฤดู ได้แก่

- (๑) กลุ่มที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการพิการของปฐวีธาตุตามฤดู ได้แก่ มั่งส้งพิการ (เนื้อพิการ) นหารูพิการ (เส้นเอ็นพิการ) อัญญูพิการ (กระดูกพิการ) อัญญูมิญชังพิการ (เยื่อในกระดูกพิการ) กิโถมกัังพิการ (พังผืดพิการ)
- (๒) กลุ่มที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการพิการของอาโปธาตุตามฤดู ได้แก่ โลหิตพิการ ลลิกาพิการ (ไขข้อพิการ)

(๓) กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการพิการของวาโยธาตุตามฤดู ได้แก่ อังคมังคานุสารีวาตาศีการ

(๔) กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการพิการของเตโชธาตุตามฤดู ได้แก่ ปริทัยหคคิพิการ

๒.๘.๒ กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับการพิการของธาตุ

(๑) กลุ่มอาการที่เกี่ยวข้องกับการพิการของธาตุดิน ได้แก่ มังสัจพิการ (เนื้อพิการ)

นหารูพิการ (เส้นเอ็นพิการ) อัญญูพิการ (กระดูกพิการ) อัญญูมิญชังพิการ (เยื่อในกระดูกพิการ) กิโถมกังพิการ (พังผืดพิการ)

(๒) กลุ่มอาการที่เกี่ยวข้องกับการพิการของธาตุน้ำ ได้แก่ โลหิตพิการ ลลิกาพิการ (ไขข้อพิการ)

(๓) กลุ่มอาการที่เกี่ยวข้องกับการพิการของธาตุลม ได้แก่ อังคมังคานุสารีวาตาศีการ

(๔) กลุ่มอาการที่เกี่ยวข้องกับการพิการของธาตุไฟ ได้แก่ ปริทัยหคคิพิการ

๓. ผู้ที่ทำหน้าที่การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากายแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากายแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาทะนุของตน)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขากายแพทย์แผนไทย หรือสาขากายแพทย์แผนไทยประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้วต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล หรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

พริก ไพล เป็นต้น

๔.๑.๒ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ได้แก่

ยาธรณีสังกะษัต เป็นต้น

๔.๑.๓ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

มะพร้าว ไพล เทียนบ้าน เป็นต้น

คู่มือทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

คู่มือการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้ามข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ หัตถเวชกรรมแผนไทย หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐาน และ/หรือ จุดนวดเพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค/อาการ

คู่มือทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

คู่มือข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย

ในภาคผนวกที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

๔.๓ การประคบสมุนไพร หมายถึง การใช้ลูกประคบสมุนไพรร้อน มาประคบ กด คลึง บนร่างกายเพื่อ
การรักษา และฟื้นฟูโรค / อาการ

คู่มือทางเวชปฏิบัติด้วยการประคบสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๘

คู่มือห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการประคบสมุนไพร
ในภาคผนวกที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๕

๔.๔ การอบไอน้ำสมุนไพร หมายถึง การอบด้วยไอน้ำที่ได้จากการต้มสมุนไพร เพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค/อาการ

คู่มือทางเวชปฏิบัติด้วยการอบไอน้ำสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๔ หน้าที่ ๑๖๒

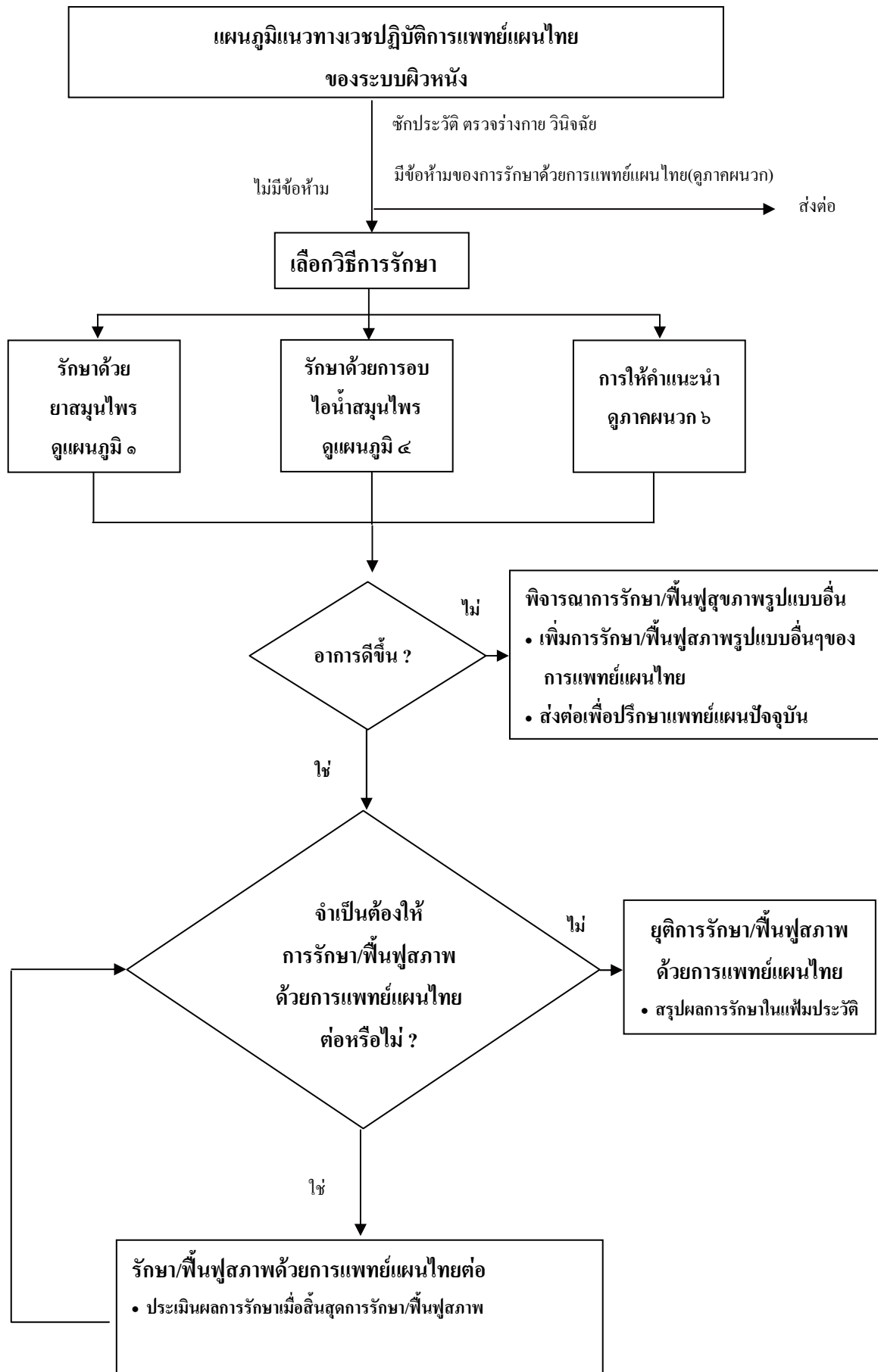
คู่มือห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการอบไอน้ำสมุนไพร
ในภาคผนวกที่ ๔ หน้าที่ ๑๖๓-๑๖๔

๔.๕ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ
เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ
ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

คู่มือให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย

ระบบผิวหนัง

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบผิวหนัง

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวกับโรคและอาการของระบบผิวหนัง

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา แบ่งออกเป็น ๖ กลุ่มดังนี้

๒.๑ การแพ้ ใดก็ได้

ลมพิษ

๒.๒ แผลงัตุว์กัดต่อย ใดก็ได้

แมลงกัดต่อย

๒.๓ การอักเสบ/ติดเชื้อของผิวหนัง ใดก็ได้

กลาก เกลื้อน หิดคัน หิดเปื่อย สิว หิด เรื้อน เรื้อนวิมาลา เรื้อนเกล็ดปลา เรื้อนบอน เรื้อนหิด เรื้อนดอกหมาก เรื้อนกวาง พุพอง ตุ่มหนอง ฝี แผลอักเสบ แสบร้อนตามผิวหนัง เหา ชันนะตุ แผลถูกความร้อน

๒.๔ จากระบบภายในของร่างกาย ใดก็ได้

ฝ้า กระ

๒.๕ ความผิดปกติของผิวหนัง ใดก็ได้

สะเก็ดเงิน ตะไคร้พิษ ฝื่น คันบริเวณผิวหนังภายนอก หูด ตาปลา เกศพิการ โลมาพิการ มังสพิการ นขาพิการ บุปโพพิการ

๒.๖ อื่นๆ ใดก็ได้

รังแค ผมร่วง

๓. ผู้ที่ทำหน้าที่การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยหรือสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้วต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล หรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

บัวบก พญายอ (เสลดพังพอน) เป็นต้น

๔.๑.๒ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

ไพล ชุมเห็ดเทศ กระเทียม ขมิ้น ข่า ตำลึง เทียนบ้าน น้อยหน่า
ทองพันชั่ง ผักบู่ทะเล พลู มะพร้าว มะคำดีควาย ว่านหางจระเข้ ว่านมหากาฬ เสลดพังพอนตัวผู้
บัวบก ฟ้าทะลายโจร มะหาด พญายอ น้ำแข็ง เป็นต้น

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้ามข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๖๒

๔.๒ การอบไอน้ำสมุนไพร หมายถึง การอบด้วยไอร้อนที่ได้จากการต้มสมุนไพร เพื่อการรักษาและ
ฟื้นฟูโรค/อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการอบไอน้ำสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๔ หน้าที่ ๑๗๒

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการอบไอน้ำสมุนไพร
ในภาคผนวกที่ ๔ หน้าที่ ๑๗๓-๑๗๔

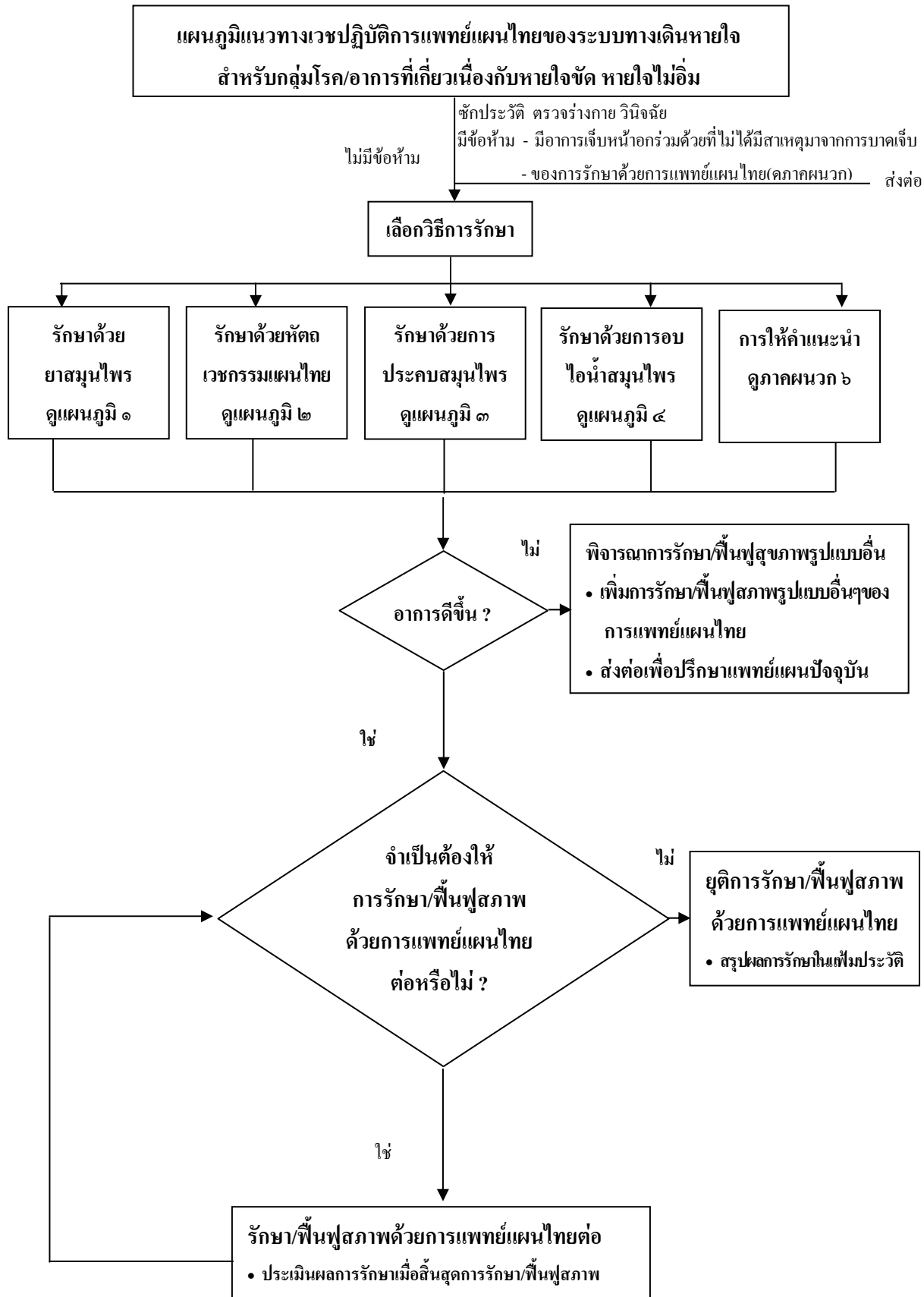
๔.๓ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้
การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค
ให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย

ระบบทางเดินหายใจ

๑. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับ หายใจขัด หายใจไม่อิ่ม
๒. กลุ่มอาการไอ
๓. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับไข้หวัด
๔. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับ กล้องเสียงอักเสบ
หลอดลมอักเสบ ทอนซิลอักเสบ คออักเสบ เจ็บคอ
๕. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับหอบ หืด โรคภูมิแพ้
๖. กลุ่มโรคติดเชื้อด่างขาว

**แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบทางเดินหายใจ
สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับหายใจขัด หายใจไม่เต็ม**

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของโรคและอาการที่เกี่ยวข้องกับหายใจขัด หายใจไม่เต็ม

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

หายใจขัด หายใจไม่เต็ม

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากายภาพบำบัด

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากายภาพบำบัด

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขานวดไทย)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะสาขากายภาพบำบัดหรือสาขากายภาพบำบัด

ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้วต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว/ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล หรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

ยาหอมเทพจิตร ยาหอมนวโกฐ เป็นต้น

๔.๑.๒ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ได้แก่

ยาหอมทิพย์โอสถ ยาหอมอินทจักร์ เป็นต้น

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

คู่มือผลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑

หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ หัตถเวชกรรมแผนไทย หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐานและ/หรือจุดนวดเพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค/อาการ

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

คู่มือข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย

ในภาคผนวกที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

๔.๓ การประคบสมุนไพร หมายถึง การใช้สมุนไพรประคบสมุนไพรร้อน มาประคบ กด คลึง บนร่างกายเพื่อการรักษา และฟื้นฟูโรค / อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการประคบสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๘

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการประคบสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๕

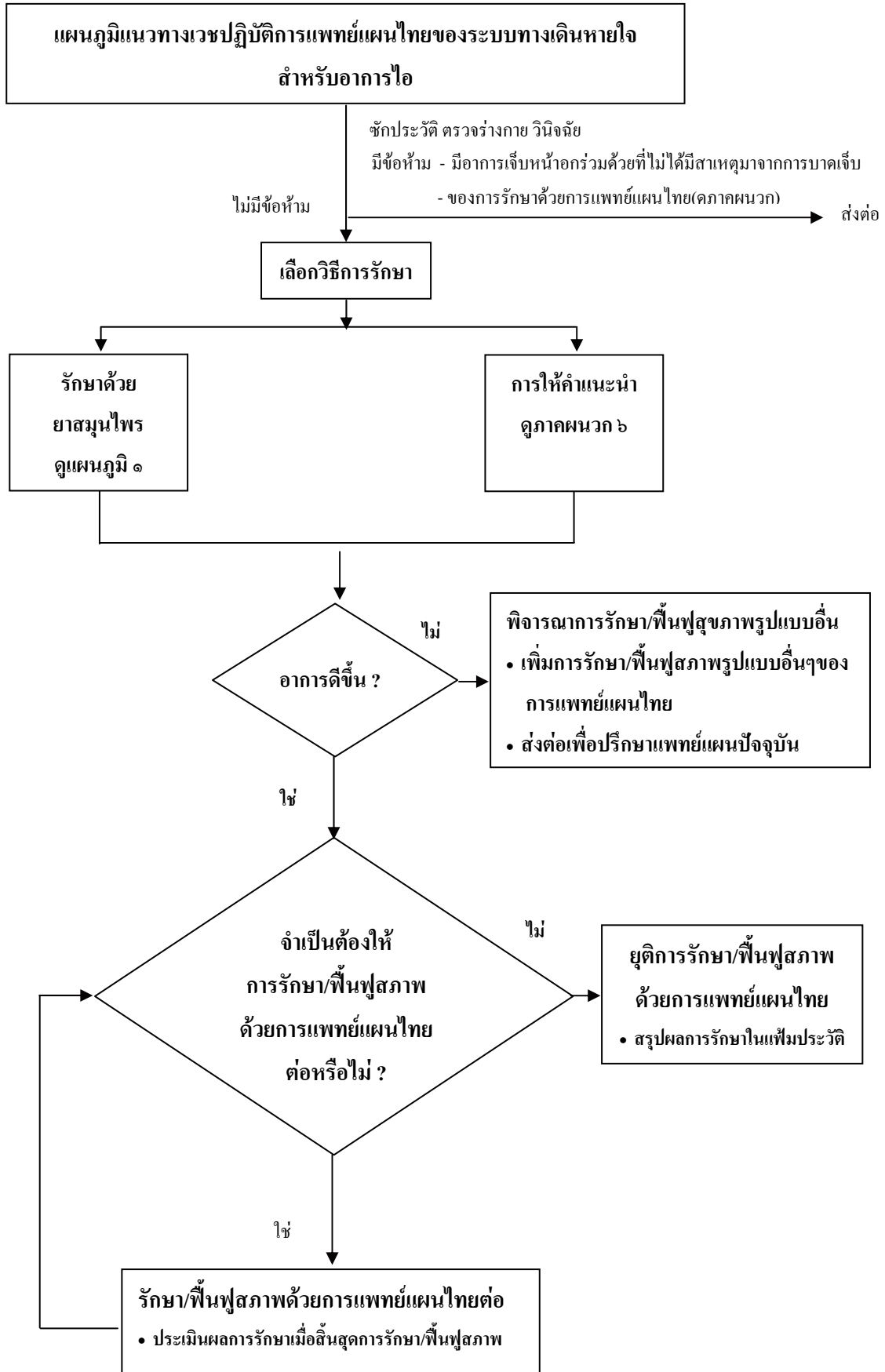
๔.๔ การอบไอน้ำสมุนไพร หมายถึง การอบด้วยไอน้ำที่ได้จากการต้มสมุนไพร เพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค/อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการอบไอน้ำสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๔ หน้าที่ ๑๗๒

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการอบไอน้ำสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๔ หน้าที่ ๑๗๓-๑๗๔

๔.๕ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค ให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบทางเดินหายใจ สำหรับอาการไอ

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวกับการไอ

๒. โรค/อาการที่ทำให้การรักษา

ไอ

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยหรือสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้วต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล หรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

ประสะมะแว้ง จิง เป็นต้น

๔.๑.๒ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ได้แก่

ยาอัมฤตวาที ยากวาดแสงหมึก ประสะมะแว้ง เป็นต้น

๔.๑.๓ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

ดีปลี เพกา มะขามป้อม มะขาม มะนาว จิง มะแว้งเครือ มะแว้งต้น

กระเทียม เป็นต้น

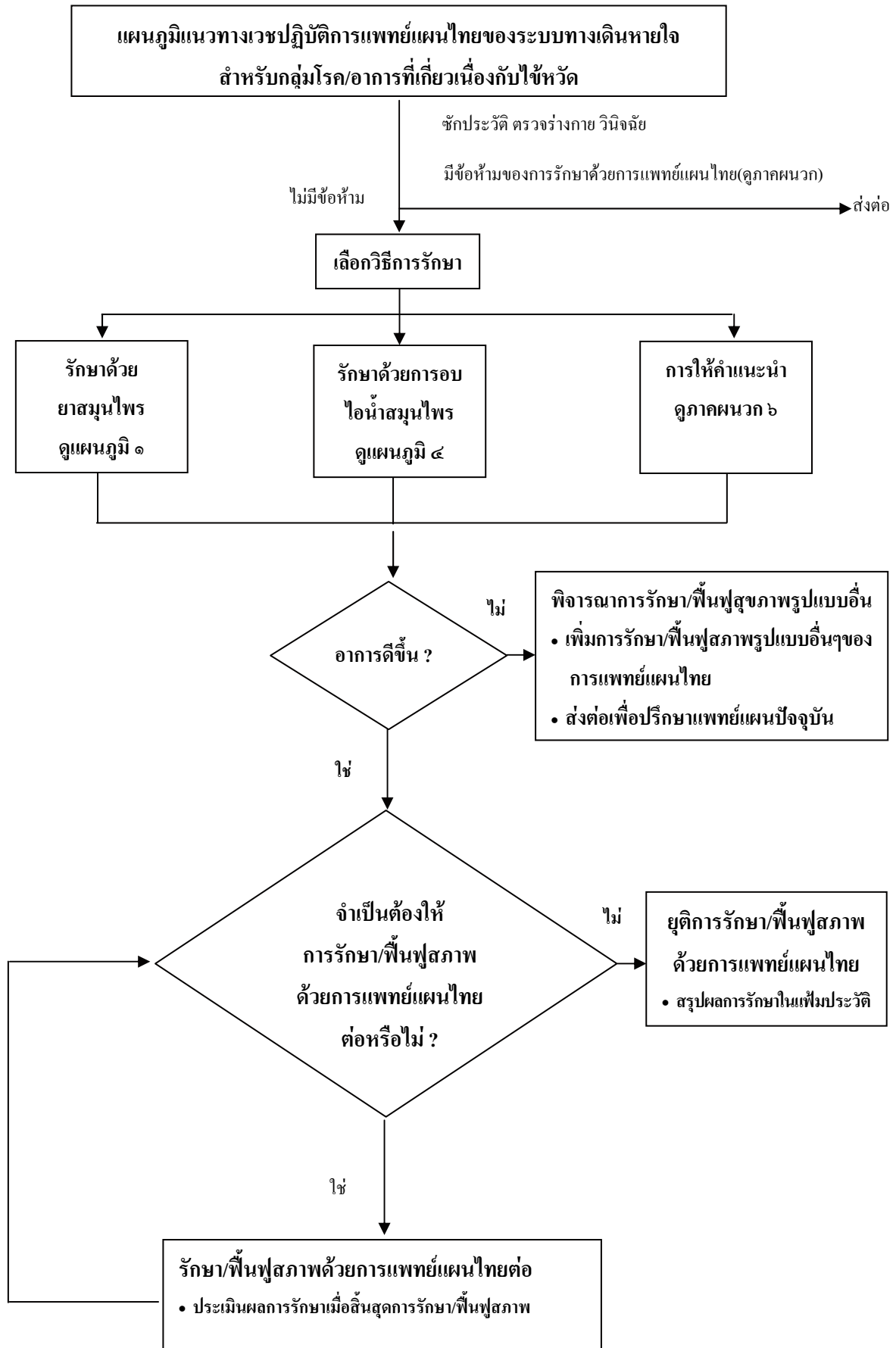
ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑

หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรคฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

**แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบทางเดินหายใจ
สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับไข้หวัด**

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของโรคและอาการที่เกี่ยวข้องกับไข้หวัด

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

ไข้หวัดน้อย (ไข้หวัด) ไข้หวัดใหญ่

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยหรือสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้วต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ดำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล หรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

ยาประสะมะแว้ง ยาจันทลีลา ยาแก้ไอห่าราก ฟ้าทะลายโจร เป็นต้น

๔.๑.๒ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ได้แก่

ยาประสะมะแว้ง ยาจันทลีลา ยาอัมฤคยาที่เป็นต้น

๔.๑.๓ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

ฟ้าทะลายโจร บอระเพ็ด มะคำดีควาย มะขามป้อม เป็นต้น

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑

หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

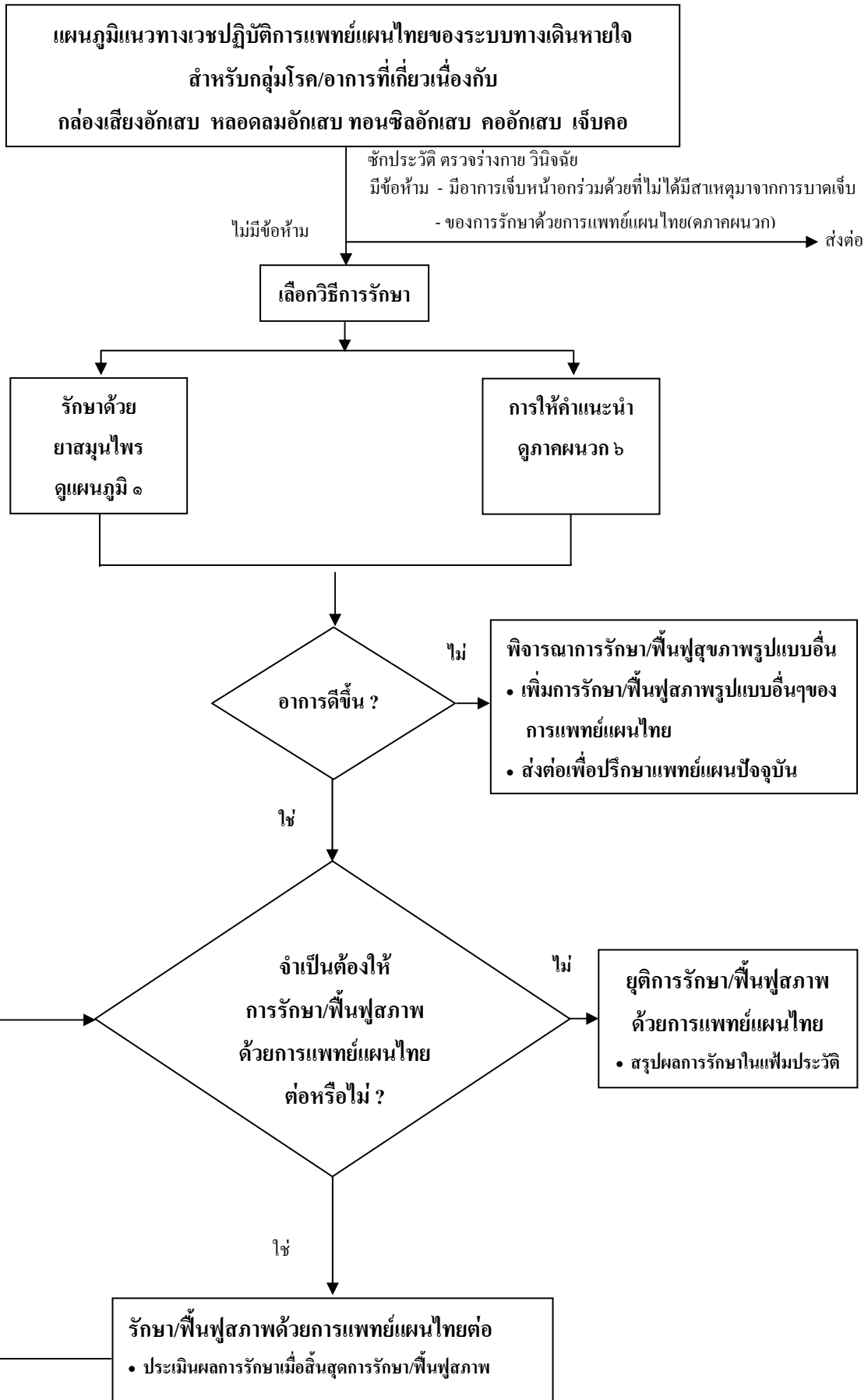
๔.๒ การอบไอน้ำสมุนไพร หมายถึง การอบด้วยไอน้ำที่ได้จากการต้มสมุนไพร เพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค/อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการอบไอน้ำสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๔ หน้าที่ ๑๗๒

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการอบไอน้ำสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๔ หน้าที่ ๑๗๓-๑๗๔

๔.๓ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค ให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบทางเดินหายใจ
สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับ
กล่องเสียงอักเสบ หลอดลมอักเสบ ทอนซิลอักเสบ คออักเสบ เจ็บคอ

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของโรคและอาการที่เกี่ยวข้องกับกล่องเสียงอักเสบ หลอดลมอักเสบ ทอนซิลอักเสบ คออักเสบ เจ็บคอ

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

กล่องเสียงอักเสบ หลอดลมอักเสบ ทอนซิลอักเสบ คออักเสบ เจ็บคอ

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยหรือสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้วต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ดำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล หรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

ฟ้าทะลายโจร ยาประสะมะแว้ง เป็นต้น

๔.๑.๒ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ได้แก่

ยาอัมฤตวาที ยากวาดแสงหมึก ยามหานิลแทงทอง เป็นต้น

๔.๑.๓ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

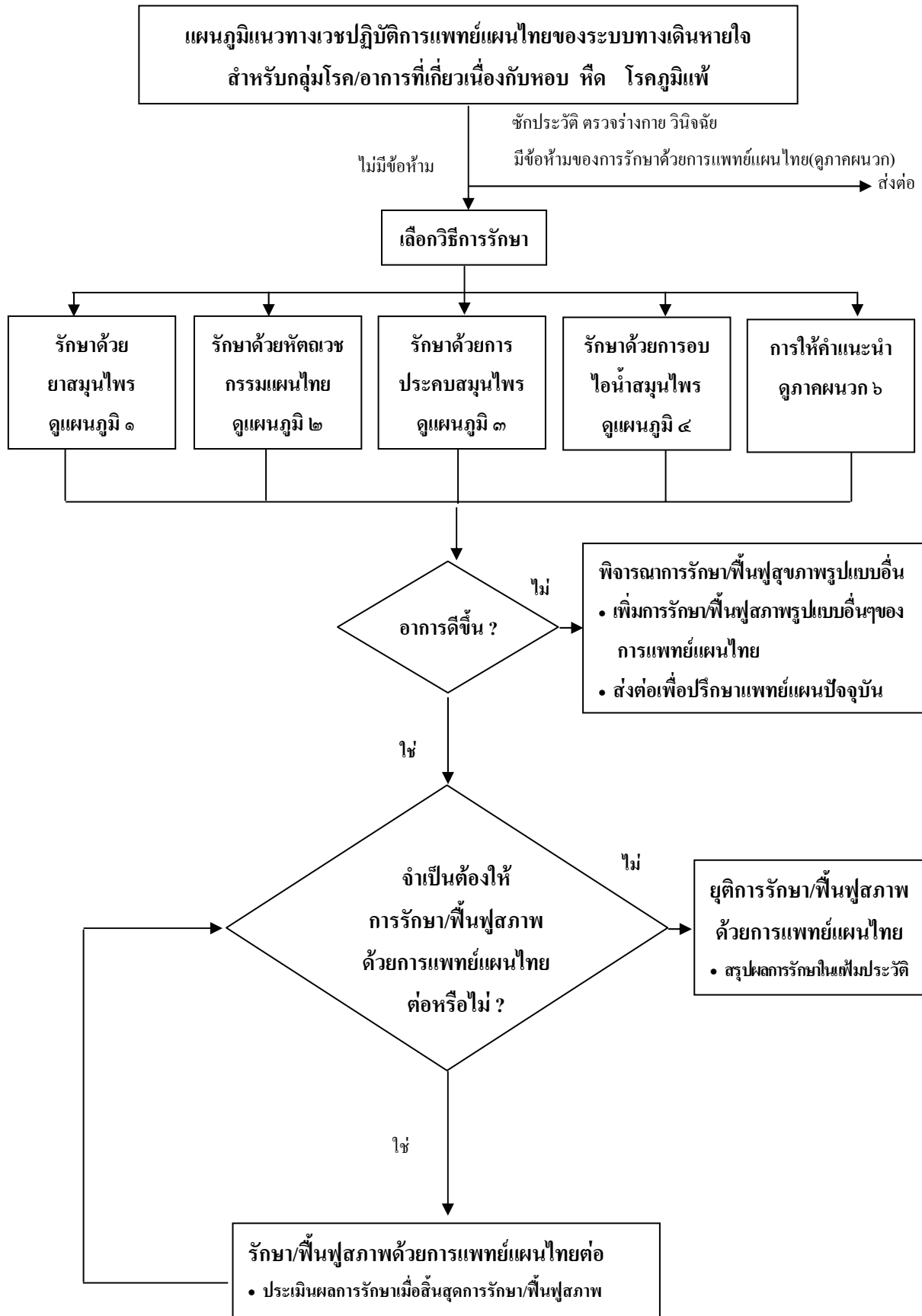
มะขาม มะนาว มะแว้งเครือ มะแว้งต้น มะขามป้อม ฟ้าทะลายโจร เป็นต้น

คูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

คูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัดรักษาโรคฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค ให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

คูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

**แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบทางเดินหายใจ
สำหรับกลุ่มโรค/อาการ ที่เกี่ยวข้องกับ หอบ หืด โรคภูมิแพ้**

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของโรคและอาการที่เกี่ยวข้องกับ หอบ หืด โรคภูมิแพ้

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

หอบ หืด โรคภูมิแพ้

๓. ผู้ที่ทำหน้าที่การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาพย์แพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาพย์แพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาประเภทของตน)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕
และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะสาขากาพย์แพทย์แผนไทยหรือสาขากาพย์แพทย์แผนไทยประยุกต์
ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้วต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ **การไช้ยาสมุนไพร** หมายถึง การไช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ดำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ
ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล
หรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการไช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

๔.๒ **หัตถเวชกรรมแผนไทย** หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐาน และ/หรือ จุดนวดเพื่อการรักษาและ
ฟื้นฟูโรค/อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย
ในภาคผนวกที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

๔.๓ **การประคบสมุนไพร** หมายถึง การใช้ลูกประคบสมุนไพรร้อน มาประคบ กด คลึง บนร่างกาย
เพื่อการรักษา และฟื้นฟูโรค / อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการประคบสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๘

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการประคบสมุนไพร
ในภาคผนวกที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๙

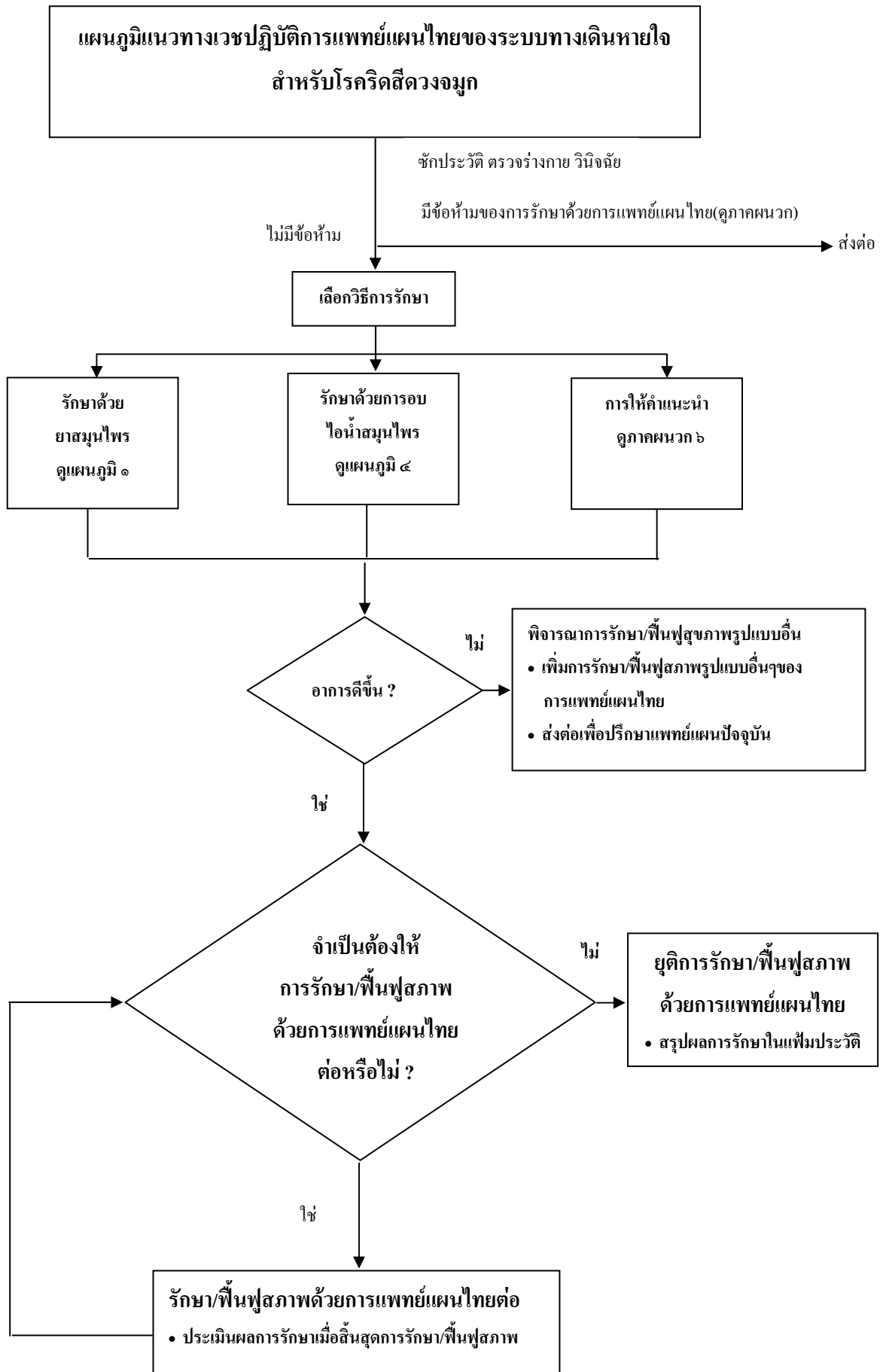
๔.๔ **การอบไอน้ำสมุนไพร** หมายถึง การอบด้วยไอน้ำที่ได้จากการต้มสมุนไพร เพื่อการรักษาและ
ฟื้นฟูโรค/อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการอบไอน้ำสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๔ หน้า ๑๗๒

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการอบไอน้ำสมุนไพร
ในภาคผนวกที่ ๔ หน้า ๑๗๓-๑๗๔

๔.๕ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ
เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสุขภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ
ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้า ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบทางเดินหายใจ สำหรับโรคหืดหอบ

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยเกี่ยวกับโรคหืดหอบ

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

โรคหืดหอบ (หอบหืด)

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยหรือสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้วต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล หรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

๔.๒ การอบไอน้ำสมุนไพร หมายถึง การอบด้วยไอน้ำที่ได้จากการต้มสมุนไพร เพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค/อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการอบไอน้ำสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๔ หน้าที่ ๑๗๒

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการอบไอน้ำสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๔ หน้าที่ ๑๗๓-๑๗๔

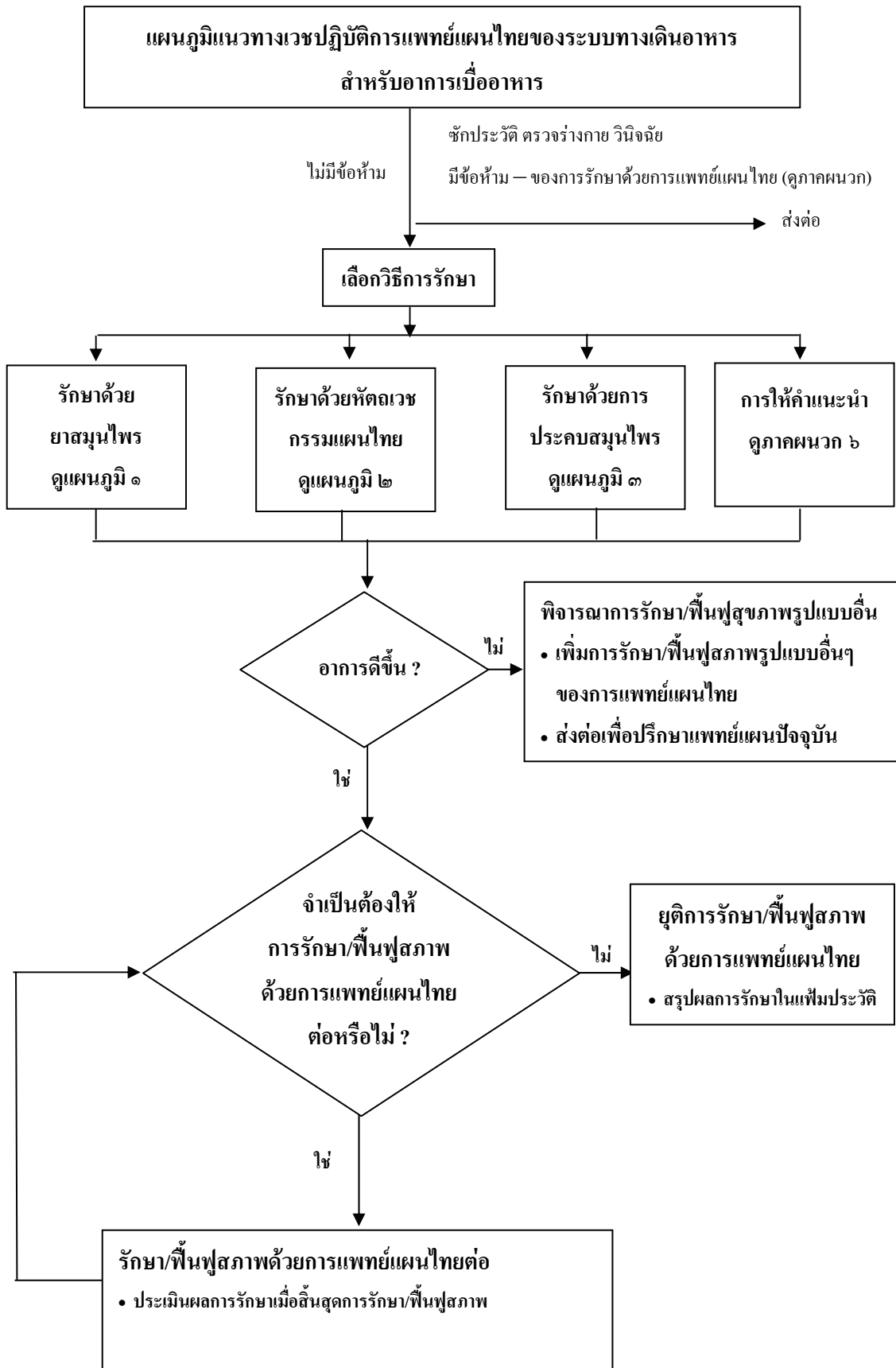
๔.๓ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัดรักษาโรค/ฟื้นฟูสุขภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค ให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย

ระบบทางเดินอาหาร

๑. กลุ่มอาการเบื่ออาหาร
๒. กลุ่มอาการที่เกี่ยวข้องกับคลื่นไส้ อาเจียน
๓. กลุ่มโรค/อาการอาการที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายอุจจาระ
๔. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับ ปวดท้อง ท้องอืด
๕. กลุ่มโรคกระเพาะอาหารอักเสบ
๖. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับการท้องผูก
๗. กลุ่มโรคกรดไหลย้อน
๘. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับอสุริยัมภพ
อภิมภพ

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบทางเดินอาหาร สำหรับอาการเบื่ออาหาร

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวกับอาการเบื่ออาหาร

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

เบื่ออาหาร

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาทะนุเวชกรรม)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยหรือสาขาการแพทย์แผนไทย

ประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรค และสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีกรบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล หรือ ยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค / อาการ

๔.๑.๑ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

บอระเพ็ด มะระจีนก จี่เหล็ก สะเดา พริกไทยดำ เป็นต้น

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวัง ในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑

หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ หัตถเวชกรรมแผนไทย หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐาน และ/หรือ จุดนวดเพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค / อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้นในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย

ในภาคผนวกที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

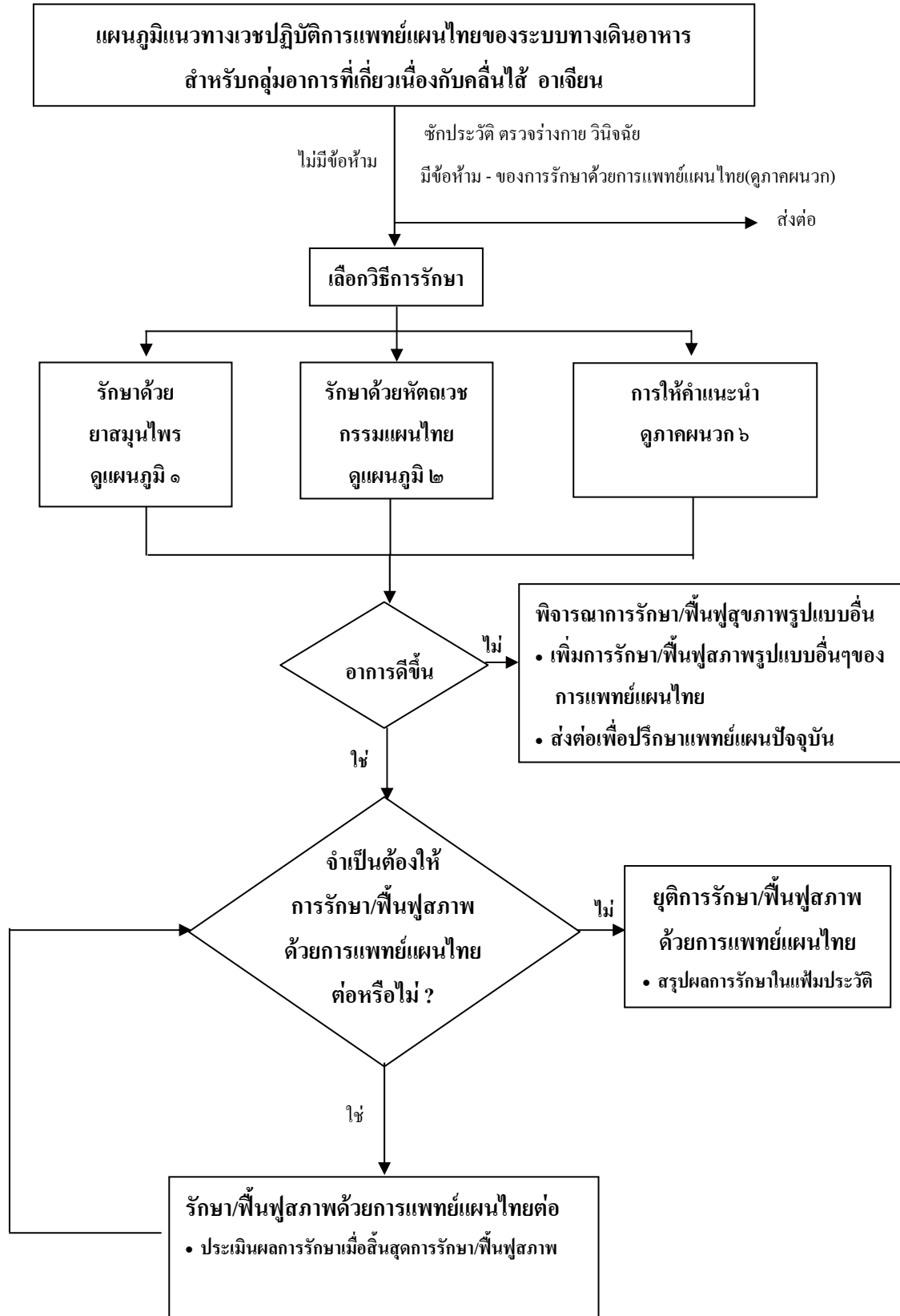
๔.๓ การประคบสมุนไพร หมายถึง การใช้ลูกประคบสมุนไพรร้อนมาประคบ กด คลึง บนร่างกาย เพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค / อาการ

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการประคบสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๘

คู่มือห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการบำบัดเบื้องต้นในการประคบสมุนไพร
ในภาคผนวกที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๙

๔.๔ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสุขภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

คู่มือการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบทางเดินอาหาร สำหรับกลุ่มอาการที่เกี่ยวข้องกับคลื่นไส้ อาเจียน

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวข้องกับอาการคลื่นไส้ อาเจียน

๒. โรคและอาการที่ให้การรักษา

คลื่นไส้ อาเจียน

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาทะนุของตน)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕
และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยหรือสาขาการแพทย์แผนไทย
ประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรค และสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีกรบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ดำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ
ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของ
โรงพยาบาล หรือ ยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค / อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

จิง ยาหอมนวโกฐ ยาหอมเทพจิตร เป็นต้น

๔.๑.๒ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ได้แก่

ยาหอมอินทจักร์ ยาหอมเทพจิตร ยาหอมนวโกฐ เป็นต้น

๔.๑.๓ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

ยอ จิง เร่ว (เร่วใหญ่) เป็นต้น

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวัง ในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

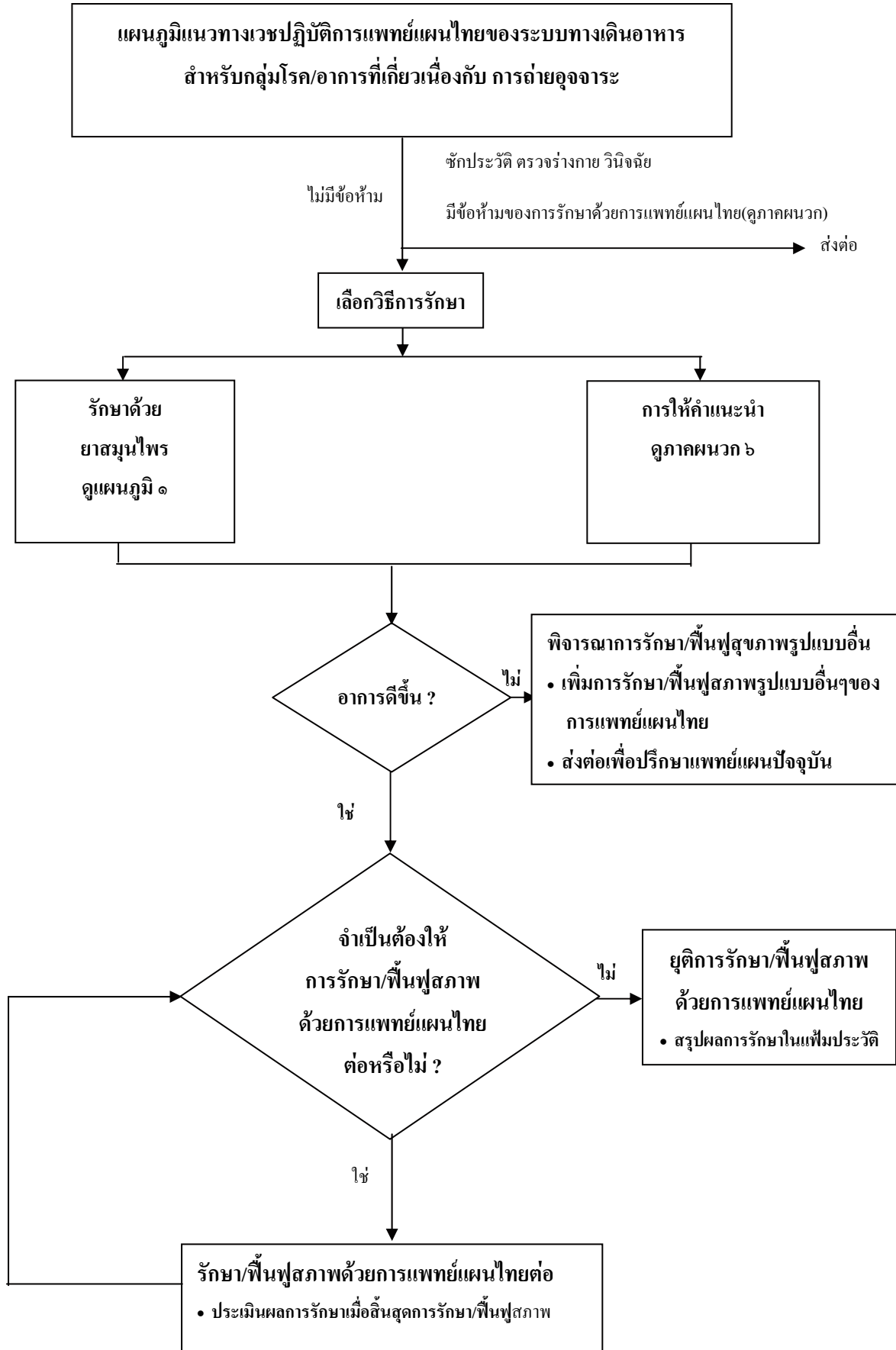
๔.๒ หัตถเวชกรรมแผนไทย หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐานและ / หรือ จุดนวดเพื่อการรักษาและ
ฟื้นฟูโรค / อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้น ในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย
ในภาคผนวกที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

๔.๔ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสุขภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

คู่มือการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

**แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบทางเดินอาหาร
สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายอุจจาระ**

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของโรคและอาการที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายอุจจาระ

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

๒.๑ ท้องเดิน ท้องเสีย บิด ถ่ายเป็นเลือด ถ่ายดำ

๒.๒ อุจจาระธาตุพิการ (อุจจาระกลิ้งดังปลาเน่า อุจจาระกลิ้งดังหยู่น้ำ อุจจาระกลิ้งดังข้าวบูด
อุจจาระกลิ้งดังซากศพเน่าโหม)

๒.๓ ป่วง (ป่วงลม ป่วงลูกนก ป่วงลิง ป่วงศิลา ป่วงงู ป่วงเลือด ป่วงน้ำ ป่วงโกฐ)

๒.๔ มันทราดู

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะสาขากาแพทย์แผนไทยหรือสาขากาแพทย์แผนไทย

ประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรค และสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีกรบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ดำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ
ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของ
โรงพยาบาล หรือ ยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค / อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

ยาเหลืองปิดสมุทร ยาธาตุบรรจบ ฟ้าทะลายโจร เป็นต้น

๔.๑.๒ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ได้แก่

ยาเหลืองปิดสมุทร ยาธาตุบรรจบ เป็นต้น

๔.๑.๓ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

กล้วยน้ำว้า ทับทิม มังคุด สีเสียดเหนือ ฝรั่ง ไพล กานพลู กระเทียม

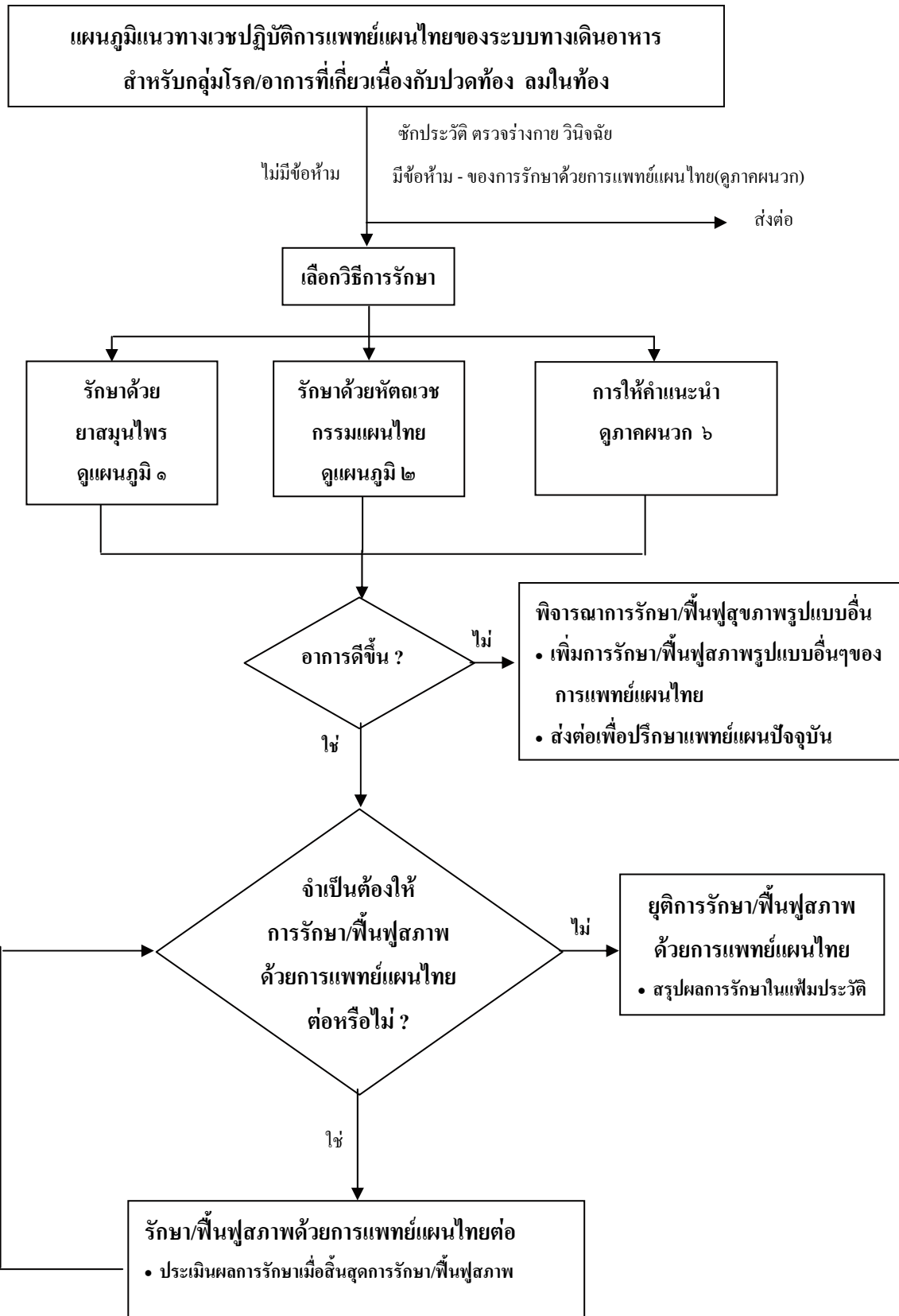
ฟ้าทะลายโจร เป็นต้น

คูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

คูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวัง ในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๖๒

๔.๒ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสุขภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที ๑๘๓-๑๘๔

**แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบทางเดินอาหาร
สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับปวดท้อง ลมในท้อง**

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของโรคและอาการที่เกี่ยวข้องกับการปวดท้อง ลมในท้อง

๒. โรค/อาการที่ทำให้การรักษา

๒.๑ ปวดท้องน้อย ปวดท้อง จุกเสียดแน่นท้อง ท้องอืด

๒.๒ ลมกองหยาบ ลมพานไส้ ลมในลำไส้

๒.๓ ลมก้นดานในท้อง (ทักษิณะकुละมะ วามะกะकुละมะ กุปะकुละมะ โลหะकुละมะ ปิตตะकुละมะ)

๒.๔ มานลม (มานลมบังเกิดแต่อโรคมาวาตา มานลมบังเกิดแต่อุทฺธังคมาวาตา มานลมบังเกิดแต่กุจฉิยาวาตา มานลมบังเกิดแต่โกฏฐาสยาวาตา)

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาพย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาพย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาทะนุของตน)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะสาขากาพย์แผนไทยหรือสาขากาพย์แผนไทย

ประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรค และสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีกรบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ดำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล หรือ ยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค / อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

ขมิ้นชัน จิง ยาคาตุบรรจบ ยาประสะกานพลู ยาหอมนวโกฐ เป็นต้น

๔.๑.๒ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ได้แก่

ยาประสะกะเพรา ยาหอมอินทจักร ยาวิสัมพยาใหญ่ ยามันทธาตุ ยาประสะเจตพังคี ยามหาจักรใหญ่ ยาประสะกานพลู เป็นต้น

๔.๑.๓ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

กระวาน ไพล กระเทียม กระชาย กะเพรา กานพลู ข่า เร่ว ขมิ้นชัน หัวหมู ดีปลี ตะไคร้ กระเทียม แมงลัก พริกไทย จิง ขมิ้นชัน มะนาว แก้ว เป็นต้น

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรแผนภูมิที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

คู่มือข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวัง ในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

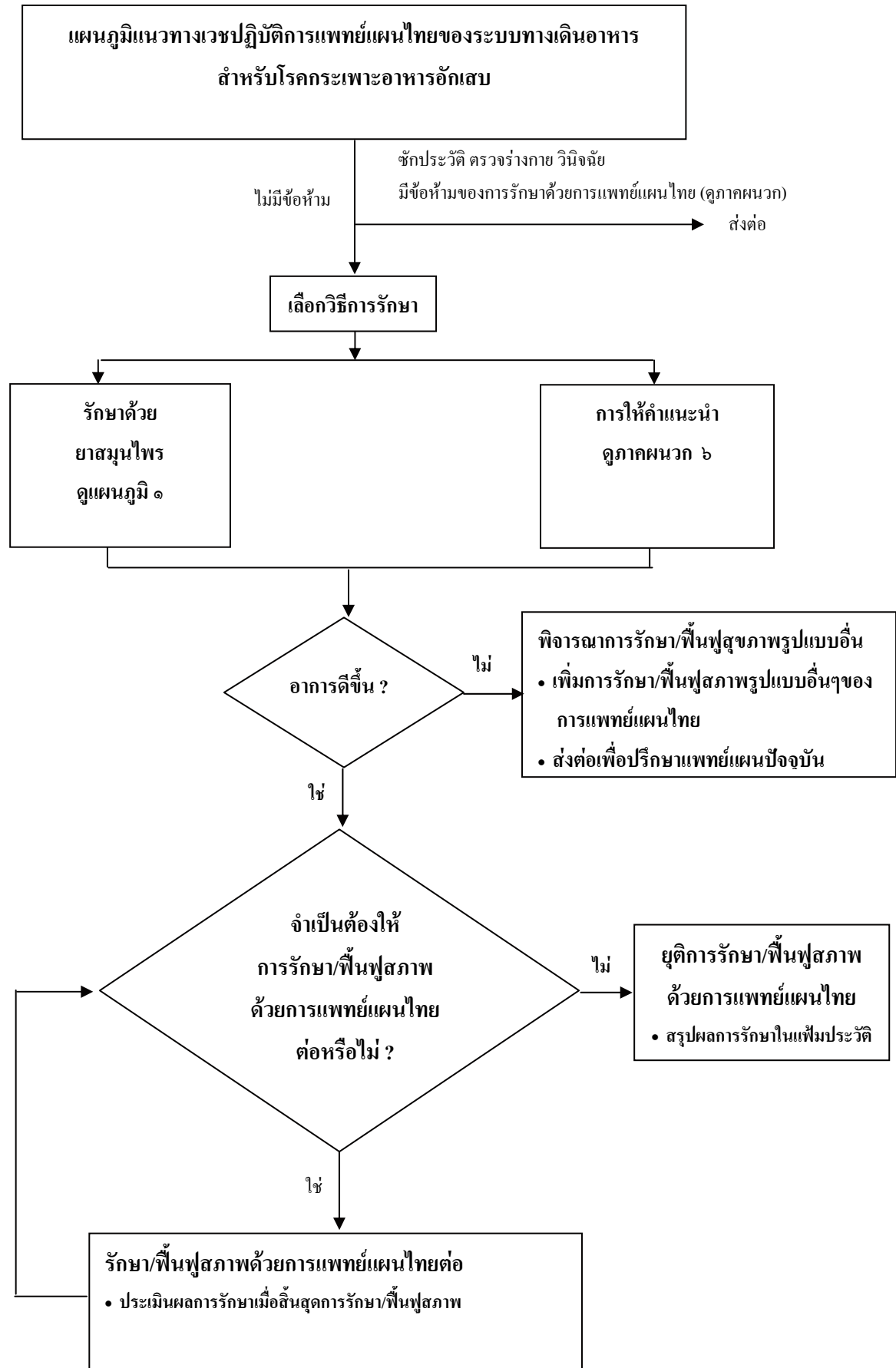
๔.๒ **หัตถเวชกรรมแผนไทย** หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐาน และ/หรือ จุดนวดเพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค/อาการ

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยแผนภูมิที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

คู่มือข้อห้ามข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้น ในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย ในภาคผนวกที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

๔.๓ **การให้คำแนะนำ** หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสุขภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

คู่มือการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

**แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบทางเดินอาหาร
สำหรับโรคกระเพาะอาหารอักเสบ**

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวกับโรคกระเพาะอาหารอักเสบ

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

กระเพาะอาหารอักเสบ

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยหรือสาขาการแพทย์แผนไทย

ประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๔

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีกรณีบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ดำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล หรือ ยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

ขมิ้นชัน ยาราคูบรรจบ เป็นต้น

๔.๑.๒ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ได้แก่

ยาวิสัมพยาใหญ่ เป็นต้น

๔.๑.๓ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

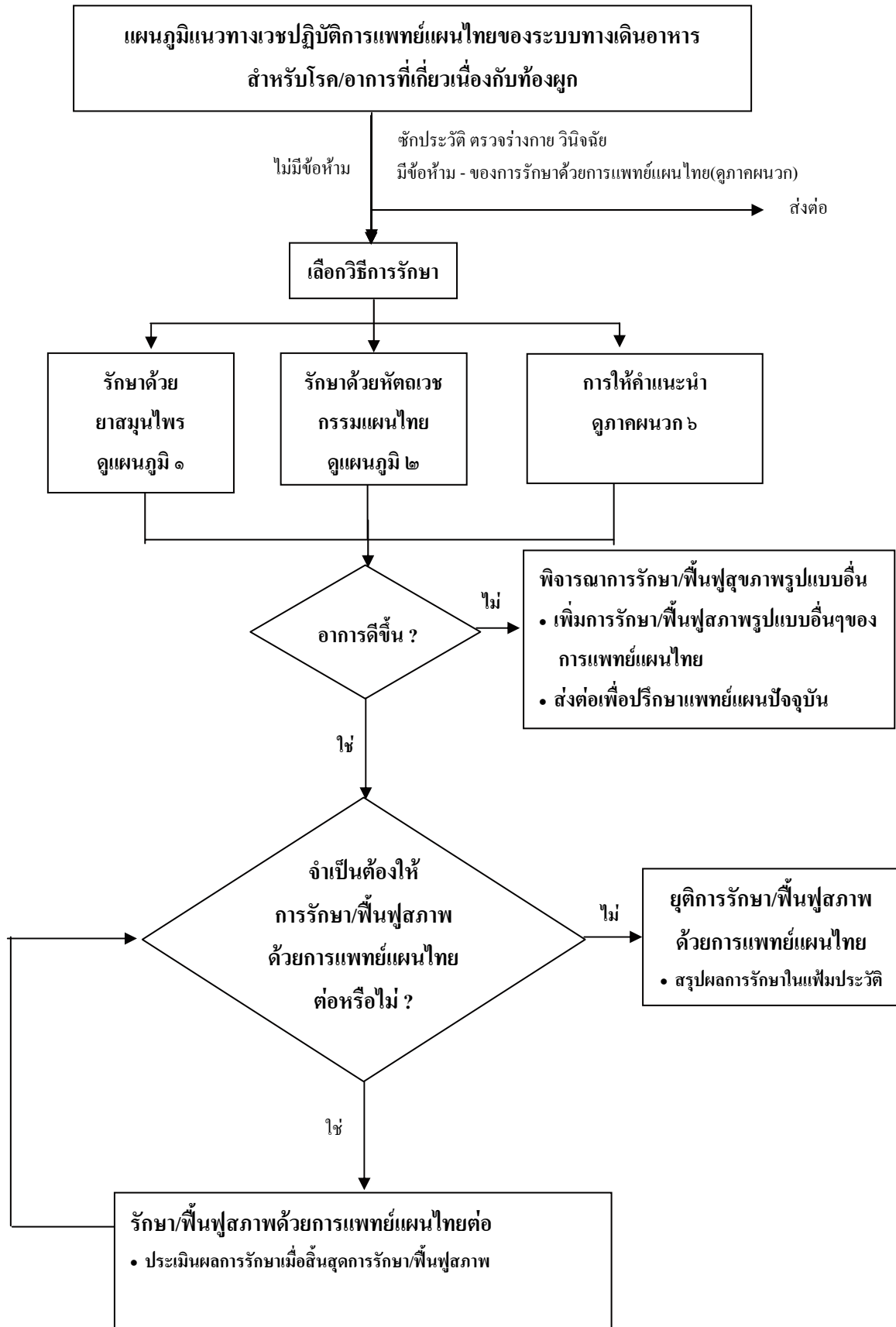
กล้วยน้ำว้า ขมิ้นชัน เป็นต้น

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวัง ในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

**แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบทางเดินอาหาร
สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับท้องผูก**

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของโรคและอาการที่เกี่ยวข้องกับการท้องผูก

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

ท้องผูก ท้องผูกเป็นพรรตึก ดานลม กตึกธาตุ วิสมธาตุ

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาประเภทของตน)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕
และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยหรือสาขาการแพทย์แผนไทย
ประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรค และสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีกรบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ดำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ
ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของ
โรงพยาบาล หรือ ยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

ชุมเห็ดเทศ ยาถ่ายดีเกลือฝรั่ง เป็นต้น

๔.๑.๒ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ได้แก่

ธรณีสัณทมาต ยาถ่าย เป็นต้น

๔.๑.๓ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

มะขาม มะขามแขก ชุมเห็ดเทศ กุน ขี้เหล็ก แมงลัก

คูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

คูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้ามข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพรในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

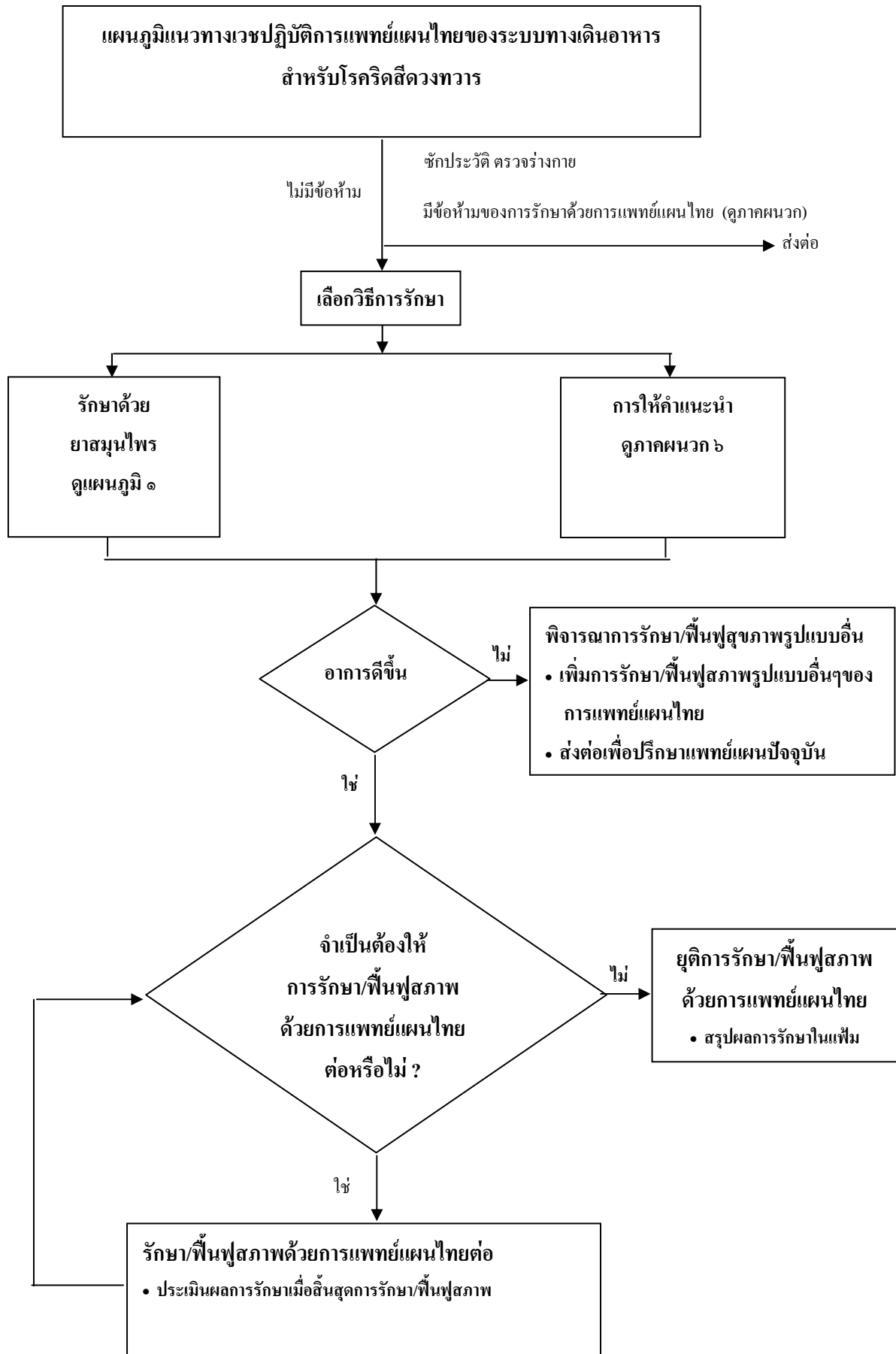
๔.๒ หัตถเวชกรรมแผนไทย หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐาน และ/หรือ จุดนวดเพื่อการรักษาและ
ฟื้นฟูโรค / อาการ

คูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

คูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้น ในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย
ในภาคผนวก ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

๔.๓ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที ๑๘๓-๑๘๔

**แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบทางเดินอาหาร
สำหรับโรคริดสีดวงทวาร**

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวกับโรคริดสีดวงทวาร

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

ริดสีดวงทวาร

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาพย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาพย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะสาขากาพย์แผนไทยหรือสาขากาพย์แผนไทย

ประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรค และสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

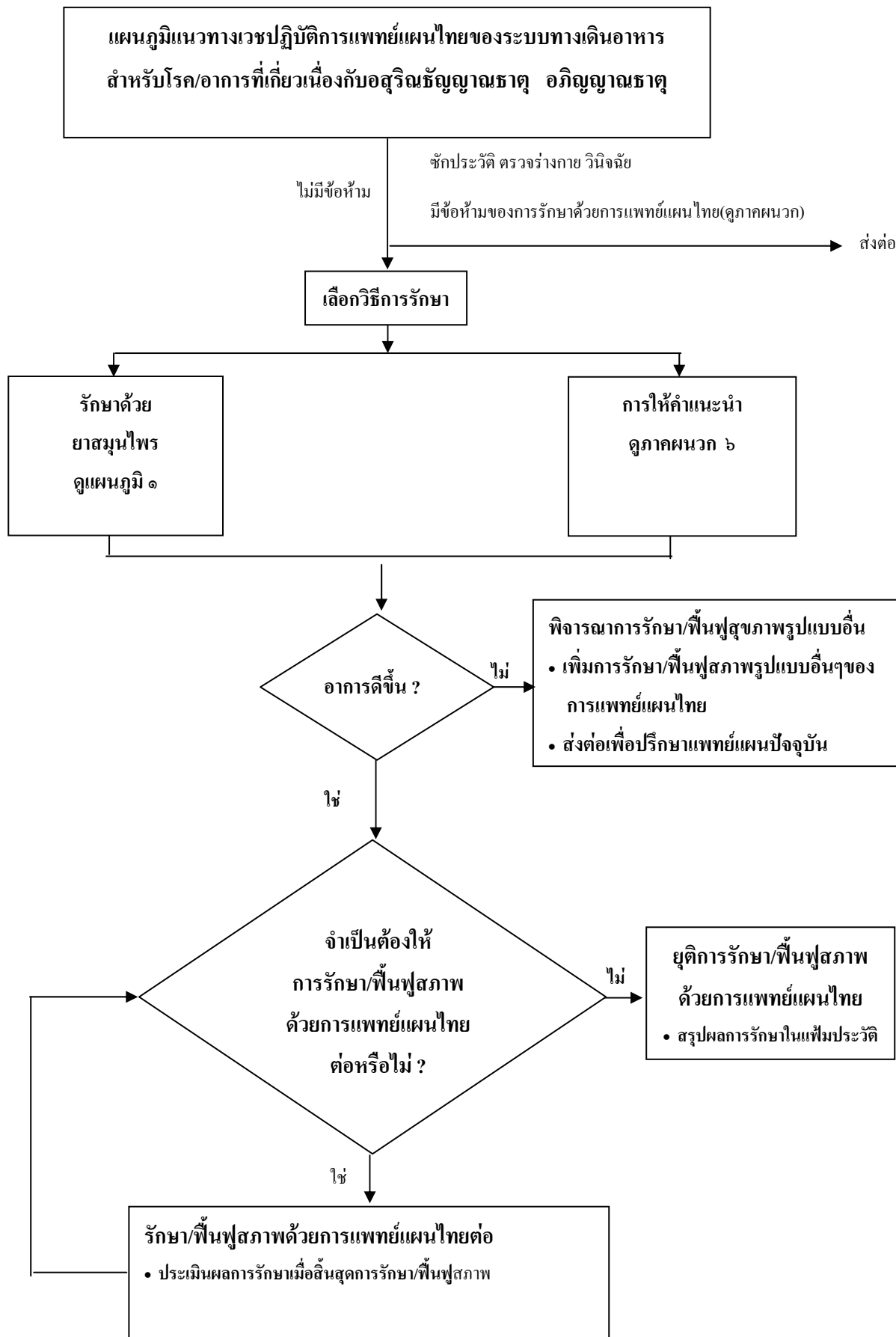
๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ดำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล หรือ ยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค / อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

๔.๒ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบทางเดินอาหาร
สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับอสุริยัญญาณธาตุ อภิญญาณธาตุ

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวข้องกับโรคอสุริยัญญาณธาตุ และอภิญญาณธาตุ

๒. โรค/อาการที่ทำให้การรักษา

อสุริยัญญาณธาตุ และอภิญญาณธาตุ

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยหรือสาขาการแพทย์แผนไทย

ประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีกรบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ **การใช้ยาสมุนไพร** หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล หรือ ยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค / อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

ยาธาตุบรรจบ ยาเหลืองปิดสมุทร เป็นต้น

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

คู่มือการใช้ยาสมุนไพรข้อห้าม ข้อควรระวัง ในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ **การให้คำแนะนำ** หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสุขภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

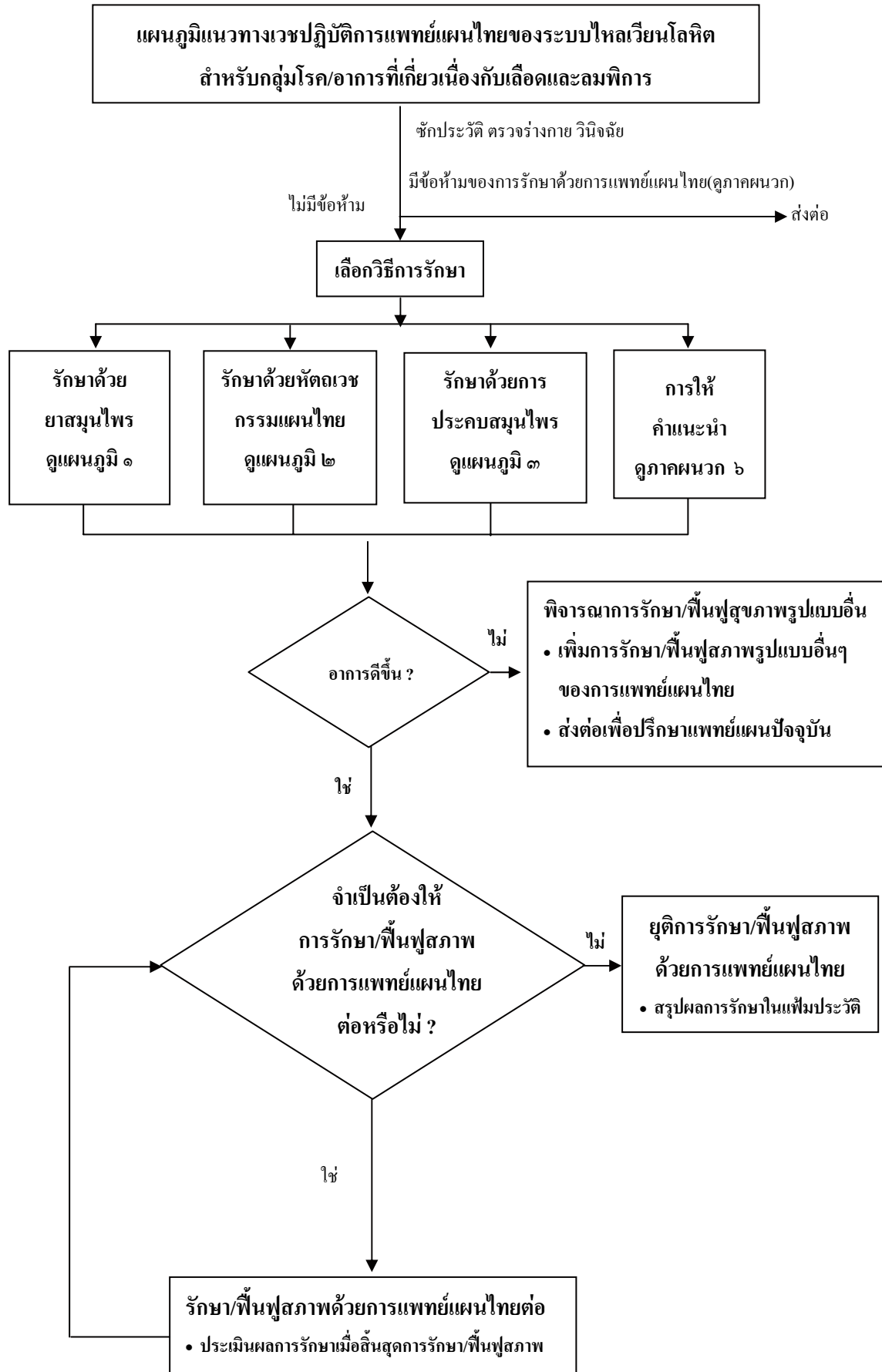
คู่มือการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย

ระบบไหลเวียนโลหิต

๑. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับเลือดและลมพิการ

๒. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับพรายเลือด พรายชั่ว

**แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบไหลเวียนโลหิต
สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับเลือดและลมพิการ**

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของโรคและอาการที่เกี่ยวข้องกับเลือดและลมพิการ

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

วิงเวียน เวียนศีรษะหน้ามืด ตาลาย เป็นลม ลมกองละเอียด (สุขุมวาตะ) โลหิตน้อยหรือโลหิตจาง หนึ่งขนาแห้ง ชีด บุปผาพิการ (หนองพิการ) โลหิตพิการ ฌโทพิการ (มันขี้พิการ)

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขารูปแบบของตน)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทย หรือสาขากาแพทย์แผนไทยประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรค และสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีกระบวนการทั้งหมดทั้งวิธีการรักษาในเพิ่มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ดำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล หรือยาอื่นๆ ที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

ยาหอมนวโกฐ ยาหอมอินทจักร์ เป็นต้น

๔.๑.๒ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ได้แก่

ยาหอมทิพโอสถ ยาบำรุงโลหิต เป็นต้น

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ หัตถเวชกรรมแผนไทย หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐานและ/หรือจุดนวดเพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค/อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้น ในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย ในภาคผนวกที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

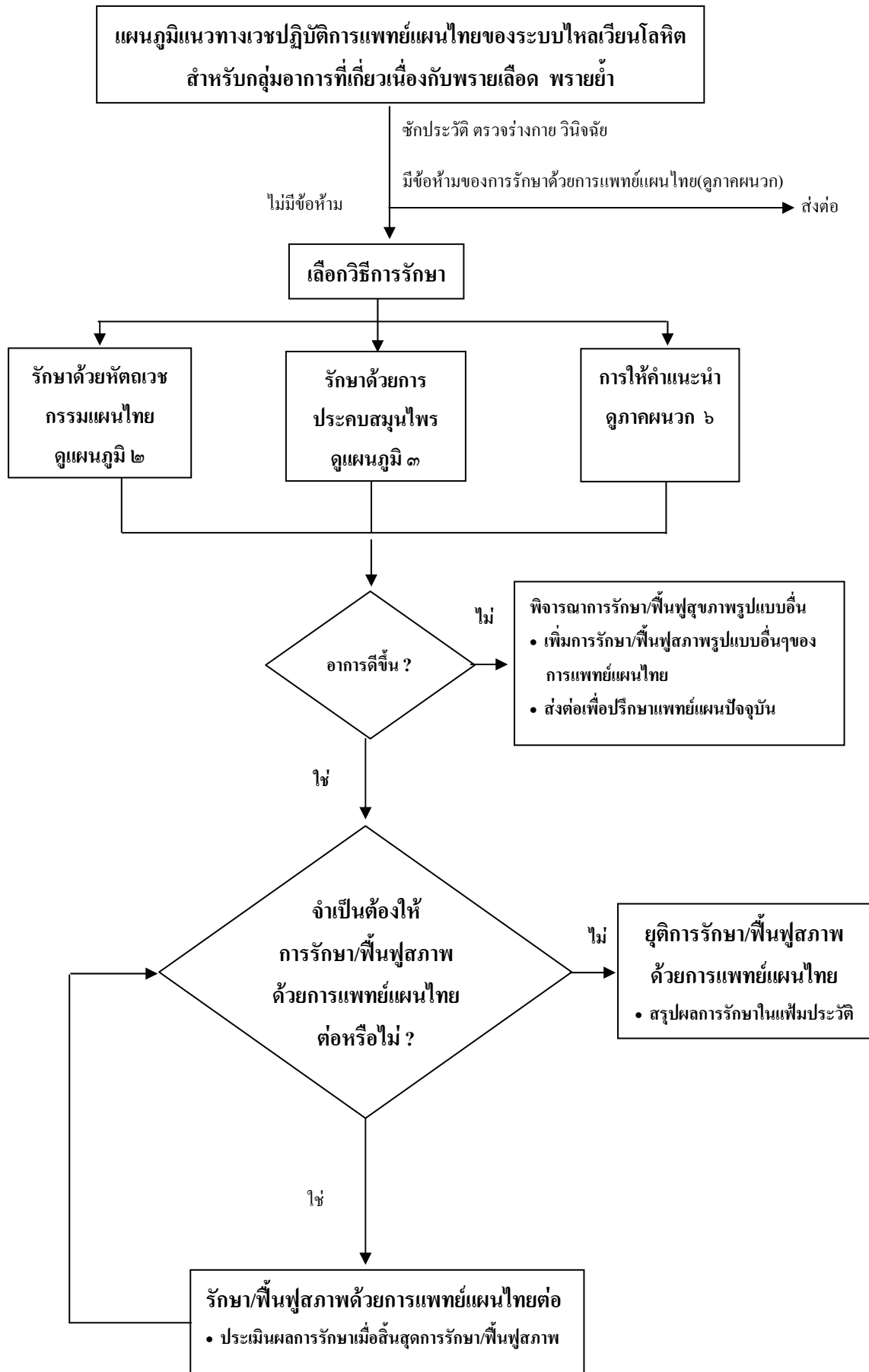
๔.๓ ประคบสมุนไพร หมายถึง การใช้สมุนไพรประคบสมุนไพรอันประกอบด้วยสมุนไพรเพื่อรักษาและฟื้นฟูโรค/อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการประคบสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๘

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้น ในการประคบสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๙

๔.๔ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสุขภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวก ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

**แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบไหลเวียนโลหิต
สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับพรายเลือด พรายย้า**

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย ของโรคและอาการที่เกี่ยวข้องกับพรายเลือด พรายย้า

๒. โรค/อาการที่ทำให้การรักษา

พรายเลือด พรายย้า

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาประเภทของตน)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทย หรือสาขากาแพทย์แผนไทย

ประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรค และสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีการบันทึกผลรวมทั้ง
วิธีการรักษา ในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ **หัตถเวชกรรมแผนไทย** หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐานและ/หรือ จุดนวดเพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค/อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้น ในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย
ในภาคผนวกที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

๔.๒ **ประคบสมุนไพร** หมายถึง การใช้ลูกประคบสมุนไพรร้อน มาประคบ กด คลึง บนร่างกายเพื่อการรักษา
และฟื้นฟูโรค / อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการประคบสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๘

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้น ในการประคบสมุนไพร
ในภาคผนวกที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๙

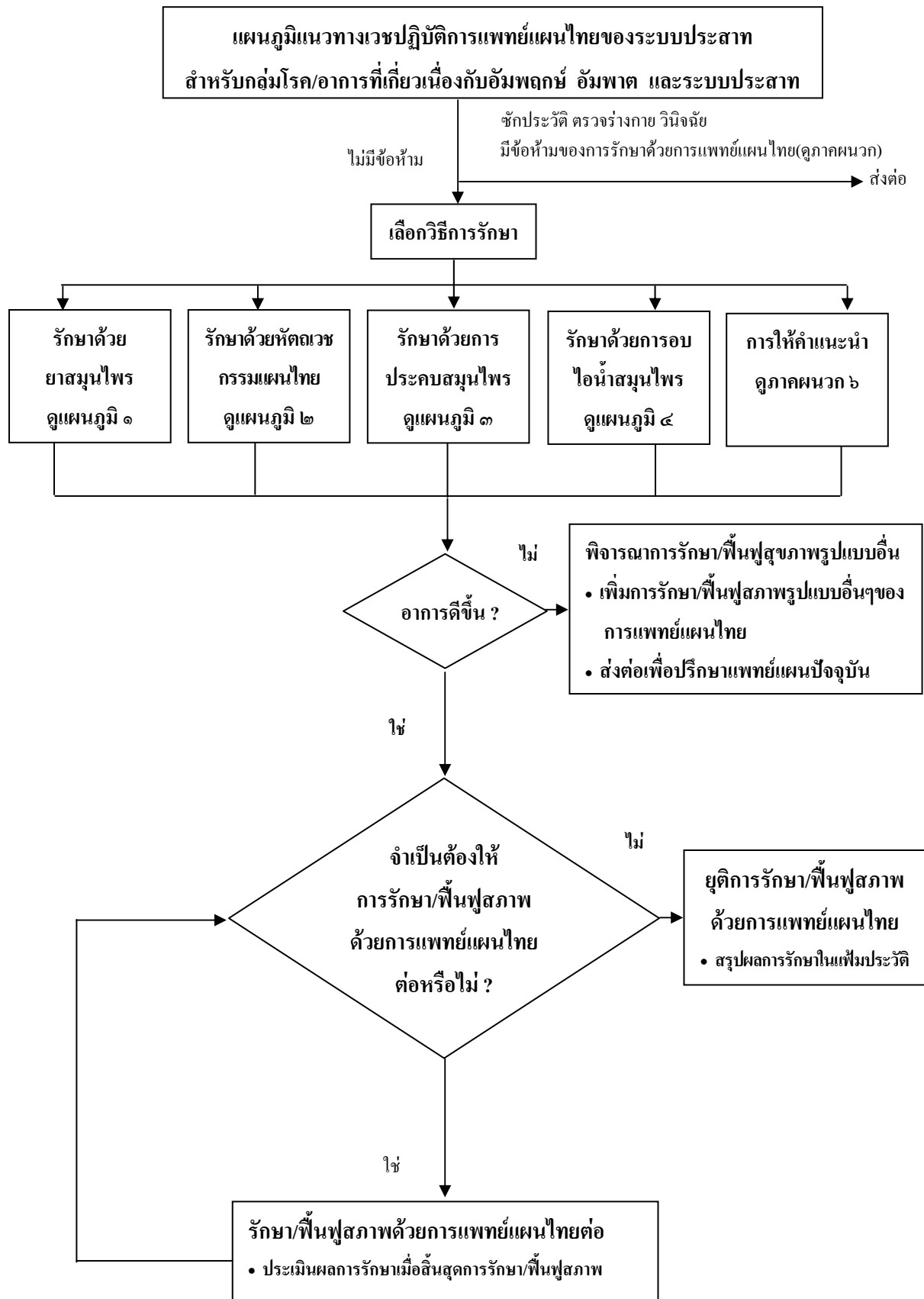
๔.๕ **การให้คำแนะนำ** หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การ
บำบัดรักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ
ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย

ระบบประสาท

๑. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับอัมพฤกษ์ อัมพาต
และระบบประสาทส่วนปลาย
๒. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับลมตะกั่ง ปวดศีรษะ
๓. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับเครียด นอนไม่หลับ ซึมเศร้า
วิตกกังวล
๔. กลุ่มอาการความจำเสื่อม
๕. กลุ่มโรคออทิสติก

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบประสาท

สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับอัมพฤกษ์ อัมพาต และระบบประสาทส่วนปลาย

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวข้องกับอัมพฤกษ์ อัมพาต และระบบประสาทส่วนปลาย

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

๒.๑ กลุ่มอัมพฤกษ์ อัมพาต

อัมพฤกษ์/ลมอัมพฤกษ์ อัมพาต/ลมอัมพาต อัมพาตครึ่งซีก อัมพาตครึ่งท่อนล่าง อัมพาตทั้งตัว
อัมพาตเฉาะแขน อัมพาตเฉาะขา สันนิบาตหนังตาตก อัมพาตสมองในเด็กเล็ก

๒.๒ กลุ่มระบบประสาทส่วนปลาย

โรคพาร์กินสัน อัมพาตหน้า สันนิบาตข้อมือตก / สันนิบาตข้อมือ สันนิบาตดินตก / สันนิบาต
ข้อเท้า ขามือ ขาเท้า ขาแขน ขาขา

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากายการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากายการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาทนุกรรมของตน)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข

พ.ศ. ๒๕๓๕ และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะสาขากายการแพทย์แผนไทยหรือสาขา

การแพทย์แผนไทยประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการ
รักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ
ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล
หรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

พริก ใพล เป็นต้น

๔.๑.๒ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ได้แก่

ยาธรณีสัณตะฆาต เป็นต้น

คูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

คูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้ามข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ **หัตถเวชกรรมแผนไทย** หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐาน และ/หรือ จุดนวดเพื่อรักษาและฟื้นฟูโรค/อาการ

คู่มือทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

คู่มือห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย
ในภาคผนวกที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

๔.๓ **การประคบสมุนไพร** หมายถึง การใช้สมุนไพรประคบสมุนไพรร้อน มาประคบ กด คลึง บนร่างกาย
เพื่อการรักษา และฟื้นฟูโรค / อาการ

คู่มือทางเวชปฏิบัติด้วยการประคบสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๘

คู่มือห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการประคบสมุนไพร
ในภาคผนวกที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๙

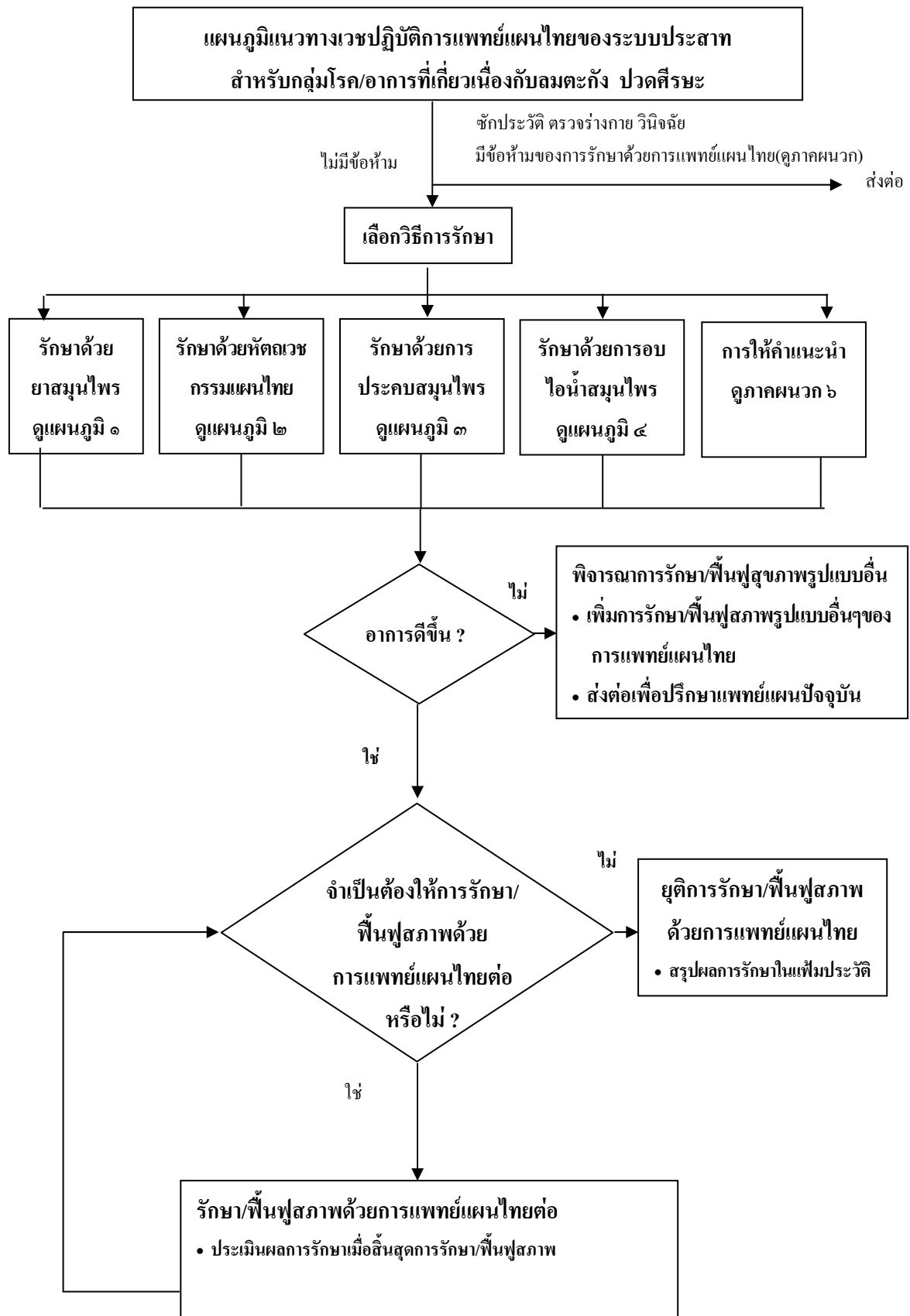
๔.๔ **การอบไอน้ำสมุนไพร** หมายถึง การอบด้วยไอน้ำที่ได้จากการต้มสมุนไพร เพื่อการรักษาและ
ฟื้นฟูโรค/อาการ

คู่มือทางเวชปฏิบัติด้วยการอบไอน้ำสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๔ หน้าที่ ๑๗๒

คู่มือห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการอบไอน้ำสมุนไพร
ในภาคผนวกที่ ๔ หน้าที่ ๑๗๓-๑๗๔

๔.๕ **การให้คำแนะนำ** หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ
เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริม
สุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

คู่มือการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

**แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบประสาท
สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับลมตะกัง ปวดศีรษะ**

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวข้องกับลมตะกัง ปวดศีรษะ

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

ลมตะกัง (ลมปะกัง) ปวดศีรษะ

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาทะกังของตนเอง)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทย หรือสาขากาแพทย์แผนไทยประยุกต์

ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้วต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ **การใช้อยาสุมุนไพรม** หมายถึง การใช้อยาสุมุนไพรรทั้งสมุนไพรรเดียว / ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ
ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรรของ
โรงพยาบาล หรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่การรักษารื่นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ **ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ** ได้แก่

ยาหอมนวโกฐ ยาหอมเทพจิตร เป็นต้น

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้อยาสุมุนไพรรในแผนภูมิที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้อยาสุมุนไพรร ข้อห้าม ข้อควรระวังในการใช้อยาสุมุนไพรร ในภาคผนวกที่ ๑
หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ **หัตถเวชกรรมแผนไทย** หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐาน และ/หรือจุดนวดเพื่การรักษาและรื่นฟูโรค/อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย
ในภาคผนวกที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

๔.๓ **การประคบสมุนไพรร** หมายถึง การใช้ลูกประคบสมุนไพรรร้อนมาประคบ กด คลึง บนร่างกาย
เพื่การรักษาและรื่นฟูโรค / อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการประคบสมุนไพรรในแผนภูมิที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๘

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการประคบสมุนไพรร ในภาคผนวกที่ ๓
หน้าที่ ๑๖๙

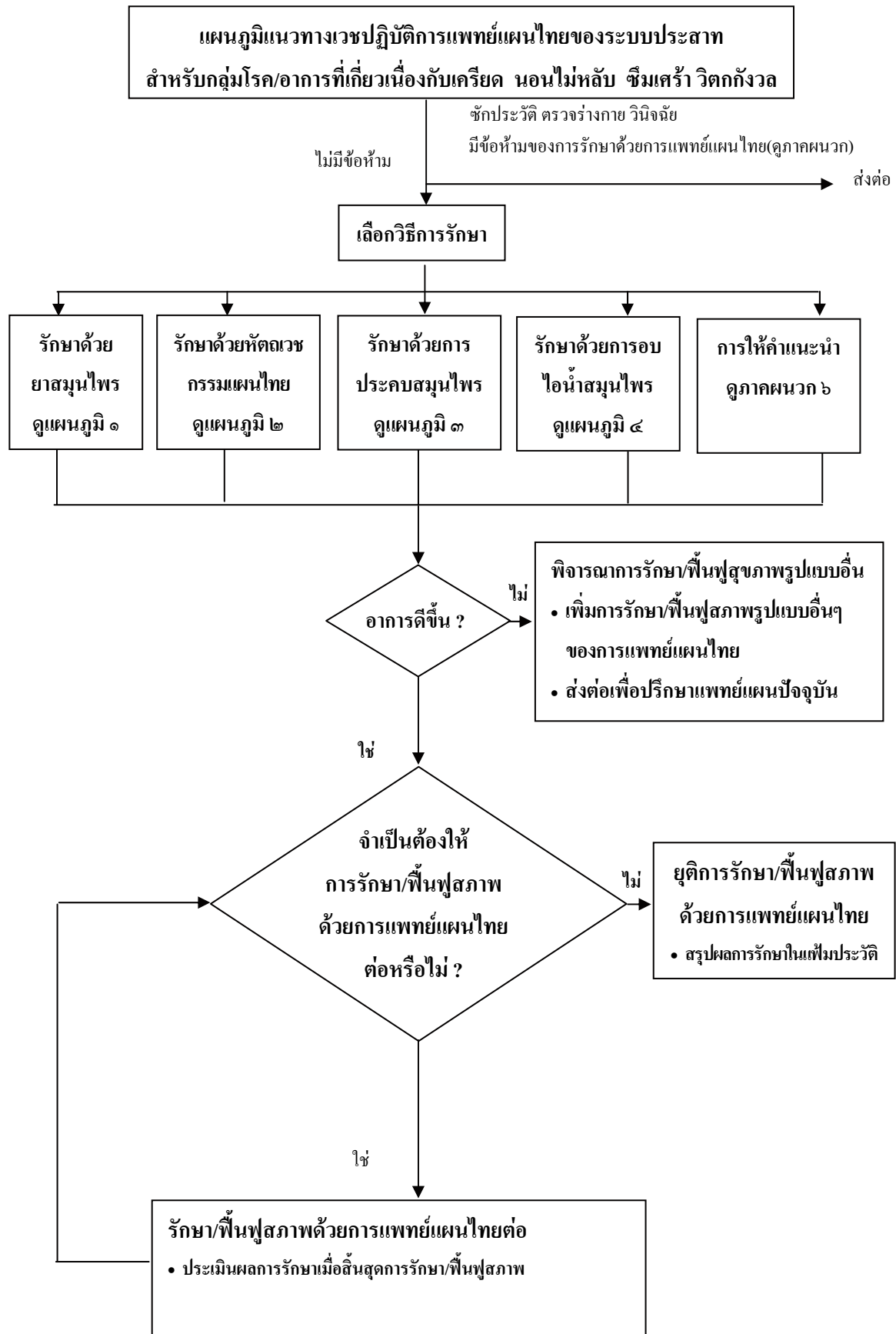
๔.๔ การอบไอน้ำสมุนไพร หมายถึง การอบด้วยไอน้ำที่ได้จากการต้มสมุนไพร เพื่อการรักษาและ
ฟื้นฟูโรค/อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการอบไอน้ำสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๔ หน้า ๑๗๒

ดูข้อห้ามข้อควรระวังอาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการอบไอน้ำสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๔
หน้าที่ ๑๗๓-๑๗๔

๔.๕ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่
ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัดรักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วย
ส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้า ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบประสาท
สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับเกรียน นอนไม่หลับ ชีเมสรีา วิตกกังวล

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของโรคและอาการที่เกี่ยวข้องกับ เกรียน นอนไม่หลับ ชีเมสรีา วิตกกังวล

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

เกรียน นอนไม่หลับ ชีเมสรีา วิตกกังวล

๓. การชักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาทะนวดของตนเอง)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕
และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย หรือสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์
ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการชักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้วต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ
ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของ
โรงพยาบาลหรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

ยาหอมนวโกฐ ยาหอมเทพจิตร เป็นต้น

๔.๑.๒ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

จีเหลัก เป็นต้น

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑
หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ หัตถเวชกรรมแผนไทย หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐานและ/หรือ จุดนวดเพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค/อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย
ในภาคผนวกที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

๔.๓ การประคบสมุนไพร หมายถึง การใช้ลูกประคบสมุนไพรร้อน มาประคบ กด คลึง บนร่างกาย
เพื่อ การรักษาและฟื้นฟูโรค / อาการ

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการประคบสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๘

คู่มือห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการประคบสมุนไพร
ในภาคผนวกที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๙

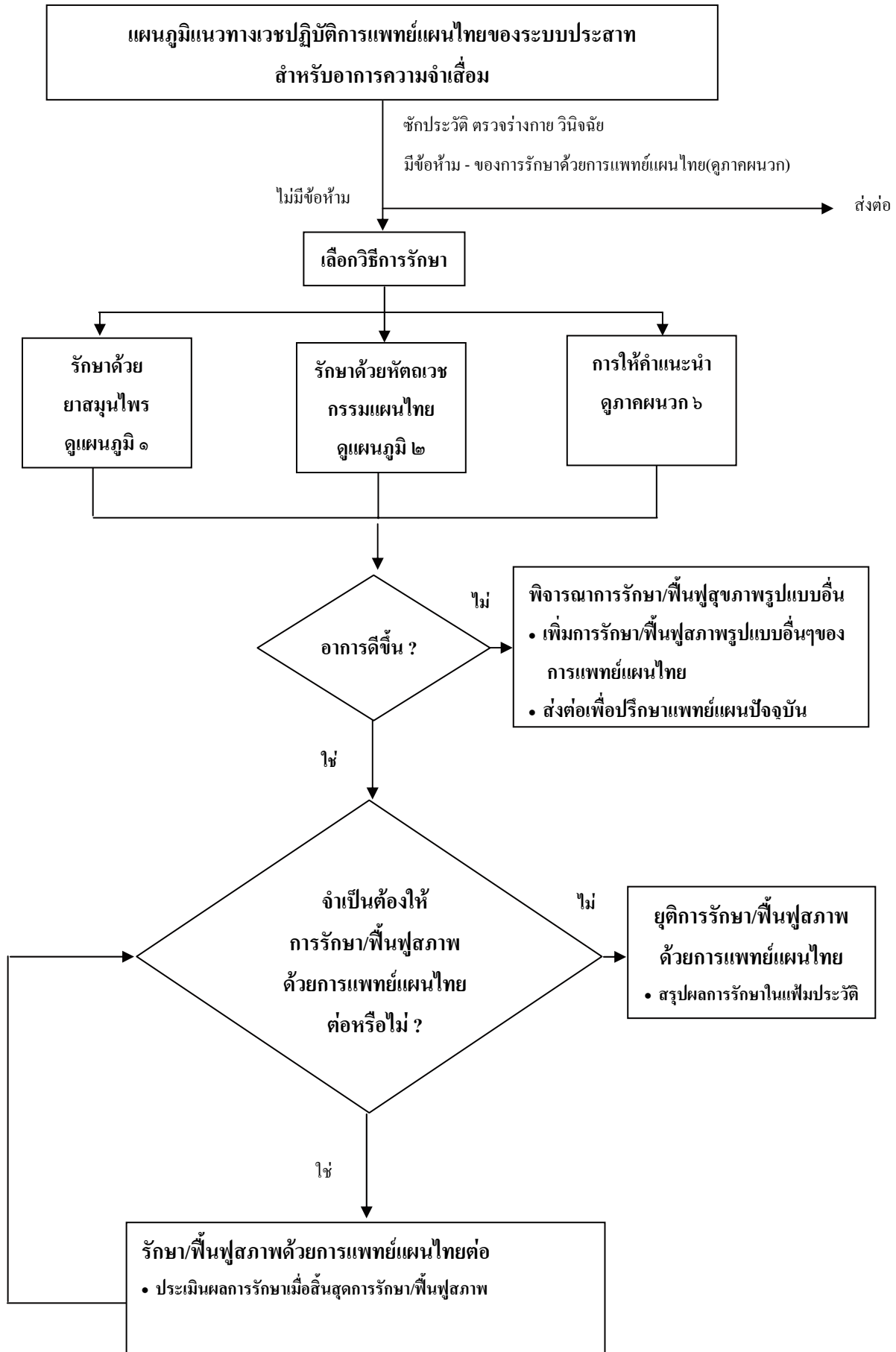
๔.๔ การอบไอน้ำสมุนไพร หมายถึง การอบด้วยไอน้ำที่ได้จากการต้มสมุนไพรเพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค/อาการ

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการอบไอน้ำสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๔ หน้าที่ ๑๖๒

คู่มือห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการอบไอน้ำสมุนไพร
ในภาคผนวกที่ ๔ หน้าที่ ๑๖๓-๑๖๔

๔.๕ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ
เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสุขภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริม
สุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

คู่มือการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

**แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบประสาท
สำหรับอาการความจำเสื่อม**

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวกับอาการความจำเสื่อม

๒. โรค/อาการที่ทำให้การรักษา

ความจำเสื่อม

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาทะนุของตน)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย หรือสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้วต้องมีกรบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ **การใช้อยาสุมุนไพรม** หมายถึง การใช้อยาสุมุนไพรรักษาทั้งสมุนไพรรักษาเดี่ยว/ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรรักษาของโรงพยาบาลหรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้อยาสุมุนไพรรักษาในแผนภูมิ ที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

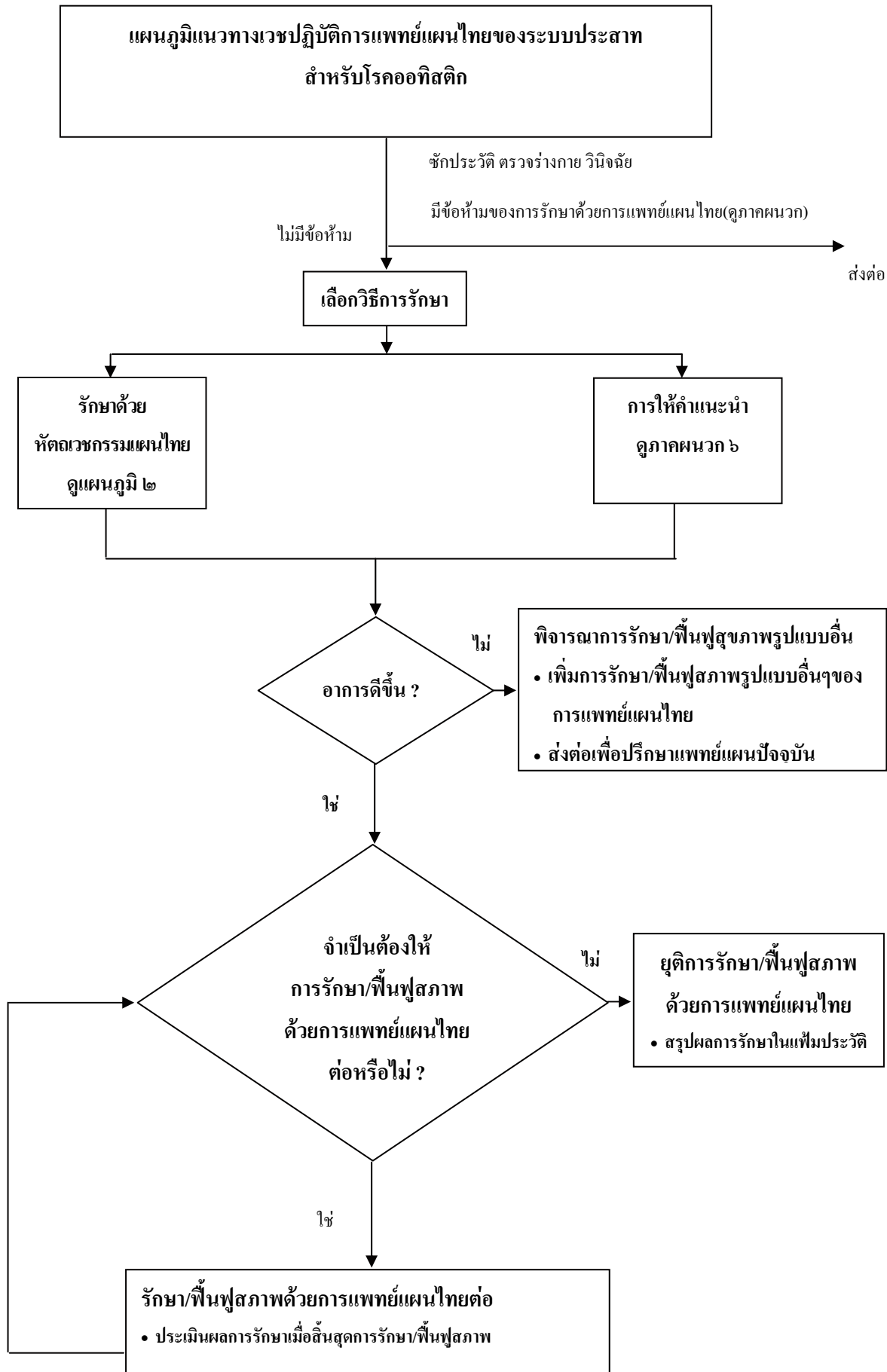
๔.๒ **หัตถเวชกรรมแผนไทย** หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐาน และ/หรือ จุดนวดเพื่อรักษาและฟื้นฟูโรค/อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย ในภาคผนวกที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

๔.๓ **การให้คำแนะนำ** หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัดรักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

**แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบประสาท
สำหรับโรคออทิสติก**

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวกับโรคออทิสติก

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

ออทิสติก

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาทะนวด)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทย หรือสาขากาแพทย์แผนไทยประยุกต์

ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้วต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ **หัตถเวชกรรมแผนไทย** หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐานและ/หรือจุดนวดเพื่อรักษาและฟื้นฟูโรค/ อาการ

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

คู่มือห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย
ในภาคผนวกที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

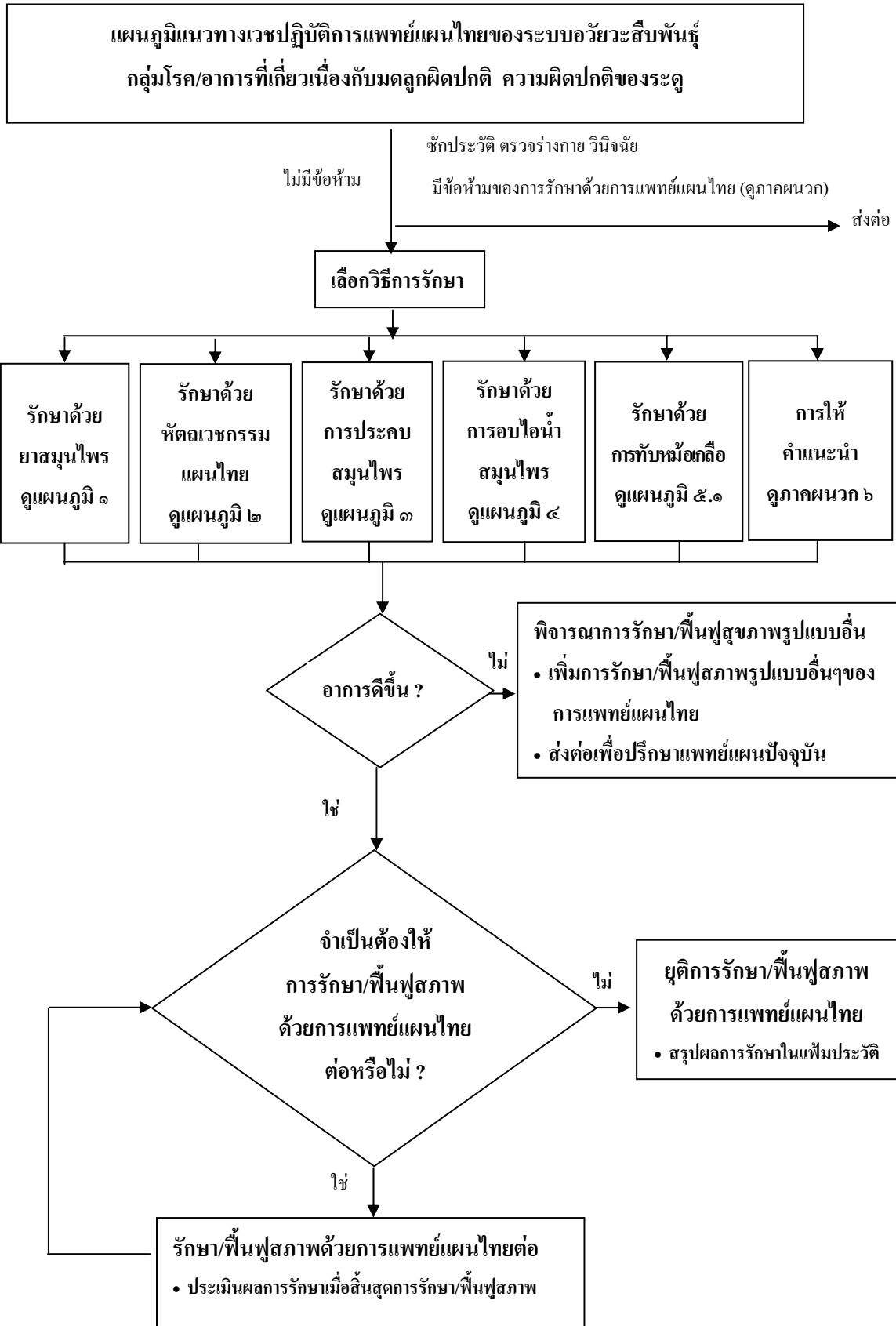
๔.๒ **การให้คำแนะนำ** หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่
ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัดรักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วย
ส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

คู่มือการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย

ระบบอวัยวะสืบพันธุ์

๑. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับมดลูกผิดปกติ ความผิดปกติของระดู
๒. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับภาวะหลังคลอดภาวะปกติ หลังคลอดผิดปกติ
๓. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับตกขาว คันในช่องคลอด
๔. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับมานโลหิต โลหิตระดูเป็นพิษ
๕. กลุ่มอาการสตรีวัยหมดประจำเดือน
๖. กลุ่มอาการเสื่อมสมรรถภาพทางเพศ

**แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบอวัยวะสืบพันธุ์
สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับ มดลูกผิดปกติและ ความผิดปกติของรังไข่**

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของโรคและอาการที่เกี่ยวข้องกับมดลูกผิดปกติ ความผิดปกติของรังไข่

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

๒.๑ มดลูกผิดปกติ ได้แก่ มดลูกค้ำ มดลูกลอย มดลูกตะแคง มดลูกเคลื่อน ดานเลือด

๒.๒ ความผิดปกติของรังไข่

๒.๒.๑ โลหิตระดูขัด โลหิตระดูแห้งไป โลหิตระดูไม่มา โลหิตระดูมาน้อยกว่าปกติ
โลหิตระดูมามากกว่าปกติ ปวดโลหิตระดู

๒.๒.๒ โลหิตปกติโทษ (โลหิตระดูบังเกิดแต่หัวใจ โลหิตระดูบังเกิดแต่ขั้วดี
โลหิตระดูบังเกิดผิวเนื้อ โลหิตระดูบังเกิดแต่เส้นเอ็น โลหิตระดูบังเกิดแต่กระดูก)

๒.๒.๓ โลหิตระดูบังเกิดแต่กองธาตุ (โลหิตระดูบังเกิดแต่กองปฐวิธาตุ โลหิตระดู
บังเกิดแต่กองอาโปธาตุ โลหิตระดูบังเกิดแต่กองวาโยธาตุ โลหิตระดูบังเกิดแต่กองเตโชธาตุ)

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาประเภทของตน)

๓.๓.๓ ประเภทผดุงครรภ์ไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาประเภทของตน)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕
และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยหรือสาขาการแพทย์แผนไทย
ประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้วต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว/ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ
ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของ
โรงพยาบาล ยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค / อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

ประสะไพล เป็นต้น

๔.๑.๑ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

แก้ว ไพล เป็นต้น

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

คู่มือการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ หัตถเวชกรรมแผนไทย หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐานและ/หรือจุดนวดเพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค / อาการ

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

คู่มือข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้นในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย ในภาคผนวกที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

๔.๓ การประคบสมุนไพร หมายถึง การใช้ลูกประคบสมุนไพรร้อนมาประคบกดคลึงบนร่างกาย เพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค/อาการ

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการประคบสมุนไพรในแผนภูมิ ๓ หน้าที่ ๑๖๘

คู่มือข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้นในการประคบสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๙

๔.๔ การอบไอน้ำสมุนไพร หมายถึง การอบด้วยไอน้ำร้อนที่ได้จากการต้มสมุนไพร เพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค / อาการ

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการอบไอน้ำสมุนไพรในแผนภูมิ ๔ หน้าที่ ๑๗๒

คู่มือข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้น ในการอบไอน้ำสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๔ หน้าที่ ๑๗๓-๑๗๔

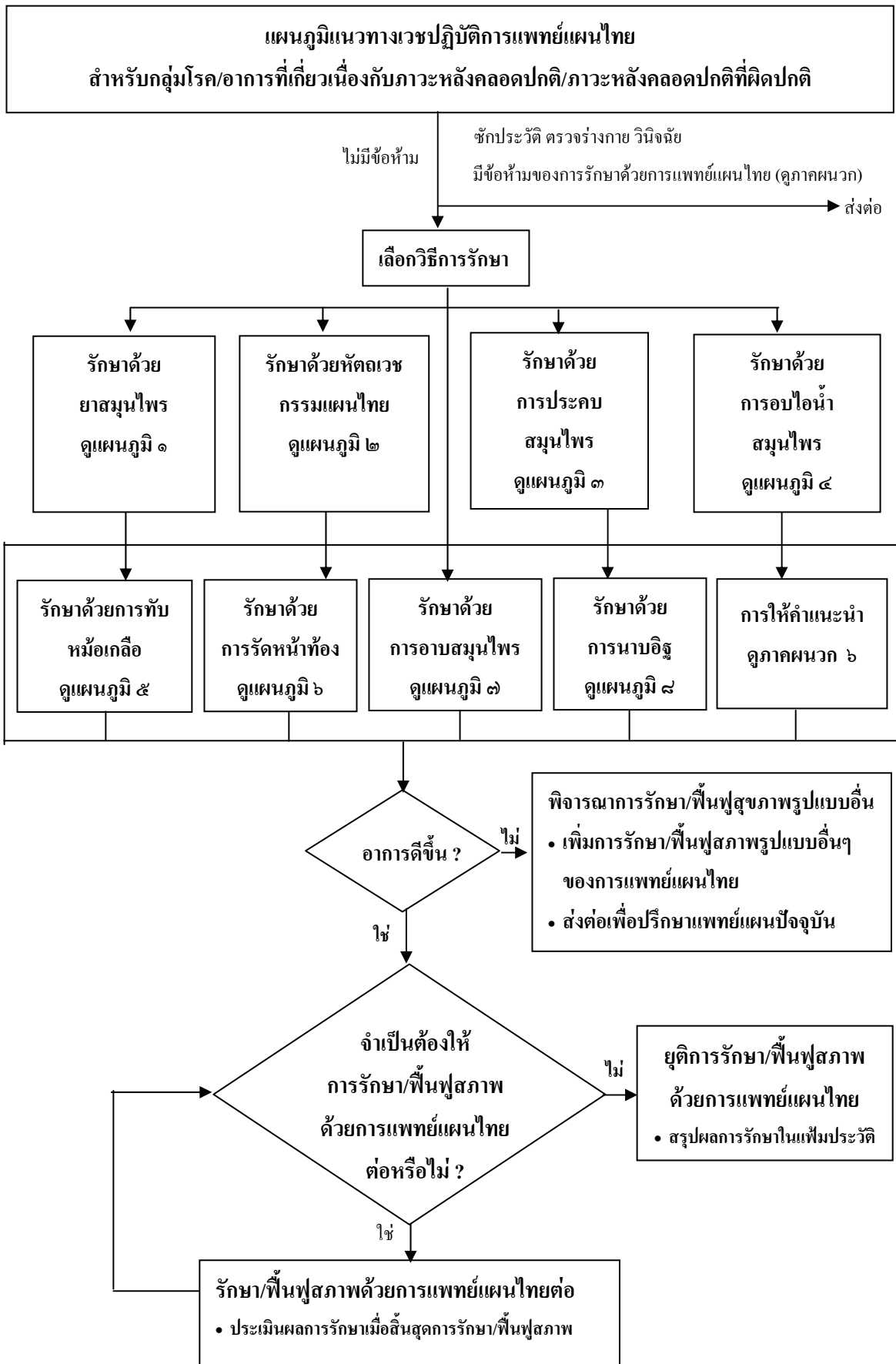
๔.๕ การทาบหม้อเกลือ หมายถึง การประคบร้อนชนิดหนึ่ง โดยใช้หม้อเกลือที่ทำให้ร้อนและสมุนไพรประคบในผู้ป่วยและหญิงหลังคลอดเพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค / อาการ และภาวะหลังคลอด

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการทาบหม้อเกลือในแผนภูมิ ๕.๑ หน้าที่ ๑๗๗

คู่มือข้อห้าม ข้อควรระวังในการทาบหม้อเกลือ ในภาคผนวกที่ ๕ หน้าที่ ๑๘๑

๔.๖ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสุขภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

คู่มือการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบอวัยวะสืบพันธุ์
สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับภาวะหลังคลอดปกติ / ภาวะหลังคลอดที่ผิดปกติ

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของโรคและอาการ ที่เกี่ยวข้องกับภาวะหลังคลอดปกติ / ภาวะหลังคลอดที่ผิดปกติ

๒. โรค / อาการที่ให้การรักษา

๒.๑ ภาวะหลังคลอดปกติ

๒.๒ ภาวะหลังคลอดที่ผิดปกติ (สตรีหลังคลอดโลหิตแห้งไป สตรีหลังคลอดน้ำคาวปลาไม่เดิน สตรีหลังคลอดอยู่ไฟไม่ได้ สตรีหลังคลอดบุตรมีน้ำนมน้อย สตรีหลังคลอดไม่มีน้ำนม ความผิดปกติอื่นๆ ของสตรีหลังคลอดบุตร)

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาประเภทของตน)

๓.๓.๓ ประเภทผดุงครรภ์ไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาประเภทของตน)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยหรือสาขาการแพทย์แผนไทย

ประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว/ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล หรือ ยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

ประสะไพล เป็นต้น

๔.๑.๒ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ได้แก่

ยาไฟประลัยกัลป์ ยาไฟฟางทอง เป็นต้น

๔.๑.๓ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

กระเทือ ไพล เป็นต้น

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ๑ หน้า ๑๒๐

คู่มือการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวัง ในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้า ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ หัตถเวชกรรมแผนไทย หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐานและ/หรือจุดนวดเพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค / อาการ

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

คู่มือห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้นในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย ในภาคผนวกที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

๔.๓ การประคบสมุนไพร หมายถึง การใช้ลูกประคบสมุนไพรร้อนมาประคบกดคลึงบนร่างกายเพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค / อาการ

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการประคบสมุนไพรในแผนภูมิ ๓ หน้าที่ ๑๖๘

คู่มือห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้นในการประคบสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๙

๔.๔ การอบไอน้ำสมุนไพร หมายถึง การอบด้วยไอน้ำที่ได้จากการต้มสมุนไพรเพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค / อาการ

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการอบไอน้ำสมุนไพรในแผนภูมิ ๔ หน้าที่ ๑๗๒

คู่มือห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้นในการอบไอน้ำสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๔ หน้าที่ ๑๗๓-๑๗๔

๔.๕ การทาบหม้อเกลือ หมายถึง การประคบร้อนชนิดหนึ่ง โดยใช้หม้อเกลือที่ทำให้ร้อนและสมุนไพรประคบในผู้ป่วยและหญิงหลังคลอดเพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค / อาการ และภาวะหลังคลอด

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการทาบหม้อเกลือในแผนภูมิ ๕ หน้าที่ ๑๗๖

คู่มือห้าม ข้อควรระวังในการทาบหม้อเกลือ ในภาคผนวกที่ ๕ หน้าที่ ๑๘๑

๔.๖ การรัดหน้าท้อง หมายถึง การใช้ผ้าพันหน้าท้องในหญิงหลังคลอดบุตรเพื่อพยุงหน้าท้องและมดลูกให้กระชับ

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการรัดหน้าท้องในแผนภูมิที่ ๖ หน้าที่ ๑๗๘

คู่มือห้าม ข้อควรระวังในการรัดหน้าท้อง ในภาคผนวกที่ ๕ หน้าที่ ๑๘๑

๔.๗ การอาบสมุนไพร หมายถึง การอาบน้ำด้วยน้ำยาที่ต้มจากสมุนไพรเพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค / อาการ

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการอาบสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๗ หน้าที่ ๑๗๙

คู่มือห้าม ข้อควรระวังในการอาบสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๕ หน้าที่ ๑๘๑

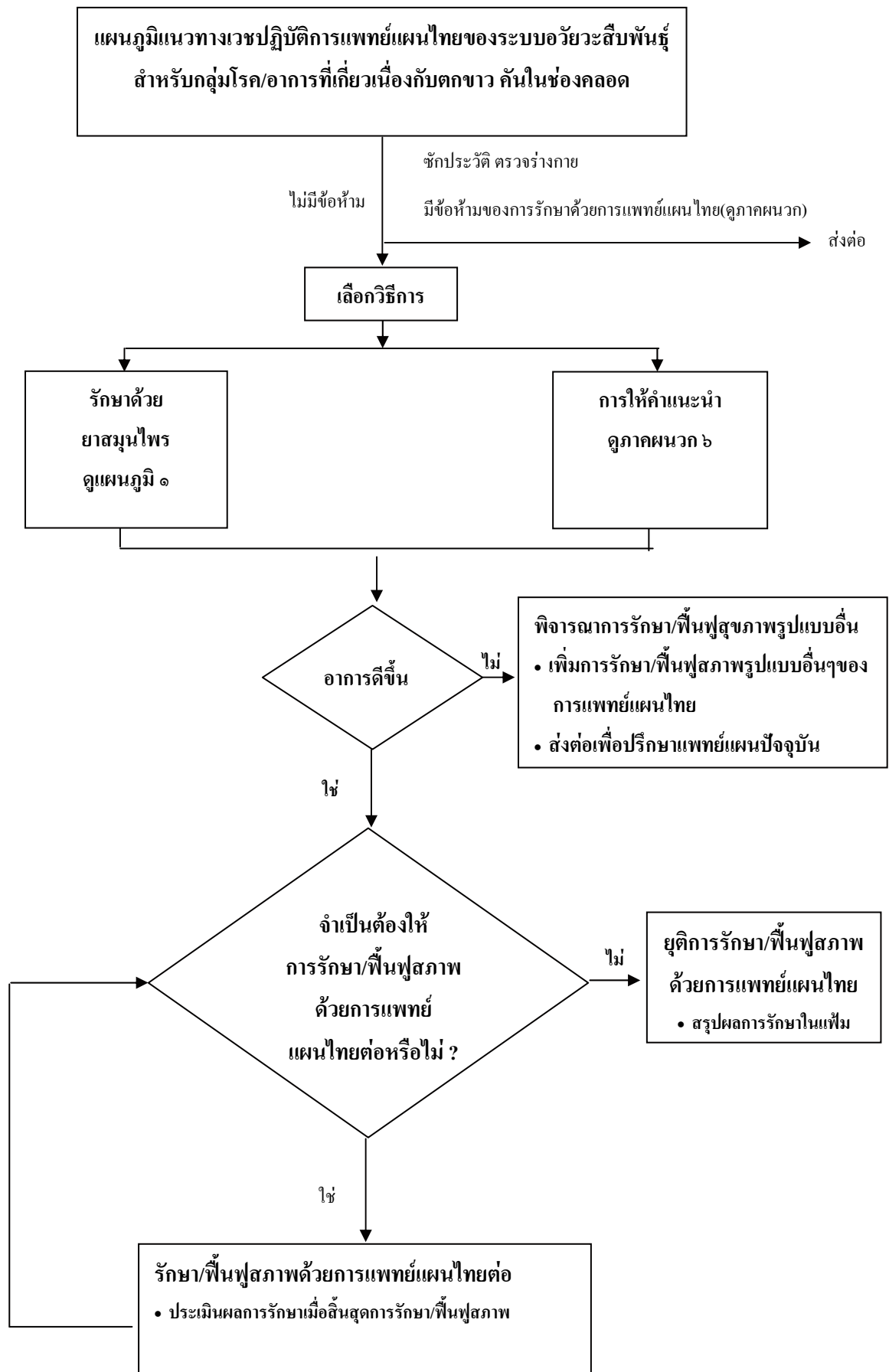
๔.๘ การนวดอิฐ หมายถึง การนำก้อนอิฐไปเผาไฟให้ร้อนแล้วนำมาพันด้วยสมุนไพร เช่น ใบพลับพลึงแล้วห่อด้วยผ้าดิบ นำมาประคบตามส่วนต่างๆของร่างกาย นิยมใช้ในหญิงหลังคลอด

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการนวดอิฐในแผนภูมิที่ ๘ หน้าที่ ๑๘๐

คู่มือห้าม ข้อควรระวังในการนวดอิฐ ในภาคผนวกที่ ๕ หน้าที่ ๑๘๑

๔.๕ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

คู่มือการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบอวัยวะสืบพันธุ์ สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับตกขาว คันในช่องคลอด

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของโรคละอาการที่เกี่ยวข้องกับตกขาว คันในช่องคลอด

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

ตกขาว มดลูกอักเสบ คันในช่องคลอด

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทย หรือสาขากาแพทย์แผนไทย

ประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว/ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาลหรือ ยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

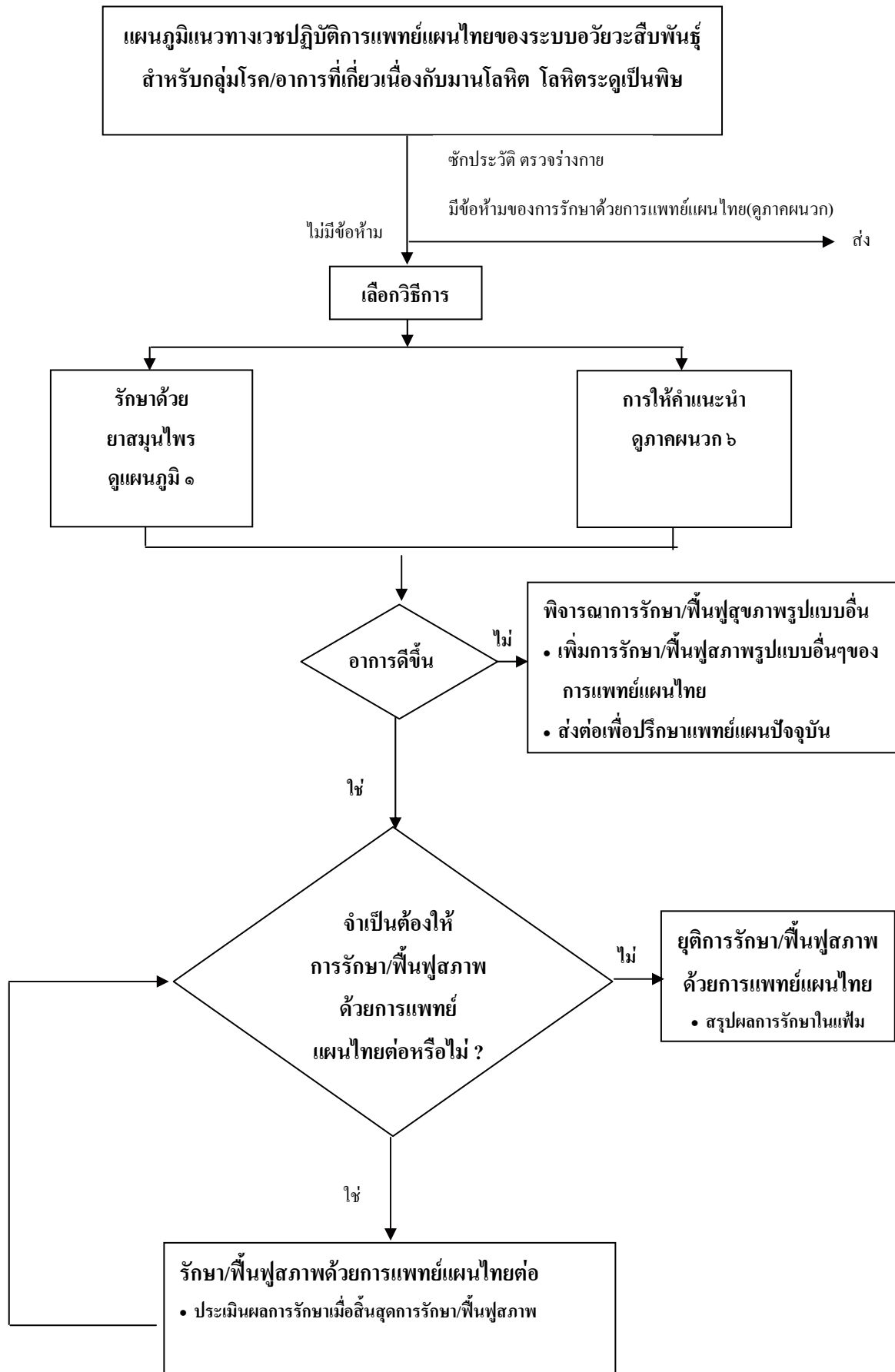
ประสะไพล

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวัง ในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

**แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบอวัยวะสืบพันธุ์
สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับมานโลหิต โลหิตระดูเป็นพิษ**

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของโรคละอาการที่เกี่ยวข้องกับมานโลหิต โลหิตระดูเป็นพิษ

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

๒.๑ มานโลหิต (มานโลหิตบังเกิดแต่ระดูขัด มานโลหิตบังเกิดแต่โลหิตจาง มานโลหิตบังเกิดแต่โลหิตตกค้างอยู่ในร่างกาย มานโลหิตบังเกิดแต่โลหิตเน่าเสีย)

๒.๒ โลหิตระดูเป็นพิษ

๒.๒.๑ โลหิตระดูเป็นชาติโทษ

๒.๒.๒ โลหิตทุจริตโทษ (โลหิตระดูร้างโลหิตคลอบุตรโลหิตต้องพิฆาตโลหิตเน่าโลหิตตกหมกขำ)

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย หรือสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรค และสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว/ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล หรือ ยาอื่นที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

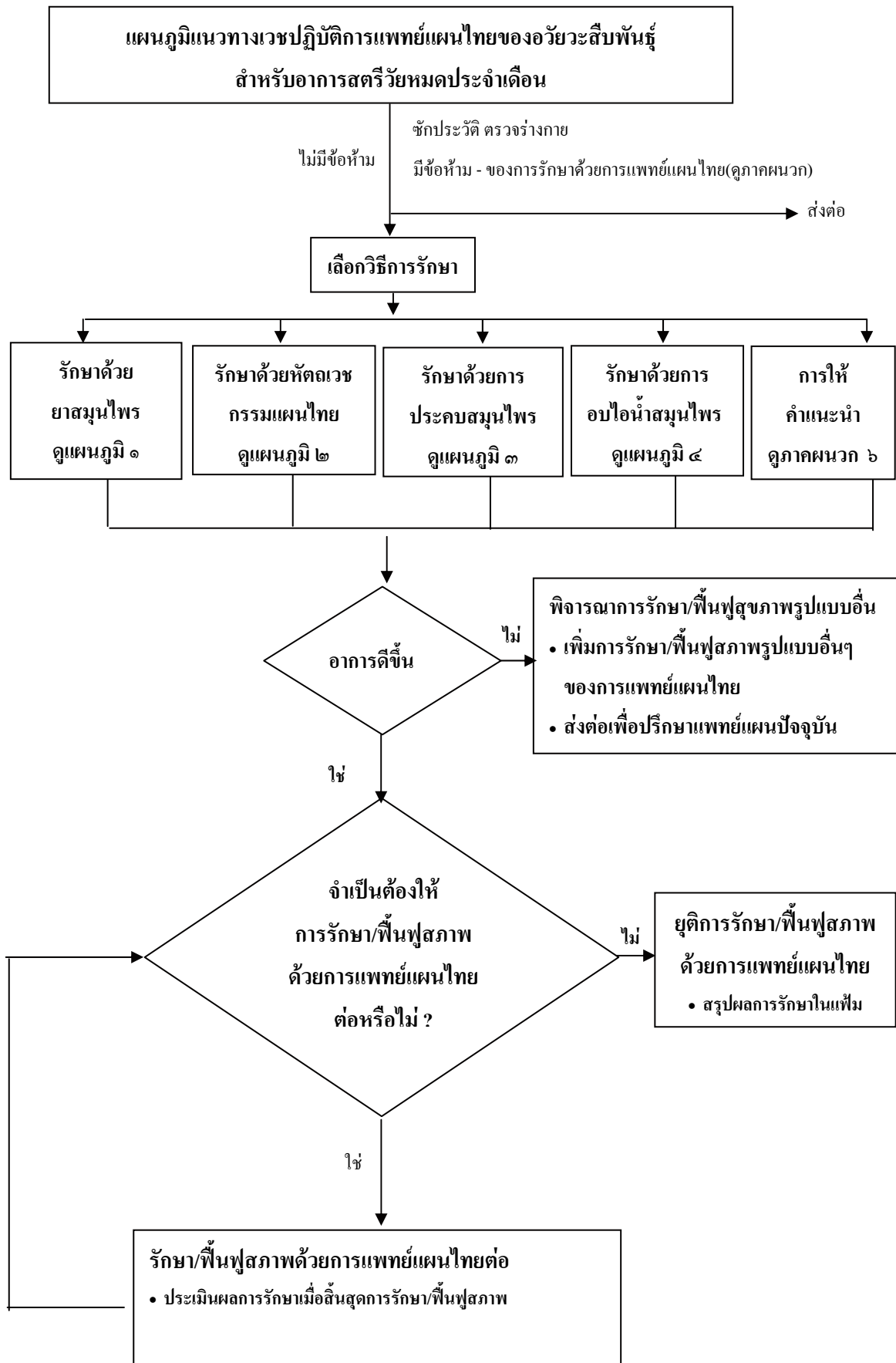
ประสะไพล

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวัง ในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบอวัยวะสืบพันธุ์ สำหรับอาการสตรีวัยหมดประจำเดือน

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวกับอาการสตรีวัยหมดประจำเดือน

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

สตรีวัยหมดประจำเดือน

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาประเภทของตน)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕
และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย หรือสาขาการแพทย์
แผนไทยประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้วต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว/ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ
ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของ
โรงพยาบาล ยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

ประสะไพล เป็นต้น

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวัง ในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ หัตถเวชกรรมแผนไทย หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐานและ/หรือจุดนวดเพื่อการรักษาและ
ฟื้นฟูโรค / อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้น ในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย
ในภาคผนวกที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

๔.๓ การประคบสมุนไพร หมายถึง การใช้ลูกประคบสมุนไพรร้อนมาประคบกดคลึงบนร่างกาย
เพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค/อาการ

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการประคบสมุนไพรในแผนภูมิ ๓ หน้าที่ ๑๖๘

คู่มือห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้น ในการประคบสมุนไพร
ในภาคผนวกที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๙

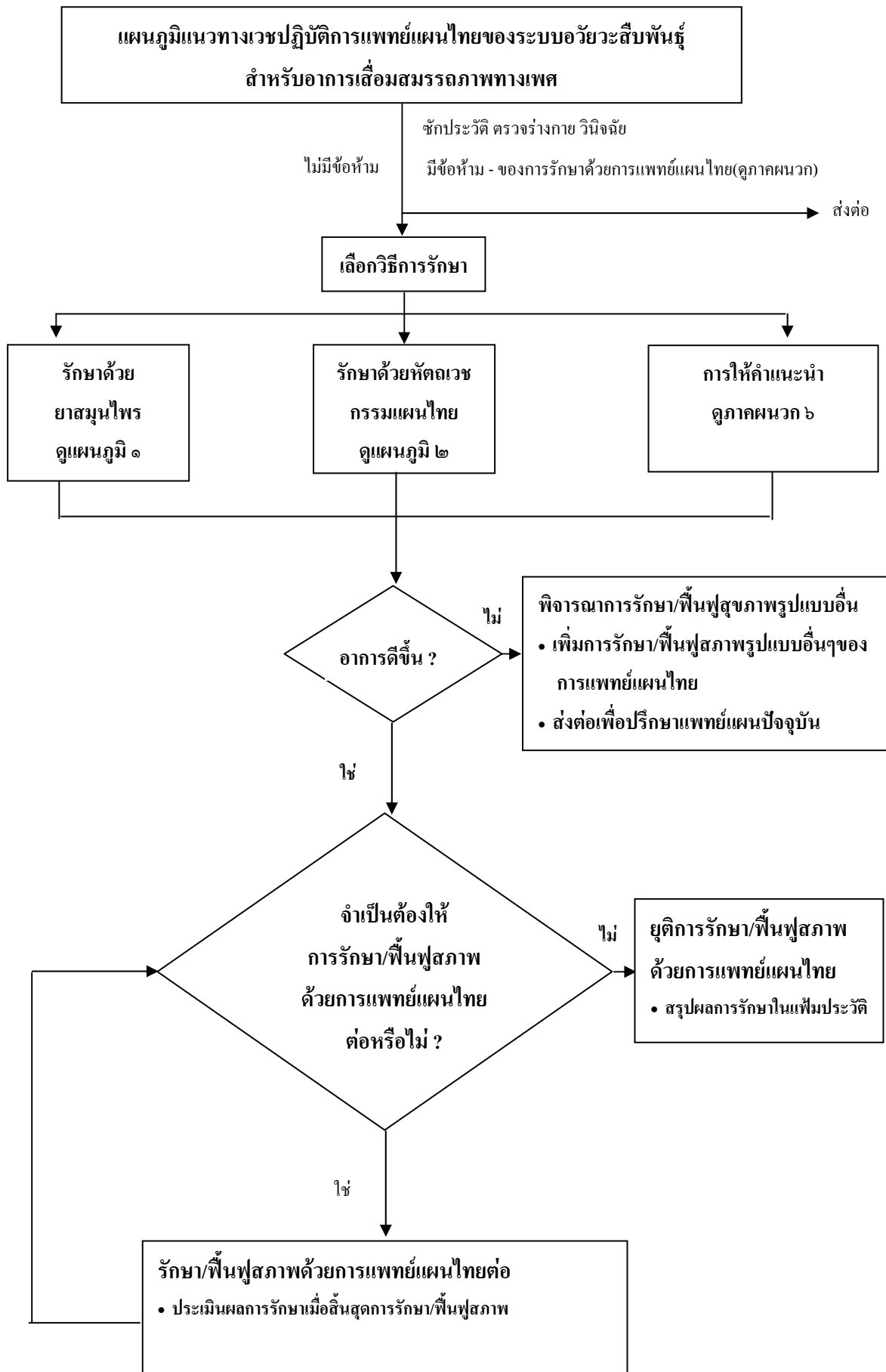
๔.๔ การอบไอน้ำสมุนไพร หมายถึง การอบด้วยไอร้อนที่ได้จากการต้มสมุนไพรเพื่อการรักษาและ
ฟื้นฟูโรค / อาการ

คู่มือแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการอบไอน้ำสมุนไพรในแผนภูมิ ๔ หน้าที่ ๑๗๒

คู่มือห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้น ในการอบไอน้ำสมุนไพร
ในภาคผนวกที่ ๔ หน้าที่ ๑๗๓-๑๗๔

๔.๕ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ
เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริม
สุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

คู่มือการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

**แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบอวัยวะสืบพันธุ์
สำหรับอาการเสื่อมสมรรถภาพทางเพศ**

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวกับอาการเสื่อมสมรรถภาพทางเพศ

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

เสื่อมสมรรถภาพทางเพศ

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาทะนุของตน)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕
และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย หรือสาขาการแพทย์แผนไทย
ประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว/ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ
ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล
หรือ ยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค / อาการ

๔.๑.๑ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

ขลุ่ ตะไคร้ กระเจี๊ยบแดง หล้าคา อ้อยแดง สับปะรด เป็นต้น

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวัง ในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ หัตถเวชกรรมแผนไทย หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐานและ/หรือจุดนวดเพื่อการรักษาและ
ฟื้นฟูโรค/อาการ

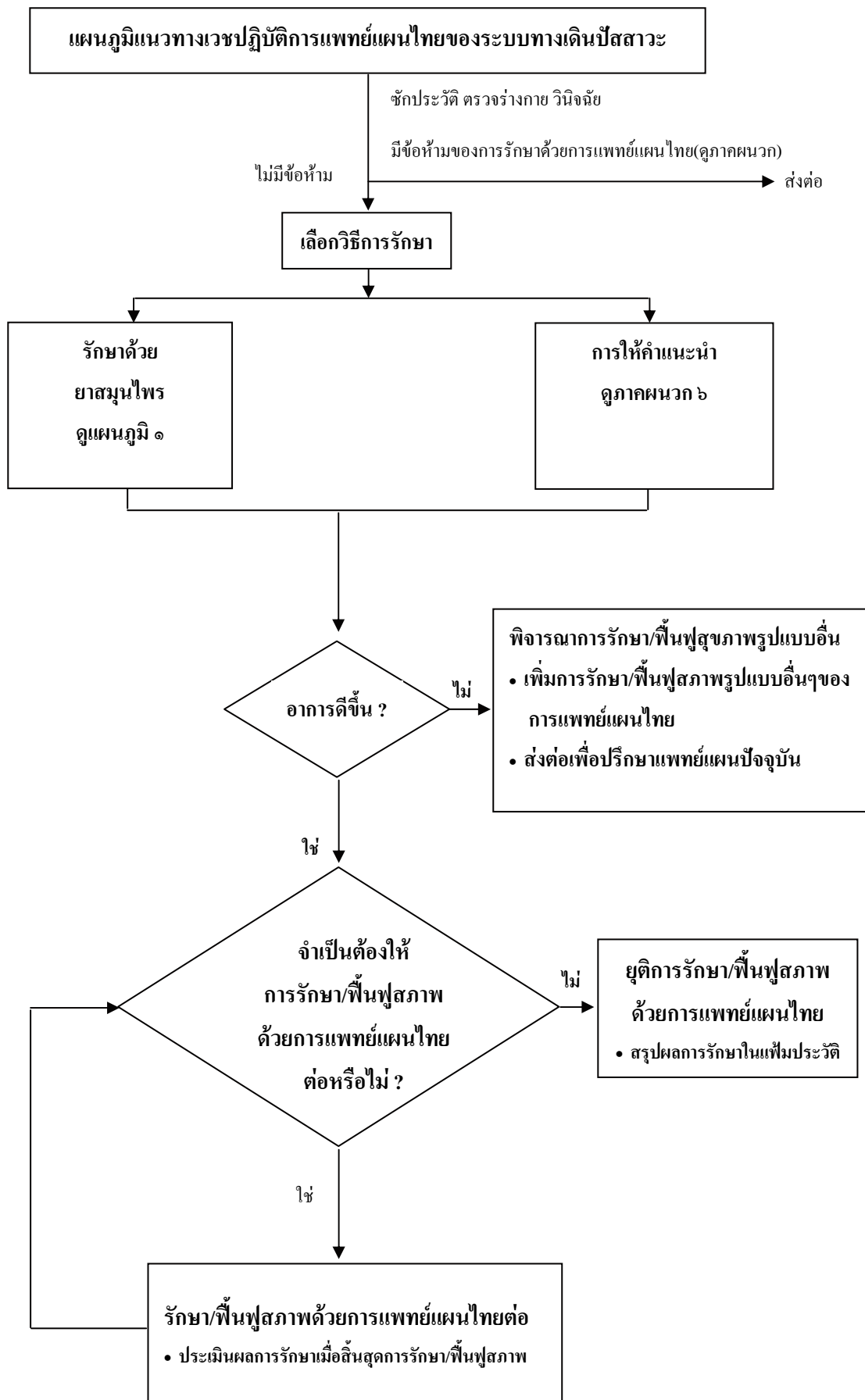
ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้น ในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย
ในภาคผนวกที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

๔.๓ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ
เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริม
สุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย
ระบบทางเดินปัสสาวะ

ร่างแนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของทางเดินปัสสาวะ

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวกับโรคและอาการของระบบทางเดินปัสสาวะ

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

ปัสสาวะขัด ปัสสาวะบ่อย ปัสสาวะมีเลือดปน/ปัสสาวะเป็นเลือด กลั้นปัสสาวะไม่อยู่ มดตังพิการ หนองออกจากท่อปัสสาวะ นิ้วสีลาปุ่น

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย หรือสาขาการแพทย์แผนไทย

ประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย การวินิจฉัยโรค และสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีกรบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว/ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาลหรือ ยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

ขลุ้ ตะไคร้ กระเจี๊ยบแดง หญ้าคา อ้อยแดง สับปะรด มะขามป้อม

ผักคราดหัวแหวน เป็นต้น

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวัง ในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑

หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

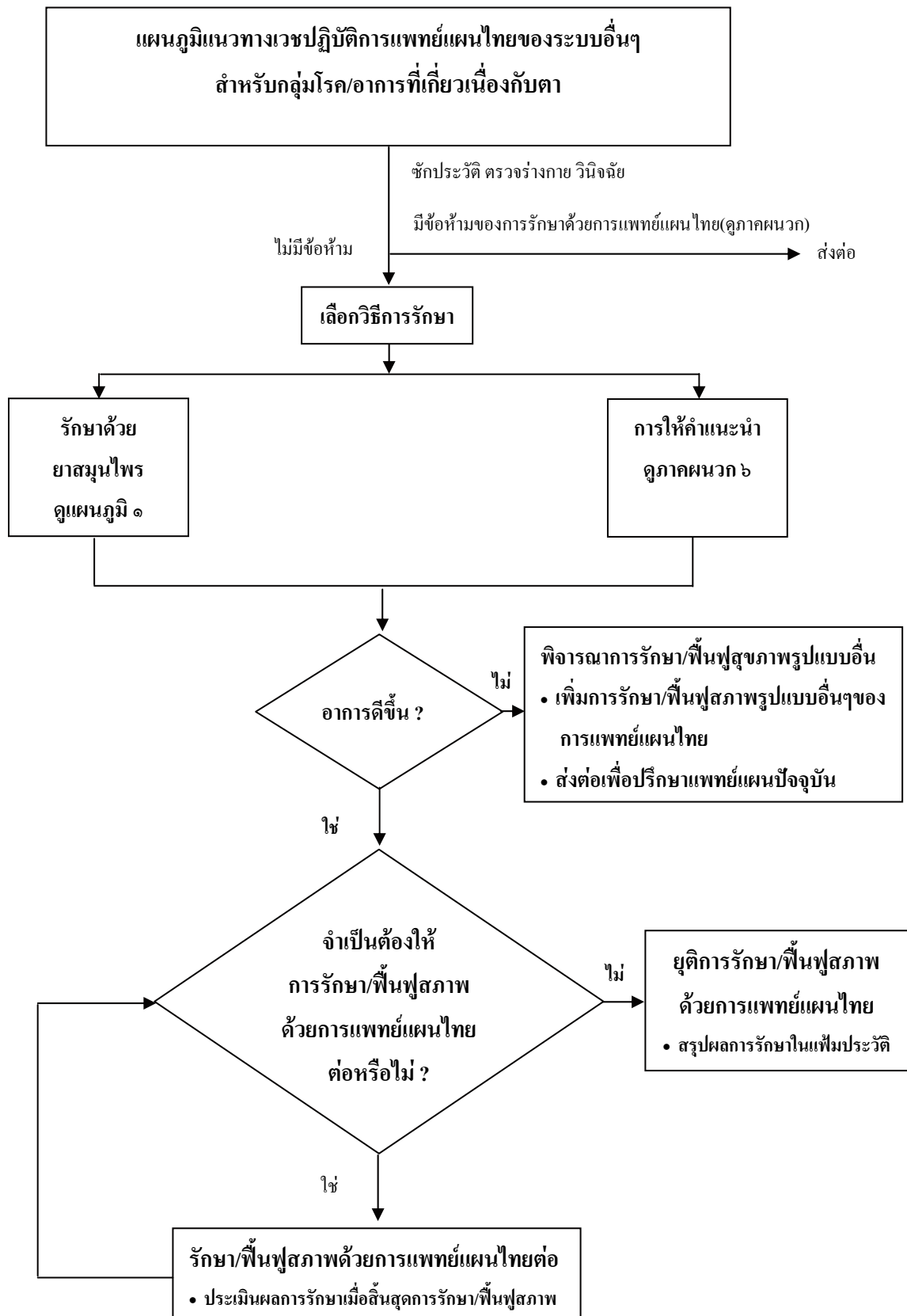
๔.๒ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสุขภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค ให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย

ระบบอื่นๆ

๑. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับตา
๒. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับหู
๓. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับปาก คอ
๔. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับไ้
๕. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับโรคของเด็กอายุไม่เกิน ๕ ปี
๖. กลุ่มโรค/อาการแพ้ท้อง
๗. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับพยาธิ
๘. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับกษัย
๙. กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับการพิการของธาตุ
- ๑๐.กลุ่มโรค/อาการทั่วไป

**แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบอื่นๆ
สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับตา**

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของโรคและอาการที่เกี่ยวข้องกับตา

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

ต้อกระจก ฟาง ตามัว /ตาฝ้าฟาง ตาฟางกลางคืน ปวดตาเจ็บตา ตาแดง อัสสุพิการ (น้ำตาพิการ)

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย หรือสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

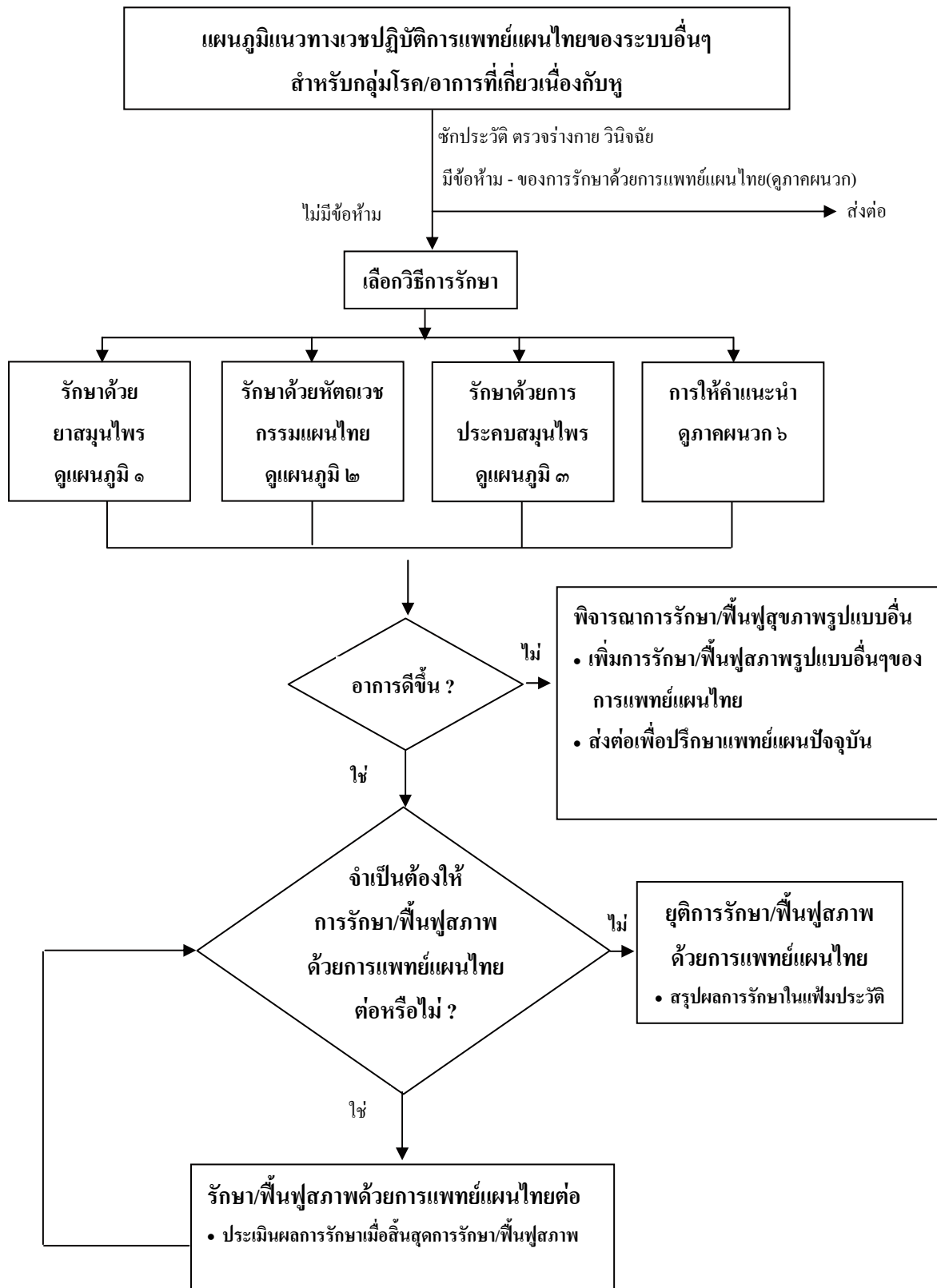
๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล หรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ที่ ๑ หน้า ที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้า ที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้า ที่ ๑๘๓-๑๘๔

**แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบอื่นๆ
สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับหู**

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของโรคและอาการที่เกี่ยวข้องกับหู

๒. โรค/อาการที่ทำให้การรักษา

หูอื้อ มีเสียงในหู ปวดหู

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากายภาพบำบัด แพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากายภาพบำบัด แพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาประเภทของตน)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขากายภาพบำบัด แพทย์แผนไทย หรือสาขากายภาพบำบัด แพทย์แผนไทยประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้วต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล หรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

กระเทียม เป็นต้น

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑

หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ หัตถเวชกรรมแผนไทย หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐานและ/หรือ จุดนวดเพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค/อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย ในภาคผนวกที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

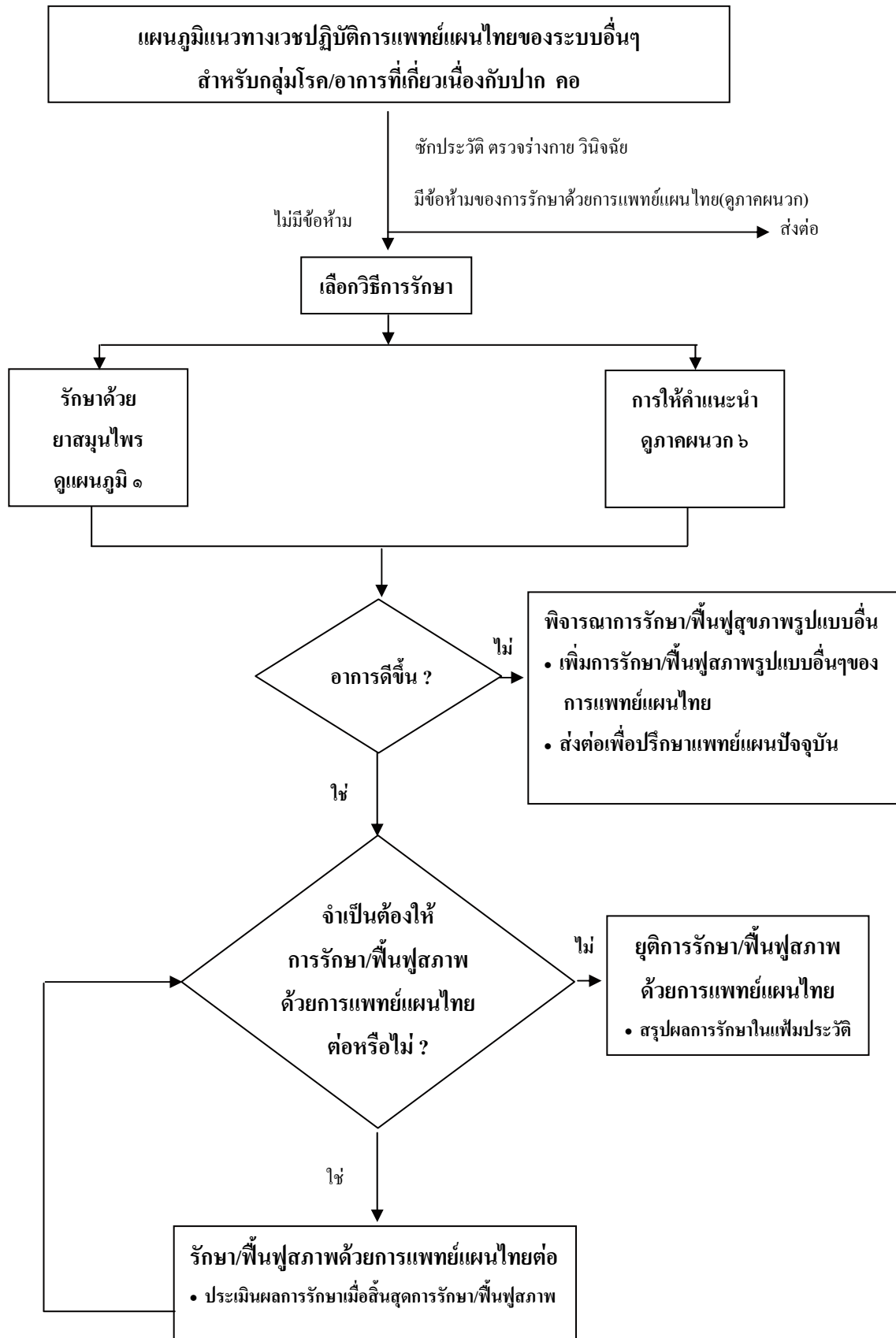
๔.๓ การประคบสมุนไพร หมายถึง การใช้ลูกประคบสมุนไพรร้อนมาประคบ กด คลึง บนร่างกายเพื่อการรักษาและฟื้นฟูโรค / อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการประคบสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๘

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการประคบสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๓ หน้าที่ ๑๖๙

๔.๔ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบอื่นๆ สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับปาก คอ

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของโรคและอาการที่เกี่ยวข้องกับปาก คอ

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

กัปปิหรือกัปปโป ทันตะบุปผา รำมะนาด/เหงือกอักเสบ ฝีฟองสมุทร เลือดออกตามไรฟัน ปากนกกระจอก (ปากเปื่อย) ลิ้นเป็นฝ้าขาว ลิ้นแตก แผลร้อนในในปาก ร้อนในที่ไม่มีแผลในปาก ปวดฟัน

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย หรือสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้วต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล หรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

ฟ้าทะลายโจร ยาเจียวหอม เป็นต้น

๔.๑.๒ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ได้แก่

ยากวาดแสงหมึก ยาเจียวหอม เป็นต้น

๔.๑.๓ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

กระเทียม แก้ว ข่อย ผักคราดหัวแหวน ฟ้าทะลายโจร มะระขี้นก

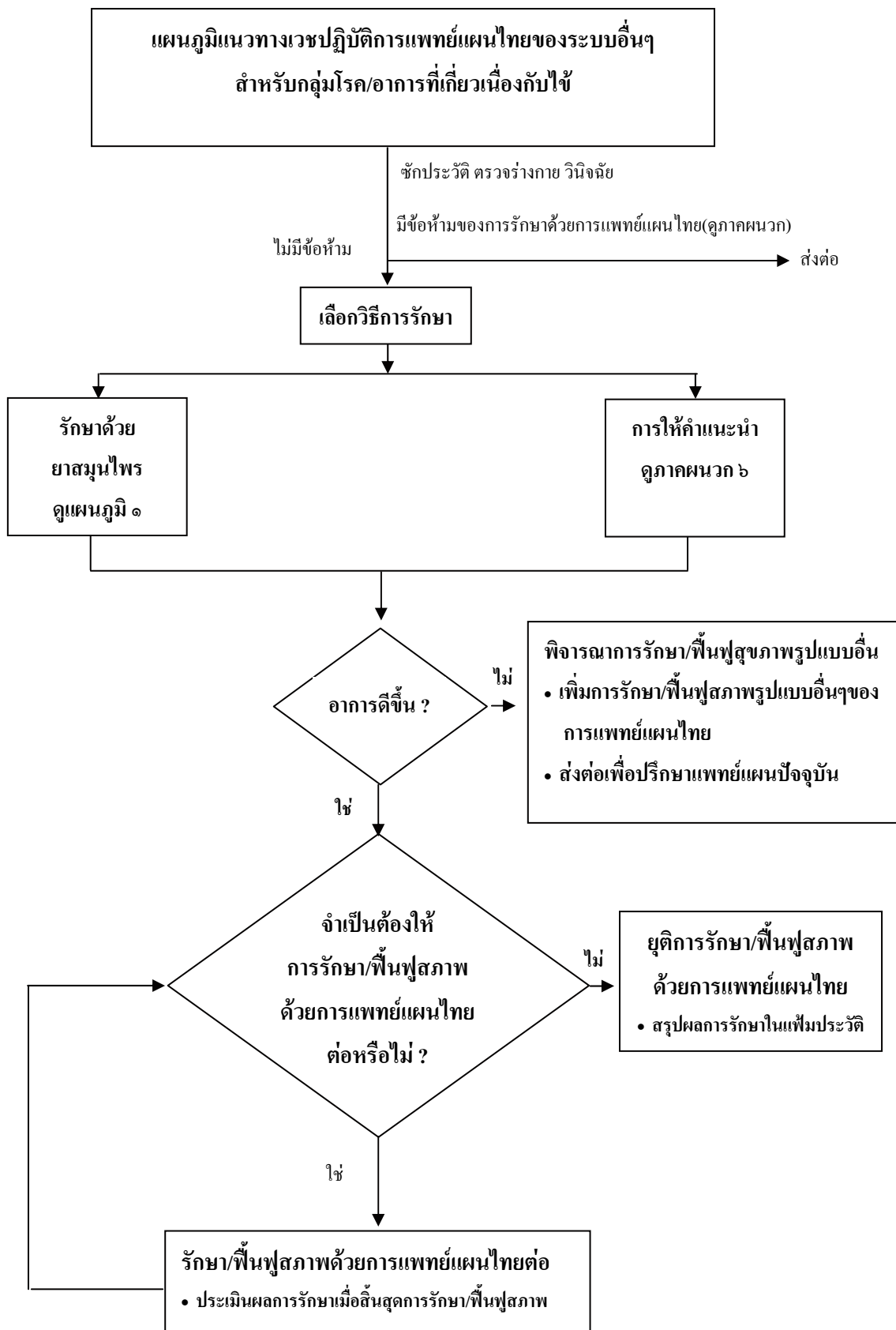
มะขามป้อม หญ้าคา เป็นต้น

คูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

คู่มือการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้ามข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสุขภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

คู่มือการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบอื่นๆ สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับไข้

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของโรคและอาการที่เกี่ยวข้องกับไข้

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

ไข้เพื่อเสมหะ ไข้เพื่อกำเดา ไข้เพื่อปิตตะ(ไข้เพื่อดี) ไข้เพื่อวาตะ(ไข้เพื่อลม) ไข้เพื่อโลหิต ไข้เพื่อลมและ
กำเดา ไข้เพื่อลมและเสมหะ ไข้เพื่อกำเดาและเสมหะ ไข้เพื่อกำเดาและโลหิต ไข่ออกผื่น ไข้เหือด ไข้หัด
ไข้อีสุกอีใส(ไข้สุกใส) ไข้งูสวัด(ตัววัด) ไข้เริ่มน้ำคั่ง ไข้เริ่มน้ำข้าว ไข้กำเดาน้อย ไข้กำเดาใหญ่ ไข้ประคง
ไข้ประคงมด ไข้ประคงแรด ไข้ประคงควาย ไข้ประคงวัว ไข้ประคงลิง ไข้ประคงแมว ไข้ประคงช้าง
ไข้ประคงไฟ ไข่ออกโทษ ไข้ทวนโทษ ไข้ทับระดู (ระดูทับไข้) ไข้สันนิบาตลูกนก

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย หรือสาขาการแพทย์แผนไทย

ประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / คำรับตามบัญญัติยาหลักแห่งชาติ
ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล
หรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

ยาจันทลีลา ยาแก้ไข้ห้าโรค ฟ้าทะลายโจร ยาเขียวหอม เป็นต้น

๔.๑.๒ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ได้แก่

ยากวาดแสงหมึก ยาตรีหอม ยาประสะจันทน์แดง ยามหานิลแทงทอง

ยาประสะเปราะใหญ่ เขียวหอม เป็นต้น

๔.๑.๓ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

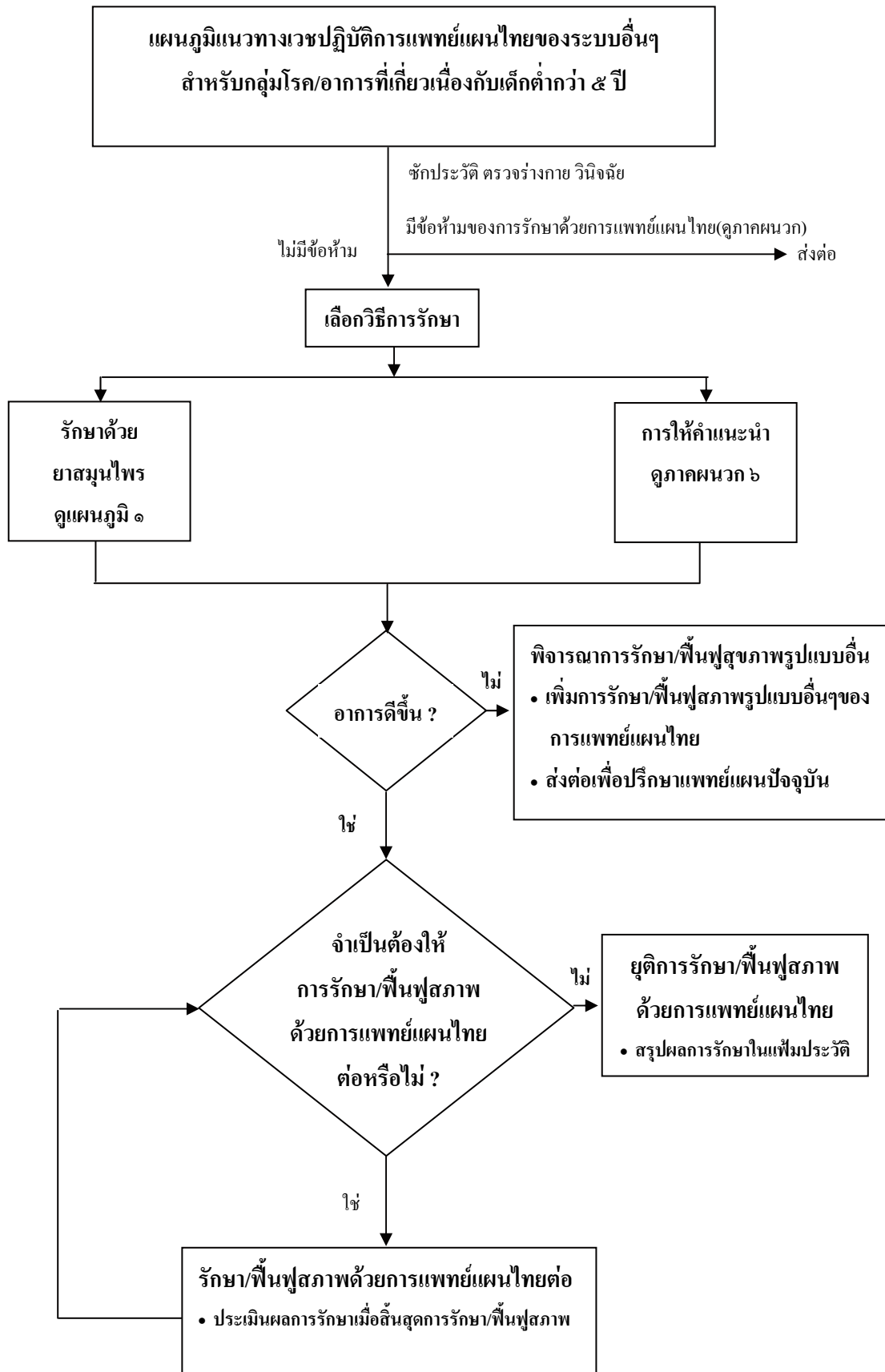
บอระเพ็ด ฟ้าทะลายโจร มะคำดีควาย ว่านมหากาฬ เป็นต้น

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๖๒

๔.๔ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ
เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ
ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

**แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบอื่นๆ
สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับเด็กต่ำกว่า ๕ ปี**

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของโรคและอาการที่เกี่ยวข้องกับเด็กต่ำกว่า ๕ ปี

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา ได้แก่

ทารกสำรอก สำรอกทับทรวง(ซาง) ทรวง(ซาง)ทับสำรอก กำเดาทับทรวง(ซาง) และทรวง(ซาง)
ทับกำเดา ทรวง(ซาง) หละ ละออง ลมอุทรวาด (ร้อง ๓ เดือน) ดานขโมย

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕
และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย หรือสาขาการแพทย์แผนไทย
ประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรค และสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ดำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ
ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล
หรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

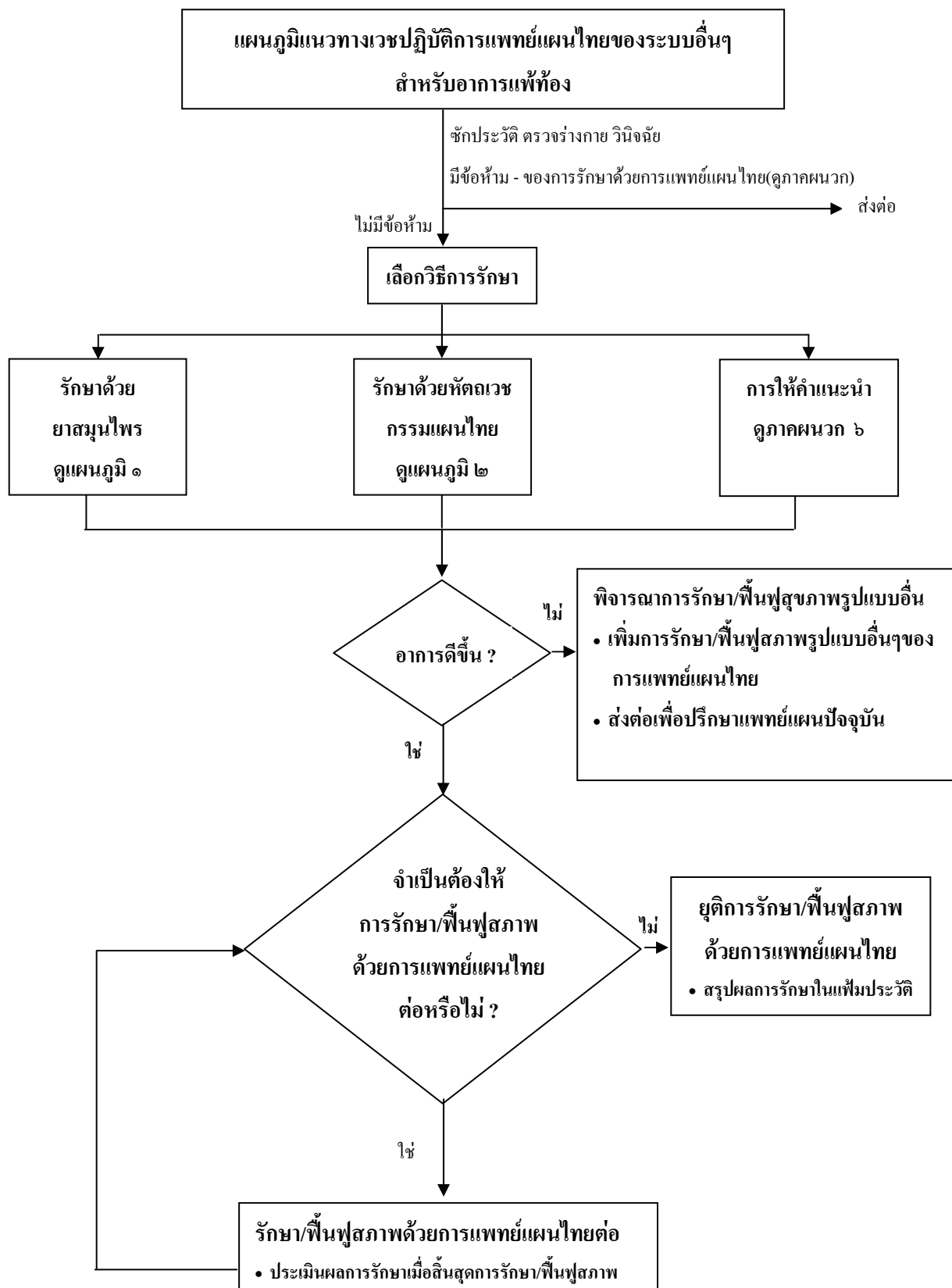
๔.๑.๑ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ได้แก่

ยากวาดแสงหมึก ยามหาจักรใหญ่ ยาประสะเปราะใหญ่ ยาตรีหอม เป็นต้น
ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๔ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ
เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสุขภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริม
สุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบอื่นๆ สำหรับอาการแพ้ท้อง

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวข้องกับอาการแพ้ท้อง

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

แพ้ท้อง

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาพย์แพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาพย์แพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาทะนุของตน)

๓.๓.๓ ประเภทผดุงครรภ์ไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาทะนุของตน)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาพย์แพทย์แผนไทย หรือสาขากาพย์แพทย์แผนไทย

ประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรค และสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล หรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้แก่

ยาหอมนวโกฐ ยาหอมเทพจิตร เป็นต้น

๔.๑.๒ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ได้แก่

ยาหอมอินทจักร์ เป็นต้น

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ที่ ๑ หน้า ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้า ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ หัตถเวชกรรมแผนไทย หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐาน และ/หรือ จุดนวดเพื่อรักษาและฟื้นฟูโรค/อาการ

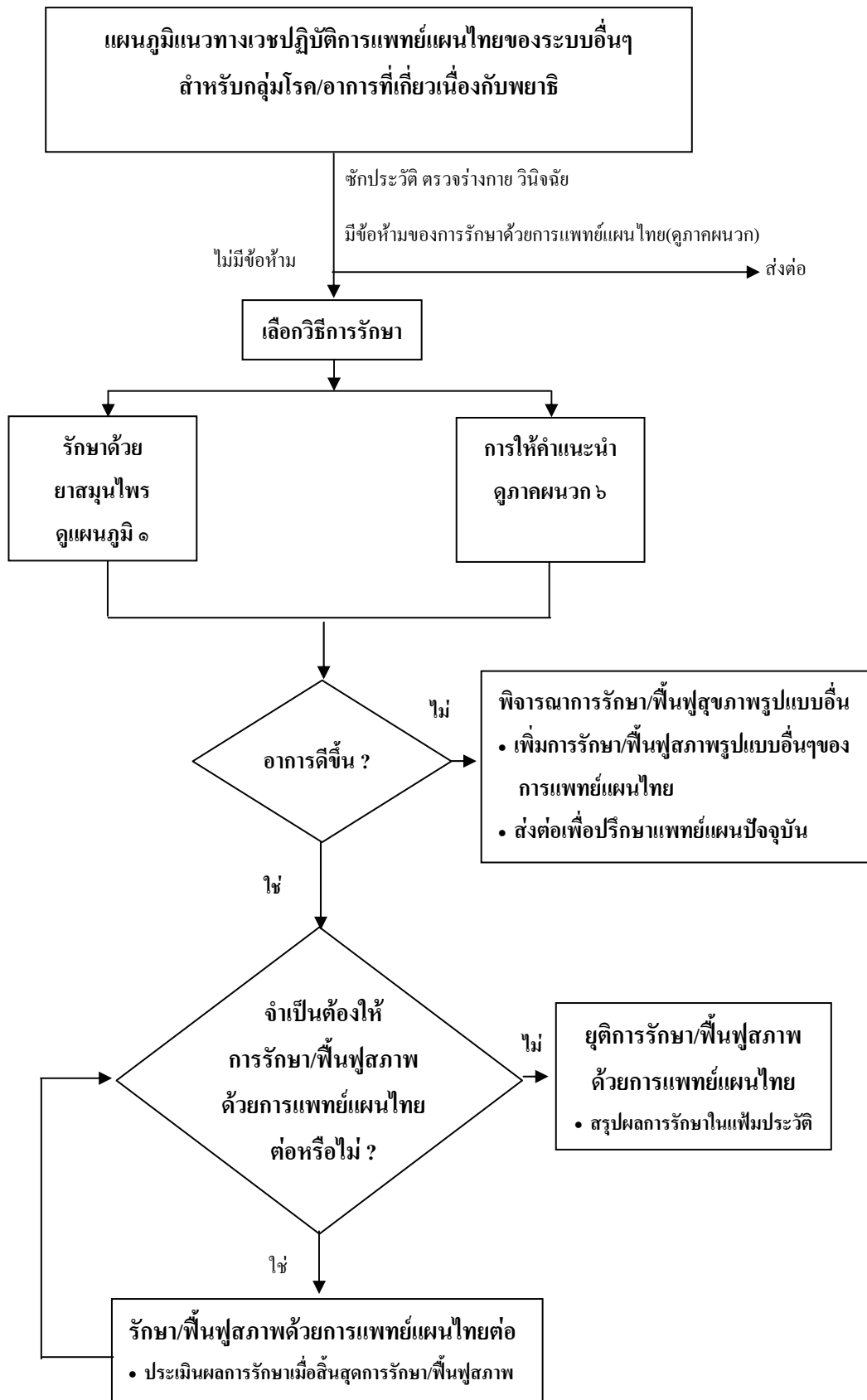
ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิที่ ๒ หน้า ๑๖๔

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย

ในภาคผนวกที่ ๒ หน้า ๑๖๕-๑๖๖

๔.๓ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้า ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบอื่นๆ สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับพยาธิ

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวกับโรคพยาธิต่างๆ

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

พยาธิไส้เดือน พยาธิเส้นด้าย พยาธิตัวตืด พยาธิปากขอ

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาพย์แพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาพย์แพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕
และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาพย์แพทย์แผนไทย หรือสาขากาพย์แพทย์แผนไทยประยุกต์
ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรค และสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการ
รักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ
ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล
หรือยาอื่นๆ ที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ สมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

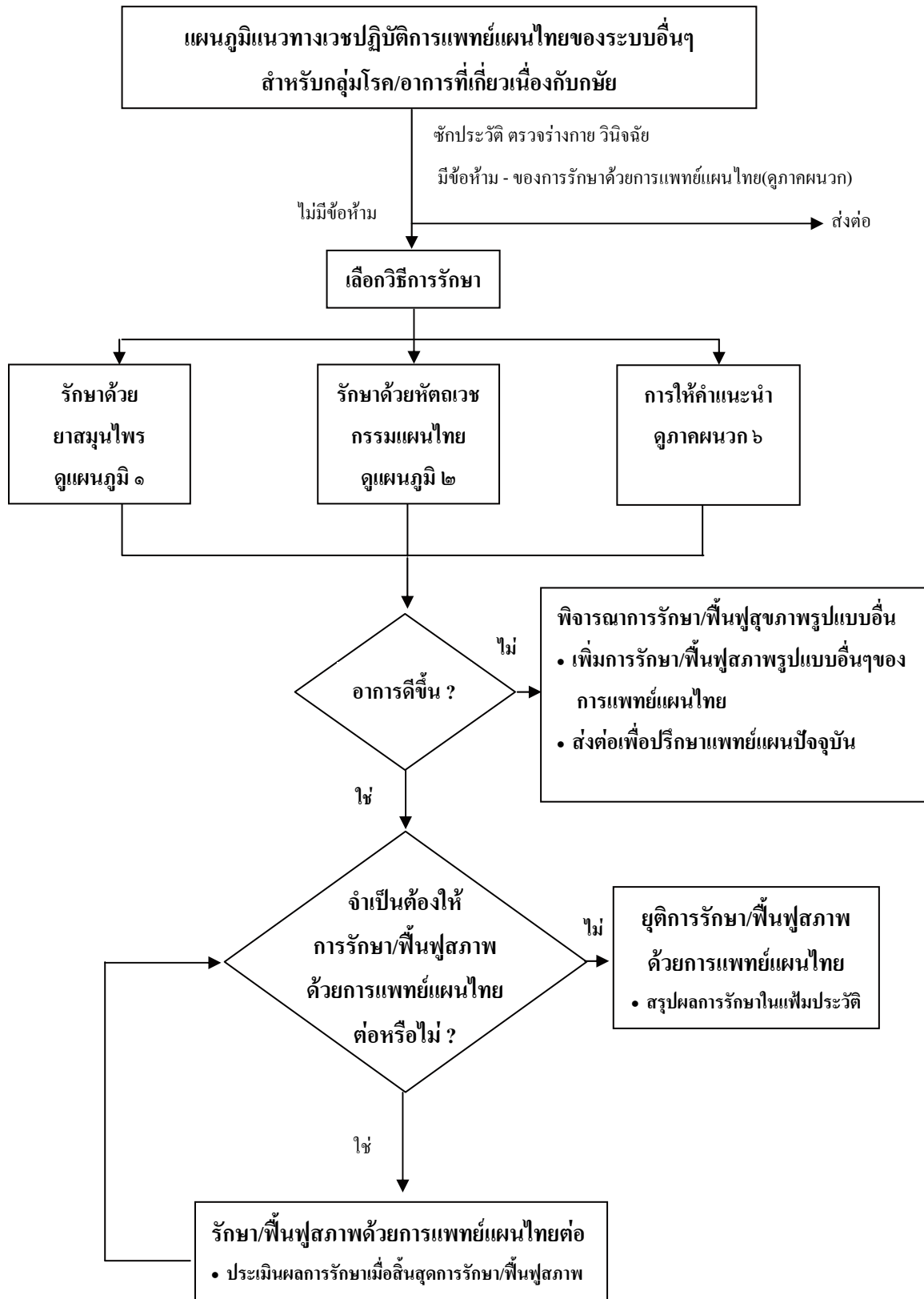
มะขาม มะระจีนก มะหาด มะเกลือ ฟักทอง เล็บมือนาง เป็นต้น

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑
หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๔ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ
เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสุขภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ
ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบอื่นๆ สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับกษัย

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของโรคและอาการที่เกี่ยวข้องกับกษัย

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

กษัย กษัยล้น กษัยราก กษัยปฐ กษัยจุก กษัยปลาไหล กษัยปลาหมอค กษัยปลาดุก กษัยปลวก กษัยลิ้น
กระปือ กษัยเต่า กษัยดาน กษัยทัน กษัยไฟ กษัยน้ำ กษัยเชือก กษัยลม กษัยกล่อนดิน กษัยกล่อนน้ำ
กษัยกล่อนลม กษัยกล่อนไฟ กษัยกล่อนเถา กษัยเสียด

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาทะประเภทของตน)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕
และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทย หรือสาขากาแพทย์แผนไทยประยุกต์
ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ
ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล
หรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ได้แก่

ยาประสะเจตพังคี ตรีณีสันทมาต เป็นต้น

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

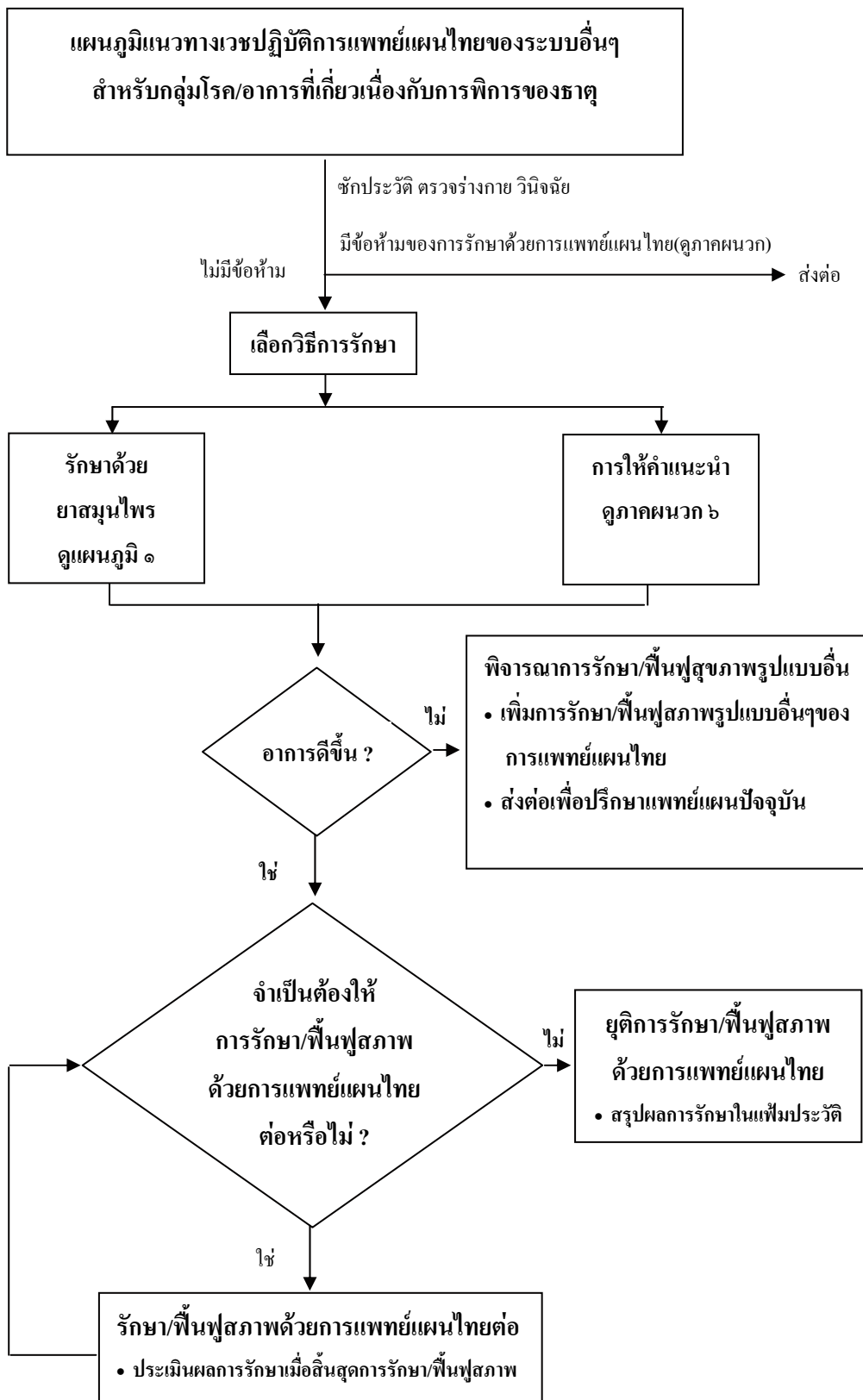
๔.๒ หัตถเวชกรรมแผนไทย หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐาน และ/หรือจุดนวดเพื่อรักษาและฟื้นฟูโรค/อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย
ในภาคผนวกที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

๔.๓ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ
เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ
ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

**แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบอื่นๆ
สำหรับกลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับการพิการของธาตุ**

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของโรคและอาการที่เกี่ยวข้องกับการพิการของธาตุ

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา ได้แก่

๒.๑ ธาตุพิการ

๒.๒ กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับการพิการของธาตุตามฤดู

(๑) กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการพิการของปฐวีธาตุตามฤดู ได้แก่ ทันทาพิการ (ฟันพิการ) วักกังพิการ (ม้ามพิการ) ยกนังพิการ (ตับพิการ) กิโถมังพิการ (พังผืดพิการ) ปิหังพิการ (ไตพิการ) ปโปผาสังพิการ (ปอดพิการ) อันตังพิการ (ลำไส้เล็กพิการ) อุทริยังพิการ (อาหารเก่าพิการ) กรีสังพิการ (อาหารใหม่พิการ)

(๒) กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการพิการของอาโปธาตุตามฤดู ได้แก่ ปิตตังพิการ (ดีพิการ) เสโทพิการ (เหงื่อพิการ) อัสสุพิการ (น้ำตาพิการ) วสาพิการ (มันเหลวพิการ) เขโผพิการ (น้ำลายพิการ) สิงคานิกาพิการ (น้ำมูกพิการ)

(๓) กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการพิการของวาโยธาตุตามฤดู ได้แก่ อุทังคมวาตพิการ อโธคมวาตพิการ กุณิสยวาตพิการ โกฐาสยวาตพิการ อัสสาสะปัสสาสะวาตพิการ

(๔) กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการพิการของเตโชธาตุตามฤดู ได้แก่ สันตัมปคคิพิการ ปริณามคคิพิการ ชิรณคคิพิการ

๒.๓ กลุ่มโรค/อาการที่เกี่ยวข้องกับการพิการของธาตุ ได้แก่

(๑) กลุ่มอาการที่เกี่ยวข้องกับการพิการของธาตุดิน ทันทาพิการ (ฟันพิการ) วักกังพิการ (ม้ามพิการ) ยกนังพิการ (ตับพิการ) กิโถมังพิการ (พังผืดพิการ) ปิหังพิการ (ไตพิการ) ปโปผาสังพิการ (ปอดพิการ) อันตังพิการ (ลำไส้เล็กพิการ) อุทริยังพิการ (อาหารเก่าพิการ) กรีสังพิการ (อาหารใหม่พิการ)

(๒) กลุ่มอาการที่เกี่ยวข้องกับการพิการของธาตุน้ำ ปิตตังพิการ (ดีพิการ) เสโทพิการ (เหงื่อพิการ) อัสสุพิการ (น้ำตาพิการ) วสาพิการ (มันเหลวพิการ) เขโผพิการ (น้ำลายพิการ) สิงคานิกาพิการ (น้ำมูกพิการ)

(๓) กลุ่มอาการที่เกี่ยวข้องกับการพิการของธาตุลม อุทังคมวาตพิการ อโธคมวาตพิการ กุณิสยวาตพิการ โกฐาสยวาตพิการ อัสสาสะปัสสาสะวาตพิการ

(๔) กลุ่มอาการที่เกี่ยวข้องกับการพิการของธาตุไฟ สันตัมปคคิพิการ ปริณามคคิพิการ ชิรณคคิพิการ

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากาแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขากายแพทย์แผนไทย หรือสาขากายแพทย์แผนไทยประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการรักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล หรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

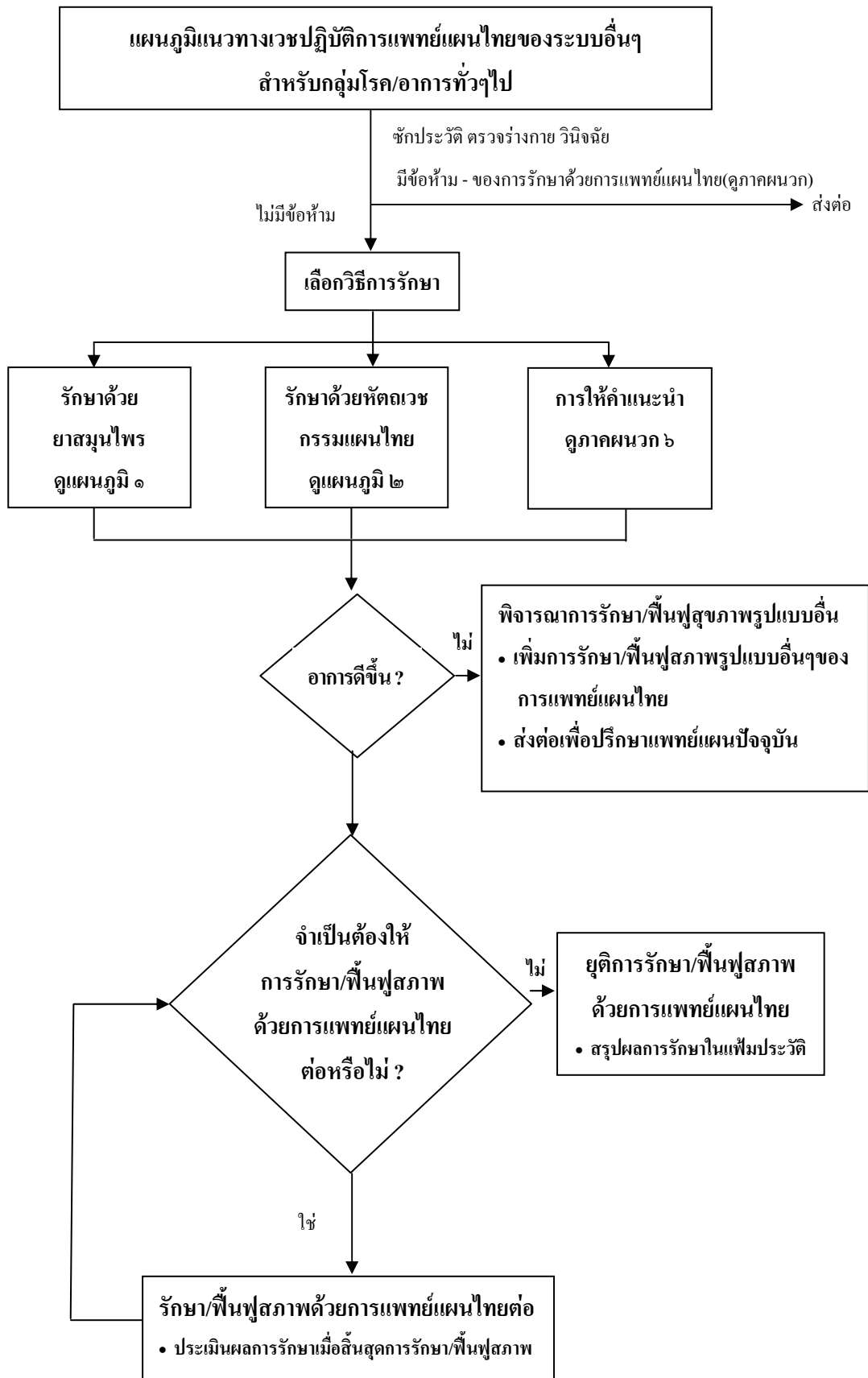
ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่

๑๒๑-๑๖๒

๔.๒ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ เพื่อให้การบำบัด รักษาโรค/ฟื้นฟูสุขภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยของระบบอื่นๆ สำหรับกลุ่มโรค/อาการต่างๆไป

๑. ความหมาย

การทำเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวกับโรคและอาการต่างๆไป

๒. โรค/อาการที่ให้การรักษา

ศีรษะ ไข้มันในเลือดสูง เบาหวาน อ่อนเพลีย ไม่มีแรง

๓. การซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษา

๓.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)

๓.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากการแพทย์แผนไทย

๓.๓.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๓.๓.๒ ประเภทการนวดไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะสาขาทประเภทของตน)

๓.๔ บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕
และได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ สาขากการแพทย์แผนไทย หรือสาขากการแพทย์แผนไทย
ประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๔๕

เมื่อทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาแล้ว ต้องมีการบันทึกผลรวมทั้งวิธีการ
รักษาในแฟ้มประวัติด้วย

๔. วิธีการรักษา

๔.๑ การใช้ยาสมุนไพร หมายถึง การใช้ยาสมุนไพรทั้งสมุนไพรเดี่ยว / ตำรับตามบัญชียาหลักแห่งชาติ
ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ยาเภสัชตำรับสมุนไพรของโรงพยาบาล
หรือยาอื่นๆที่แพทย์/ผู้ทำการรักษาเห็นสมควร เพื่อการรักษาฟื้นฟูโรค/อาการ

๔.๑.๑ ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่

บัวบก เป็นต้น

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยการใช้ยาสมุนไพรในแผนภูมิ ที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๐

ดูข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร ข้อห้าม ข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในภาคผนวกที่ ๑ หน้าที่ ๑๒๑-๑๒๒

๔.๒ หัตถเวชกรรมแผนไทย หมายถึง การนวดเส้นพื้นฐาน และ/หรือ จุดนวดเพื่อรักษาและฟื้นฟูโรค/อาการ

ดูแนวทางเวชปฏิบัติด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทยในแผนภูมิที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๔

ดูข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น ในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย
ในภาคผนวกที่ ๒ หน้าที่ ๑๖๕-๑๖๖

๔.๓ การให้คำแนะนำ หมายถึง การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้รับบริการ
เพื่อให้การบำบัด รักษาโรคฟื้นฟูสุขภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ
ป้องกันโรค ให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ดูการให้คำแนะนำในภาคผนวกที่ ๖ หน้าที่ ๑๘๓-๑๘๔

เอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข . ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ .

คัดจากราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 67 ง วันที่ 24 สิงหาคม 2542.

กองการประกอบโรคศิลปะ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข : ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาสังเคราะห์กรรม.
ไม่ระบุสถานที่พิมพ์.

ขุนนิเทศสุขกิจ . อายุรเวทศึกษา เล่ม 1 . พิมพ์ครั้งที่ 2. ไม่ระบุสถานที่พิมพ์, 2516.

_____ . อายุรเวทศึกษา เล่ม 2 . พิมพ์ครั้งที่ 2. ไม่ระบุสถานที่พิมพ์, 2516.

ขุนโสภิตบรรณลักษณ์ (อำพัน กิตติขจร) .คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม 1. ไม่ระบุสถานที่พิมพ์.

_____ . (อำพัน กิตติขจร) .คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม 2. ไม่ระบุสถานที่พิมพ์.

_____ . (อำพัน กิตติขจร) .คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม 3. พระนคร : โรงพิมพ์

อุตสาหกรรมการพิมพ์, 2504.

คณะกรรมการแห่งชาติด้านยา . บัญชียาจากสมุนไพร พศ. 2549. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร
แห่งประเทศไทย จำกัด , 2549.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เล่มที่ 1-2 . กรุงเทพฯ :

อมรพรินดีแอนด์พลับพลึง จำกัด (มหาชน) , 2542 .

คณาจารย์จากวิทยาลัยสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก สถาบันพระบรมราชชนก สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.

การพยาบาลสูติศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี : ยุทธรินทร์การพิมพ์, 2540.

คทา บัณฑิตากุล . ตำราการใช้ยาและสมุนไพร . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2544 .

โครงการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย กระทรวงศึกษาธิการ . ตำรายาจารึกวัดราชโอรสและโอสถพระนารายณ์.

ไม่ระบุสถานที่พิมพ์, 2522.

นันทวัน บุญยะประภัศร และคนอื่นๆ . ศัพท์แพทย์ไทย. กรุงเทพฯ : บริษัท ประชาชนจำกัด , 2535.

พรทิพย์ เดิมวิเศษ. การดูแลสุขภาพหญิงหลังคลอดด้วยการแพทย์แผนไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่ง
สินค้าและพัสดุภัณฑ์(รสพ), 2548.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. เอกสารการสอนชุดวิชาแนวคิดแผนไทย. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2547.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. เอกสารการสอนชุดวิชาวิทยาศาสตร์ในการแพทย์แผนไทย. นนทบุรี : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2547.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. เอกสารการสอนชุดวิชาเวชกรรมแผนไทย . นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช , 2548.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. เอกสารการสอนชุดวิชาแนวคิดและทฤษฎีการแพทย์แผนไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 .
นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช , 2549.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

มานิช วามานนท์และคณะ. ยาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2540.

มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิม อายูรเวทวิทยาลัย(ชีวกโกมารภัจจ์). ตำราการแพทย์ไทยเดิม
(แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์) ฉบับอนุรักษ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สามเจริญพานิช, 2535.

มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิมฯ โรงเรียนอายุรเวท. หัตถเวชกรรมแผนไทย (นวดแบบราชสำนัก).
กรุงเทพฯ: พิมพ์ พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, 2548.

สุณี ธนาเลิศกุล. คู่มือฉลาดใช้วิตามินแร่ธาตุและสมุนไพร. กรุงเทพฯ : บริษัท รีดเดอร์ไคเจสท์
(ประเทศไทย) จำกัด, 2548.

ร.แพทย์แผนโบราณวัดพระเชตุพน วิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระนคร. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์เล่ม 1 .
ไม่ระบุสถานที่พิมพ์.

_____. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์เล่ม 2 .
ไม่ระบุสถานที่พิมพ์.

_____. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์เล่ม 3 .
ไม่ระบุสถานที่พิมพ์.

ร.แพทย์แผนโบราณ วัดพระเชตุพนฯ วัดโพธิ์ท่าเตียน พระนคร . ประมวลสรรพคุณยาไทย (ภาคหนึ่ง- ภาคสาม) .
โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง. “ตะไคร้ : รายงานผลการทดลองความเป็นพิษ” ข่าวสารสมุนไพร.
ฉบับที่ 30 (มิถุนายน – สิงหาคม 2530) : 9-20.

_____. “กระเพรา ” ข่าวสารสมุนไพร. ฉบับที่ 31 (กันยายน – พฤศจิกายน
2530) : 31 – 49.

_____. “ฝรั่ง”ข่าวสารสมุนไพร.ฉบับที่ 32 (ธันวาคม 2530 – กุมภาพันธ์
2531) : 9 – 15.

_____. “ทองพันชั่ง” ข่าวสารสมุนไพร.ฉบับที่ 32 (ธันวาคม 2530 – กุมภาพันธ์
2531) : 32-35.

_____. “ขี้เหล็ก” ข่าวสารสมุนไพร. ฉบับที่ 33 (มีนาคม - พฤษภาคม 2531) :
32 – 41.

_____. “ทับทิม” ข่าวสารสมุนไพร. ฉบับที่ 37 (มีนาคม - พฤษภาคม 2532) :
7 – 15.

_____. “อ้อย” ข่าวสารสมุนไพร. ฉบับที่ 37 (มีนาคม - พฤษภาคม 2532) :
22 – 33.

วิชา ใจดี และคณะ. เอกสารการอบรมการแพทย์แผนไทยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์
ทหารผ่านศึก, 2547.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. **คู่มืออบรมการนวดไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2543.

สุรเกียรติ์ อาชานานุภาพ. **ตำราการตรวจรักษาโรคทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2544.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. **แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ ภูมิปัญญาทางการแพทย์และมรดกทางวรรณกรรมของชาติ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2547.

สำนักงานคณะกรรมการการสาธารณสุขมูลฐาน สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน ภาคเหนือ. **ยาสมุนไพร สำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2537.

อัญชลี จุฑะพุทธิ และเกษร อังศุสิงห์. **คู่มือการใช้ยาจากสมุนไพรสำหรับสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ**. กรุงเทพฯ : วังทองกรฟิเคอรัต, 2549.

www.dtam.moph.go.th. **สมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน**. ณ วันที่ 16 มิถุนายน 2550.

www.Horapa.com. **สมุนไพร / เครื่องเทศ**. ณ วันที่ 16 มิถุนายน 2550.

www.Medplant.mahidol.ac.th. **ฐานข้อมูลสมุนไพรสาธารณสุขมูลฐาน**. ณ วันที่ 16 มิถุนายน 2550.

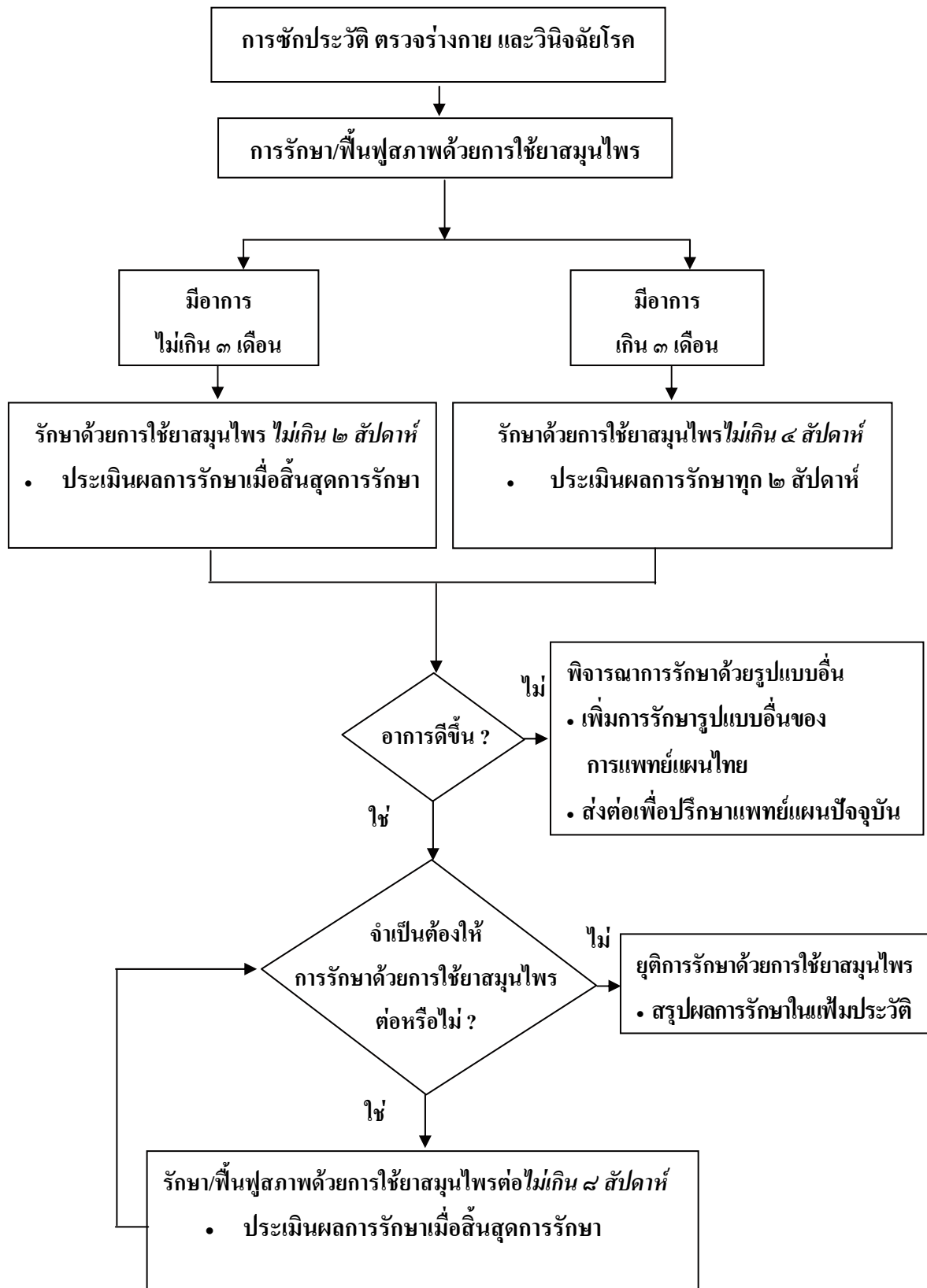
www.Samunpai.com. **สมุนไพรรักษาโรค**. ณ วันที่ 16 มิถุนายน 2550.

www.thaifitway.com. **FOOD & HERB**. ณ วันที่ 16 มิถุนายน 2550.

ภาคผนวก ๑

การใช้อาสนุนไพร

แผนภูมิที่ ๑ แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยด้วยการใช้ยาสมุนไพร

ข้อมูลการใช้ยาสมุนไพร

๑. ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ

กลุ่มที่ ๑ บัญชียาจากสมุนไพรที่มีการใช้ตามองค์ความรู้ดั้งเดิม

(๑) ยาหอมเทพจิตร

ชื่อยา	ยาหอมเทพจิตร
รูปแบบยา	ยาผง ยาเม็ด (๒๐๐ มิลลิกรัม /เม็ด)
ข้อบ่งใช้	๑. แก่ลมกองละเอียด ได้แก่ อาการหน้ามืด ตาลาย สวิงสวาย (อาการที่รู้สึกใจหวิว วิงเวียน คลื่นไส้ ตาพร่าจะเป็นลม) ใจสั่น ๒. บำรุงดวงจิตให้ชุ่มชื่น (ทำให้สุขใจ สบายใจ อารมณ์แจ่มใส คลายเครียด)
ขนาดและวิธีใช้	ชนิดเม็ด ครั้งละ ๕ – ๗ เม็ด (๑-๑.๔ กรัม) เมื่อมีอาการ ไม่ควรเกินวันละ ๓ ครั้ง ชนิดผง ครั้งละ ๑ - ๑ ½ ช้อนชา (๑-๑.๔ กรัม) ละลายน้ำสุก ๒ – ๔ ช้อนโต๊ะ เมื่อมีอาการ ไม่ควรเกินวันละ ๓ ครั้ง
ข้อห้ามใช้	ห้ามใช้ในเด็กทารก
ข้อควรระวัง	- ระวังระวังการใช้ยาเกินขนาดในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไตและทางเดินปัสสาวะ เนื่องจากอาจเกิดพิษจากการบูร - ระวังระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่แพ้ละอองเกสรดอกไม้ - การรับประทานเกินขนาดอาจมีอาการใจสั่น เนื่องจากคำรับยามีผลต่อระบบหัวใจและหลอดเลือด
อาการไม่พึงประสงค์	ยังไม่มีรายงาน
ข้อมูลเพิ่มเติม	-

(๒) ยาหอมนวโกฐ

ชื่อยา	ยาหอมนวโกฐ
รูปแบบยา	ยาผง ยาเม็ด (๒๐๐ มิลลิกรัม/เม็ด)
ข้อบ่งใช้	๑. แก่ลมวิงเวียน คลื่นเหียน อาเจียน (ลมจุกแน่นในอก) ในผู้สูงอายุ ๒. แก่ลมปลายไข้ (หลังจากไข้ไปแล้วยังมีอาการ เช่น คลื่นเหียน วิงเวียน เบื่ออาหาร ท้องอืด อ่อนเพลีย)
ขนาดและวิธีใช้	ชนิดผง ครั้งละ ๑-๒ ช้อนชา ละลายน้ำกระสาย ๒-๔ ช้อนโต๊ะ ทุก ๓ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ วันละไม่เกิน ๓ ครั้ง ชนิดเม็ด ครั้งละ ๕-๑๐ เม็ด ละลายน้ำกระสาย ๒-๔ ช้อนโต๊ะ ทุก ๓ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ วันละไม่เกิน ๓ ครั้ง

น้ำกระสายยาที่ใช้

- กรณีแก้ลมวิงเวียน คลื่นเหียน อาเจียน (ลมจุกแน่นในอก) ในผู้สูงอายุใช้น้ำลูกผักชี (๑๕ กรัม) หรือเทียนดำ (๑๕ กรัม) ต้มเป็นน้ำกระสายยา
- กรณีแก้ลมปลายไข้ (หลังจากไข้แล้วยังมีอาการ เช่น คลื่นเหียน วิงเวียน เบื่ออาหาร ท้องอืด อ่อนเพลีย) ใช้ก้านสะเดา (๓๓ ก้าน หรือ ๑๕ กรัม) ลูกกระดอม (๗ ลูก หรือ ๑๕ กรัม) และบอระเพ็ด (๗ องคุลี หรือ ๑๕ กรัม) ต้มเป็นน้ำกระสายยา
- ถ้าน้ำกระสายยาไม่ได้ให้ใช้น้ำสุกแทน

ข้อห้ามใช้

ยังไม่มีข้อมูล

ข้อควรระวัง

- ระวังการรับประทานยาในผู้ป่วยที่แพ้ละอองเกสรดอกไม้
- ระวังการใช้ในสตรีมีครรภ์ ไม่ควรใช้ติดต่อกันเกิน ๕ วัน

อาการไม่พึงประสงค์

ไม่มีรายงาน

ข้อมูลเพิ่มเติม

-

(๓) ยาถ่ายดีเกลือฝรั่ง

ชื่อยา

ยาถ่ายดีเกลือฝรั่ง

รูปแบบยา

ยาเม็ด (๕๐๐ มิลลิกรัม/เม็ด)

ข้อบ่งใช้

แก้อาการท้องผูก กรณีที่ใช้ยาอื่นแล้วไม่ได้ผล

ขนาดและวิธีใช้

ครั้งแรก ๒ เม็ด วันละ ๑ ครั้ง ก่อนนอน ถ้าไม่ถ่ายกินต่อไปให้เพิ่มขนาดได้อีก ครั้งละ ๑ เม็ด แต่ไม่เกิน ๕ เม็ดต่อวัน (ตามราตุหนักราตุเบา)

ข้อห้ามใช้

- ห้ามใช้ในสตรีมีครรภ์
- ห้ามใช้ยาในภาวะทางเดินอาหารอุดตัน (gastrointestinal obstruction/ileus)
- ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีภาวะผิดปกติเฉียบพลันที่ทางเดินอาหาร (acute gastrointestinal conditions) เช่น คลื่นไส้ อาเจียน

ข้อควรระวัง

- เนื่องจากเป็นยาถ่ายอย่างแรง ผู้ป่วยอ่อนเพลียมากหรือมีภาวะขาดน้ำไม่ควรใช้ยานี้
- เมื่อถ่ายแล้วให้เว้นอย่างน้อย ๒ วันแล้วจึงใช้ยานี้อีกครั้ง
- ระวังการใช้ยาในผู้สูงอายุ ผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของไตหรือตับ (renal/hepatic impairment) เนื่องจากยามีส่วนประกอบของแมกนีเซียม

อาการไม่พึงประสงค์

ปวดเสียดท้อง

ข้อมูลเพิ่มเติม

-

(๔) ยาธาตุบรรจบ

ชื่อยา

ยาธาตุบรรจบ

รูปแบบยา

ยาผง ยาเม็ดลูกกลอน (๕๐๐ มิลลิกรัม/เม็ด)

ข้อบ่งชี้ ๑. บรรเทาอาการอุจจาระธาตุพิการ ท้องเสียชนิดที่ไม่เกิดจากการติดเชื้อ เช่น
อุจจาระไม่เป็นมูก หรือมีเลือดปนและท้องเสียชนิดที่ไม่มีไข้
๒. บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ

ขนาดและวิธีใช้

ชนิดผง

ผู้ใหญ่

ครั้งละ ๑ ช้อนชา (๑ กรัม) ละลายน้ำกระสายยา ๒ – ๔ ช้อนโต๊ะ
วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี

ครั้งละ ๑/๒ ช้อนชา (๕๐๐ มิลลิกรัม) ละลายน้ำกระสายยา ๑-๒ ช้อนโต๊ะ
วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ

น้ำกระสายยาที่ใช้

- กรณีบรรเทาอาการอุจจาระธาตุพิการ ท้องเสียชนิดที่ไม่เกิดจากการติดเชื้อใช้เปลือกแคหรือเปลือกสะเดา หรือเปลือกลูกท้อต้มคั้นกับน้ำปูนใสเป็นน้ำกระสายยา
- กรณีบรรเทาอาการท้องขึ้น ท้องเฟ้อ ใช้กระเทียม ๓ กลีบ ทูบซังน้ำร้อน หรือใช้ใบกะเพราต้มเป็นน้ำกระสายยา
- ถ้าวาน้ำกระสายยาไม่ได้ให้ใช้น้ำสุกแทน

ชนิดเม็ดลูกกลอน

ผู้ใหญ่

ครั้งละ ๒ เม็ด (๑ กรัม) วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี

ครั้งละ ๑ เม็ด (๕๐๐ มิลลิกรัม) วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ

ข้อห้ามใช้

ยังไม่มีข้อมูล

ข้อควรระวัง

ในกรณีท้องเสีย ใช้ไม่เกิน ๑ วัน หากอาการไม่ดีขึ้นควรปรึกษาแพทย์

อาการไม่พึงประสงค์

ไม่มีรายงาน

ข้อมูลเพิ่มเติม

-

(๕) ยาประสะกานพลู

ชื่อยา

ยาประสะกานพลู

รูปแบบยา

ยาผง

ข้อบ่งชี้

บรรเทาอาการปวดท้อง จุกเสียด แน่นเฟ้อจากอาหารไม่ย่อย เนื่องจากธาตุไม่ปกติ

ขนาดและวิธีใช้

ผู้ใหญ่

ครั้งละ ๑ ช้อนชา (๑ กรัม) ละลายน้ำกระสายยา ๒ - ๔ ช้อนโต๊ะ
วันละ ๓ ครั้ง เมื่อมีอาการ

น้ำกระสายยาที่ใช้

- ใช้โพลีเอไฟฟอสเฟตผสมกับน้ำปูนใสเป็นน้ำกระสายยา
- ถ้าน้ำกระสายยาไม่ได้ให้ใช้น้ำสุกแทน

ข้อห้ามใช้

ยังไม่มีข้อมูล

ข้อควรระวัง

- ระวังการแพ้ยาในสตรีมีครรภ์ ไม่ควรใช้ติดต่อกันนานเกิน ๕ วัน
- ผู้ป่วยที่มีไข้สูงไม่ควรรับประทาน

อาการไม่พึงประสงค์

ไม่มีรายงาน

ข้อมูลเพิ่มเติม

-

(๖) ยาเหลืองปิดสมุทร

ชื่อยา

ยาเหลืองปิดสมุทร

รูปแบบยา

ยาเม็ด (๑๐๐ มิลลิกรัม/เม็ด)

ข้อบ่งใช้

บรรเทาอาการท้องเสียชนิดที่ไม่เกิดจากการติดเชื้อ เช่น อุจจาระไม่เป็นมูก หรือมีเลือดปนและท้องเสียชนิดที่ไม่มีไข้

ขนาดและวิธีใช้

ผู้ใหญ่

ครั้งละ ๑๐ เม็ด (๑ กรัม) ละลายน้ำกระสายยา ๒-๔ ช้อนโต๊ะ
ทุก ๓-๕ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

เด็กอายุ ๓-๕ เดือน

ครั้งละ ๒ เม็ด (๒๐๐ มิลลิกรัม) ละลายน้ำกระสายยา ๑-๒ ช้อนโต๊ะ
ทุก ๓-๕ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

เด็กอายุ ๖-๑๒ เดือน

ครั้งละ ๓-๔ เม็ด (๓๐๐-๔๐๐ มิลลิกรัม) ละลายน้ำกระสายยา
๑-๒ ช้อนโต๊ะ ทุก ๓-๕ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ ๑-๑๒ ปี

ครั้งละ ๕-๗ เม็ด (๕๐๐-๗๐๐ มิลลิกรัม) ละลายน้ำกระสายยา
๑-๒ ช้อนโต๊ะ ทุก ๓-๕ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

น้ำกระสายยาที่ใช้

- ใช้น้ำเปลือกลูกทับทิมหรือเปลือกแคดัมกับน้ำปูนใสเป็นน้ำกระสายยา
สำหรับเด็กเล็กให้ บดผสมกับน้ำกระสายยา ใช้รับประทานหรือ
กวาดก็ได้
- ถ้าน้ำกระสายยาไม่ได้ให้ใช้น้ำสุกแทน

ข้อห้ามใช้

ยังไม่มีข้อมูล

ข้อควรระวัง

ใช้ไม่เกิน ๑ วัน หากอาการไม่ดีขึ้นควรปรึกษาแพทย์

อาการไม่พึงประสงค์

ไม่มีรายงาน

ข้อมูลเพิ่มเติม

-

(๓) ยาประสะไพล

ชื่อยา	ยาประสะไพล
รูปแบบยา	ยาผง
ข้อบ่งใช้	๑. ระดูมาไม่สม่ำเสมอหรือมาน้อยกว่าปกติ ๒. ขับน้ำคาวปลาในสตรีหลังคลอดบุตร
ขนาดและวิธีใช้	กรณีระดูมาไม่สม่ำเสมอหรือมาน้อยกว่าปกติ ครั้งละ ๑ ช้อนชา (๑ กรัม) ละลายน้ำสุก ๒-๔ ช้อนโต๊ะ วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เป็นเวลา ๓ - ๕ วัน เมื่อระดูมาให้หยุดรับประทาน กรณีขับน้ำคาวปลาในสตรีหลังคลอดบุตร ครั้งละ ๑ ช้อนชา (๑ กรัม) ละลายน้ำสุก ๒-๔ ช้อนโต๊ะ วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหารเป็นเวลา ๑๕ วัน ให้หยุดรับประทาน
ข้อห้ามใช้	- สตรีมีครรภ์ห้ามรับประทาน - สตรีที่มีระดูมากกว่าปกติห้ามรับประทาน
ข้อควรระวัง	- ควรระมัดระวังการใช้ยาเกินขนาดในผู้ป่วยโรคตับ เนื่องจากยามีการบูรเป็น ส่วนประกอบ - กรณีระดูมาไม่สม่ำเสมอหรือมาน้อยกว่าปกติ ไม่ควรใช้ติดต่อกันนานเกิน ๒ เดือน - กรณีขับน้ำคาวปลาในสตรีหลังคลอดบุตร ไม่ควรใช้ติดต่อกันนานเกิน ๑๕ วัน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน
ข้อมูลเพิ่มเติม	-

(๔) ยาแก้ไข้ห่าราก

ชื่อยา	ยาแก้ไข้ห่าราก
รูปแบบยา	ยาผง ยาเม็ด (๓๐๐ มิลลิกรัม/เม็ด)
ข้อบ่งใช้	บรรเทาอาการไข้
ขนาดและวิธีใช้	ชนิดผง ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑ - ๑ ½ ช้อนชา (๑ - ๑.๕ กรัม) ละลายน้ำสุก ๒- ๔ ช้อนโต๊ะ วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ½ - ๑ ช้อนชา (๕๐๐ มิลลิกรัม - ๑ กรัม) ละลายน้ำสุก ๑-๒ ช้อนโต๊ะ วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ ชนิดเม็ด ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๓-๕ เม็ด (๙๐๐ มิลลิกรัม - ๑.๕ กรัม) วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี

ครั้งละ ๒ - ๓ เม็ด (๖๐๐ - ๕๐๐ มิลลิกรัม) วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร
เมื่อมีอาการ

ข้อห้ามใช้

ยังไม่มีข้อมูล

ข้อควรระวัง

หากใช้ยาเป็นเวลานานเกิน ๓ วันในเด็ก และ ๖ วันในผู้ใหญ่ แล้วอาการไม่ดีขึ้น
ควรปรึกษาแพทย์

อาการไม่พึงประสงค์

ไม่มีรายงาน

ข้อมูลเพิ่มเติม

สตรีที่มีไข้ทับระดูหรือไข้ระหว่างมีประจำเดือน แนะนำให้ใช้ยาจันทน์ลีลาเป็น
ลำดับแรก

(๕) ยาเขียวหอม

ชื่อยา

ยาเขียวหอม

รูปแบบยา

ยาผง

ข้อบ่งใช้

๑. บรรเทาอาการไข้ ร้อนใน กระหายน้ำ
๒. แก้พิษหัด พิษสุกใส (บรรเทาอาการไข้จากหัดและสุกใส)

ขนาดและวิธีใช้

ผู้ใหญ่

ครั้งละ ๑ ช้อนชา (๑ กรัม) ละลายน้ำกระสายยา ๒ - ๔ ช้อนโต๊ะ
ทุก ๔-๖ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี

ครั้งละ $\frac{1}{2}$ ช้อนชา (๕๐๐ มิลลิกรัม) ละลายน้ำกระสายยา ๑-๒ ช้อนโต๊ะ
ทุก ๔-๖ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

น้ำกระสายยาที่ใช้

- กรณีบรรเทาอาการไข้ ร้อนใน กระหายน้ำ ใช้น้ำสุก หรือน้ำดอกมะลิ เป็นน้ำกระสายยา
- กรณีแก้พิษหัด พิษสุกใส ละลายน้ำรากผักชีต้มเป็นน้ำกระสายยา ทั้งรับประทานและชโลม

หมายเหตุ

การชโลมใช้ยาผงละลายน้ำ ๑ ต่อ ๓ แล้ว ชโลม (ประพรม) ทัวตามตัว
บริเวณที่ตุ่มใสยังไม่แตก

ข้อห้ามใช้

ยังไม่มีข้อมูล

ข้อควรระวัง

- ไม่แนะนำให้ใช้ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก
- กรณีบรรเทาอาการไข้ ร้อนใน กระหายน้ำ หากใช้ยาเป็นเวลานานเกิน ๓ วัน ในเด็ก และ ๖ วันในผู้ใหญ่ แล้วอาการไม่ดีขึ้นควรปรึกษาแพทย์
- กรณีแก้พิษหัด พิษสุกใส หากใช้ยาเป็นเวลานานเกิน ๑๕ วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์

อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน
ข้อมูลเพิ่มเติม	ในทางการแพทย์แผนไทยแนะนำให้ผู้ป่วยหัด สุกใส ห้ามรับประทานอาหารทะเลไข่ และน้ำเย็น เนื่องจากผดสำแดง (ทำให้หัด สุกใส หลบใน)
	(๑๐) ยาจันทร์ลีลา
ชื่อยา	ยาจันทร์ลีลา
รูปแบบยา	ยาแคปซูล (ผงยา ๒๕๐ มิลลิกรัม / แคปซูล และ ๕๐๐ มิลลิกรัม / แคปซูล) ยาผง และยาเม็ด (๕๐๐ มิลลิกรัม/เม็ด)
ข้อบ่งใช้	บรรเทาอาการไข้ตัวร้อน ไข้เปลี่ยนฤดู
ขนาดและวิธีใช้	ชนิดแคปซูล (ผงยา ๒๕๐ มิลลิกรัม) ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๔-๘ แคปซูล (๑-๒ กรัม) ทุก ๔ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๒-๔ แคปซูล (๕๐๐ มิลลิกรัม-๑ กรัม) ทุก ๔ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ ชนิดเม็ด หรือ แคปซูล (ผงยา ๕๐๐ มิลลิกรัม) ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๒ - ๔ เม็ด/แคปซูล (๑-๒ กรัม) ทุก ๔ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๑ - ๒ เม็ด/แคปซูล (๕๐๐ มิลลิกรัม - ๑ กรัม) ทุก ๔ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ ชนิดผง ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑ - ๒ ช้อนชา (๑-๒ กรัม) ละลายน้ำสุก ๒-๔ ช้อนโต๊ะ ทุก ๔ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๑/๒-๑ ช้อนชา (๕๐๐ มิลลิกรัม-๑ กรัม) ละลายน้ำสุก ๑-๒ ช้อนโต๊ะ ทุก ๔ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ
ข้อห้ามใช้	ยังไม่มีข้อมูล
ข้อควรระวัง	- ไม่แนะนำให้ใช้ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก - หากใช้ยาเป็นเวลานานเกิน ๓ วันในเด็ก และ ๗ วันในผู้ใหญ่ แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน
ข้อมูลเพิ่มเติม	-

(๑๑) ยาประสะมะแว้ง

ชื่อยา	ยาประสะมะแว้ง
รูปแบบยา	ยาเม็ด (๒๐๐ มิลลิกรัม/เม็ด)
ข้อบ่งใช้	บรรเทาอาการไอ มีเสมหะ ทำให้ชุ่มคอ ช่วยขับเสมหะ
ขนาดและวิธีใช้	ละลายน้ำมะนาวแทรกเกลือรับประทานหรือใช้อม ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๕-๗ เม็ด (๑-๑.๔ กรัม) เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๑-๒ เม็ด (๒๐๐-๔๐๐ มิลลิกรัม) เมื่อมีอาการ
ข้อห้ามใช้	ยังไม่มีข้อมูล
ข้อควรระวัง	- ไม่ควรใช้ติดต่อกันนานเกิน ๑๕ วัน หากอาการไม่ดีขึ้นควรปรึกษาแพทย์ - ในผู้ป่วยที่ต้องจำกัดการใช้เกลือไม่ควรใช้น้ำมะนาวแทรกเกลือ
อาการไม่พึงประสงค์	ยังไม่มีรายงาน
ข้อมูลเพิ่มเติม	-

กลุ่มที่ ๒ บัญชียาพัฒนาจากสมุนไพร

(๑) ขมิ้นชัน

ชื่อยา	ขมิ้นชัน (<i>Curcuma longa</i> L. , <i>Curcuma domestica</i> Valetton (ชื่อพ้อง))
รูปแบบและความแรง	ยาแคปซูล ที่มีผงแห้งขมิ้นชันแห้ง ๒๕๐ มิลลิกรัม
ข้อบ่งใช้	บรรเทาอาการแน่นจุกเสียด
ขนาดและวิธีใช้	รับประทานครั้งละ ๒ – ๔ แคปซูล (๕๐๐ มิลลิกรัม – ๑ กรัม) วันละ ๔ ครั้ง หลังอาหารและก่อนนอน
ข้อห้ามใช้	ห้ามใช้ในผู้ที่ท่อน้ำดีอุดตัน ผู้ที่ไวต่อยานี้ ผู้ป่วยโรคนี้ควรปรึกษาแพทย์ ก่อนใช้ยา
ข้อควรระวัง	- ควรระมัดระวังการใช้ในหญิงมีครรภ์ ยกเว้นภายใต้การดูแลของแพทย์ - ควรระวังการใช้ในเด็กเนื่องจากยังไม่มีข้อมูลด้านประสิทธิผลและความปลอดภัย
อาการไม่พึงประสงค์	ผิวหนังอักเสบจากการแพ้
ข้อมูลเพิ่มเติม	-

(๒) จิง

ชื่อยา	จิง (<i>Zingiber officinale</i> Roscoe)
รูปแบบและความแรง	ยาแคปซูล ที่มีผงแห้งจิง(แห้ง) ๒๕๐ มิลลิกรัม และ ๕๐๐ มิลลิกรัม ยาผง ที่มีแห้งจิง(แห้ง) ซองละ ๑ กรัม
ข้อบ่งใช้	๑. บรรเทาอาการท้องอืด จุกเสียด แน่นท้อง ๒. ป้องกันและบรรเทาอาการคลื่นไส้ อาเจียนจากการเมาเรือ เมาเรือ ๓. ป้องกันอาการคลื่นไส้ อาเจียน หลังการผ่าตัด

ขนาดและวิธีใช้

- ฤทธิ์บรรเทาอาการท้องอืด ขับลม จุกเสียด แน่นท้อง รับประทาน ๒ - ๔ กรัมต่อวัน
- ฤทธิ์บรรเทาอาการคลื่นไส้ อาเจียนจากการเมาเรือ รับประทานวันละ ๑ - ๒ กรัม
- ฤทธิ์ป้องกันอาการคลื่นไส้ อาเจียน หลังการผ่าตัด รับประทานครั้งละ ๑ กรัม ก่อนการผ่าตัด ๑ ชั่วโมง

ข้อห้ามใช้ ยังไม่มีข้อมูล

ข้อควรระวัง

- ควรระวังในการรับประทานจึงร่วมกับยาในกลุ่ม anticoagulant
- ผู้ป่วยโรคนี้ควรปรึกษาแพทย์ก่อนรับประทาน
- ไม่แนะนำให้รับประทานในเด็กอายุต่ำกว่า ๖ ขวบ

อาการไม่พึงประสงค์ อาการแสบร้อนบริเวณทางเดินอาหาร อาการระคายเคืองบริเวณปากและคอ

ข้อมูลเพิ่มเติม -

(๓) ชุมเห็ดเทศ

ชื่อยา ชุมเห็ดเทศ (*Senna alata* (L.) Roxb. , *Cassia alata* L. (ชื่อพ้อง))

รูปแบบและความแรง ยาผง ที่มีใบชุมเห็ดเทศแห้ง ชงละ ๓ กรัม

ข้อบ่งใช้ บรรเทาอาการท้องผูก

ขนาดและวิธีใช้ รับประทานครั้งละ ๑ - ๒ ชอง (๓ - ๖ กรัม) ชงในน้ำเดือด ๑๒๐ มิลลิลิตร นาน ๑๐ นาที วันละ ๑ ครั้ง ก่อนนอน

ข้อห้ามใช้ ผู้ป่วยที่มีภาวะทางเดินอาหารอุดตัน (gastrointestinal obstruction)

ข้อควรระวัง

- ระวังการรับประทานในเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี หรือในผู้ป่วย inflammatory bowel disease

- การรับประทานยาในขนาดสูงอาจทำให้เกิดไตอักเสบ (nephritis)

- ไม่ควรใช้ติดต่อกันเป็นเวลานานเพราะจะทำให้ท้องเสีย ซึ่งส่งผลให้มีการสูญเสียและเกลือแร่มากเกินไปโดยเฉพาะโปแตสเซียม

- เนื่องจากแอนทราควิโนนในใบชุมเห็ดเทศ มีฤทธิ์กระตุ้นให้ลำไส้ใหญ่มีการบีบตัวเพื่อขับถ่าย การใช้ติดต่อกันเป็นระยะเวลานานจะทำให้ลำไส้ใหญ่ชินต่อยา ถ้าไม่ใช้จะไม่ถ่าย เช่นเดียวกับยาระบายอื่นที่มีฤทธิ์กระตุ้นลำไส้ใหญ่ เช่น มะขามแขก

- ระวังการรับประทานในหญิงตั้งครรภ์และให้นมบุตร

อาการไม่พึงประสงค์ อาจทำให้เกิดอาการปวดมวนท้อง เนื่องจากการบีบตัวของลำไส้ใหญ่

ข้อมูลเพิ่มเติม -

(๔) ฟ้าทะลายโจร

ชื่อยา ฟ้าทะลายโจร (*Andrographis paniculata* (Burm. f.) Wall. ex Nees)

รูปแบบและความแรง ยาแคปซูล ยาเม็ด ยาเม็ดลูกกลอน (ผงฟ้าทะลายโจรแห้ง ๒๕๐ มิลลิกรัม, ๕๐๐ มิลลิกรัม)

ข้อบ่งใช้ บรรเทาอาการท้องเสียไม่ติดเชื้อ

ขนาดและวิธีใช้ รับประทานครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม - ๒ กรัม วันละ ๔ ครั้ง หลังอาหารและ ก่อนนอน

ข้อห้ามใช้	- ห้ามใช้ในผู้ที่มีอาการแพ้ฟ้าทะลายโจร - สตรีตั้งครรภ์และให้นมบุตร ไม่ควรใช้เนื่องจากอาจทำให้เกิดทารกผิดปกติได้
ข้อควรระวัง	- อาจทำให้เกิดอาการแพ้ (allergic reaction) ได้ตั้งแต่อาการผื่นคัน ลมพิษ จนถึงอาการแพ้ขั้นรุนแรงแบบ anaphylactic shock - หากใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน อาจทำให้แขนขามีอาการชา หรืออ่อนแรง - หากใช้ฟ้าทะลายโจรติดต่อกัน ๓ วัน แล้วไม่หาย หรือมีอาการรุนแรงขึ้น ระหว่างใช้ยา ควรหยุดใช้และไปพบแพทย์ - เนื่องจากมีความเป็นไปได้ที่จะเกิด anaphylactic reaction ของสารสกัด ฟ้าทะลายโจร จึงไม่ควรใช้ในรูปแบบยาฉีด
อาการไม่พึงประสงค์	อาจทำให้เกิดอาการผิดปกติของทางเดินอาหาร เช่น ปวดท้อง ท้องเดิน คลื่นไส้ เบื่ออาหาร หรือมีอาการปวดแหวะ วิงเวียนศีรษะ ใจสั่น และอาจเกิดลมพิษได้ หากมีอาการดังกล่าวควรหยุดใช้ฟ้าทะลายโจร และเปลี่ยนไปใช้ยาอื่นแทน
ข้อมูลเพิ่มเติม	-
(๕) ฟ้าทะลายโจร	
ชื่อยา	ฟ้าทะลายโจร (<i>Andrographis paniculata</i> (Burm. f.) Wall. ex Nees)
รูปแบบและความแรง	ยาแคปซูล ยาเม็ด ยาเม็ดลูกกลอน (ผงฟ้าทะลายโจรแห้ง ๒๕๐ มิลลิกรัม, ๕๐๐ มิลลิกรัม)
ข้อบ่งใช้	๑. บรรเทาอาการเจ็บคอ ๒. บรรเทาอาการของโรคหวัด (common cold) เช่น เจ็บคอ อ่อนเพลีย ปวดเมื่อย กล้ามเนื้อ น้ำมูกไหล เป็นต้น
ขนาดและวิธีใช้	- บรรเทาอาการเจ็บคอ รับประทานครั้งละ ๓-๖ กรัม วันละ ๔ ครั้ง หลังอาหาร และก่อนนอน - บรรเทาอาการหวัด รับประทานครั้งละ ๑.๕-๓ กรัม วันละ ๔ ครั้ง หลังอาหาร และก่อนนอน
ข้อห้ามใช้	- ห้ามใช้ในผู้ที่มีอาการแพ้ฟ้าทะลายโจร - สตรีตั้งครรภ์และให้นมบุตร ไม่ควรใช้เนื่องจากอาจทำให้เกิดทารกผิดปกติได้ - ห้ามใช้ฟ้าทะลายโจรอย่างเด็ดขาดต้องใช้ร่วมกับยาฆ่าเชื้อโรคชนิดอื่นๆสำหรับ แก่เจ็บคอในกรณีต่างๆต่อไปนี้ • ในผู้ป่วยที่มีอาการเจ็บคอเนื่องจากติดเชื้อ <i>Streptococcus</i> group A • ในผู้ป่วยที่มีประวัติเป็นโรคไตอักเสบ เนื่องจากเคยติดเชื้อนี้ • ในผู้ป่วยที่มีประวัติเป็นโรคหัวใจรูห์มาติก • ในผู้ป่วยที่มีอาการเจ็บคอ เนื่องจากมีการติดเชื้อแบคทีเรียและมีอาการรุนแรง เช่น มีตุ่มหนองในคอ มีไข้สูง หนาวสั่น

ข้อควรระวัง	- อาจทำให้เกิดอาการแพ้ (allergic reaction) ได้ตั้งแต่อาการผื่นคัน ลมพิษ จนถึงอาการแพ้รุนแรงแบบ anaphylactic shock - หากใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน อาจทำให้แขน ขามีอาการชาหรืออ่อนแรง - หากใช้ฟ้าทะลายโจรติดต่อกัน ๓ วันแล้วไม่หาย หรือมีอาการรุนแรงขึ้นระหว่างใช้ยา ควรหยุดใช้และไปพบแพทย์ - เนื่องจากมีความเป็นไปได้ที่จะเกิด anaphylactic reaction ของสารสกัดฟ้าทะลายโจร จึงไม่ควรใช้ในรูปแบบยาฉีด
อาการไม่พึงประสงค์	อาจทำให้เกิดอาการผื่นปฏิกิริยาของทางเดินอาหาร เช่น ปวดท้อง ท้องเดิน คลื่นไส้ เบื่ออาหารหรือมีอาการปวดแหวะ วิงเวียนศีรษะ ใจสั่น และอาจเกิดลมพิษได้ หากมีอาการดังกล่าวควรหยุดใช้ฟ้าทะลายโจรและเปลี่ยนไปใช้ยาอื่นแทน
ข้อมูลเพิ่มเติม	-

(๖) บัวบก

ชื่อยา	บัวบก (<i>Centella asiatica</i> (L.) Urb.)
รูปแบบและความแรง	ครีม ที่มีสารสกัดจากใบบัวบกสด ๓ % w/w
ข้อบ่งใช้	ใช้สมานแผล
ขนาดและวิธีใช้	ทำความสะอาดแผลด้วยยาฆ่าเชื้อก่อน ทายาใช้ทาบริเวณที่เป็นแผล วันละ ๑-๓ ครั้ง หรือตามแพทย์สั่ง
ข้อห้ามใช้	ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่แพ้สมุนไพรในวงศ์ Umbelliferae (Apiaceae)
ข้อควรระวัง	ควรหลีกเลี่ยงการใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน
อาการไม่พึงประสงค์	เคยมีรายงานว่า การทาสารสกัดใบบัวบกชนิดขี้ผึ้ง หรือผงบางชนิดอาจทำให้เกิดผื่นแพ้สัมผัส (allergic contact dermatitis) ได้
ข้อมูลเพิ่มเติม	-

(๗) พญาขอ

ชื่อยา	พญาขอ (<i>Clinacanthus nutans</i> (Burm. f.) Lindau.)
รูปแบบและความแรง	ครีม ที่มีสารสกัดพญาขอ ๔-๕% สารละลาย (สำหรับป้ายปาก) ที่มีสารสกัดพญาขอในกลีเซอริน ๒.๕ - ๔% โลชั่นที่มีสารสกัดพญาขอ ๑.๒๕%
ข้อบ่งใช้	๑. ครีม บรรเทาอาการของ เริมและงูสวัด ๒. ยาป้ายปาก รักษาแผลในปาก (aphthous ulcer) ๓. โลชั่น บรรเทาอาการ ผดผื่นคัน ลมพิษ ตุ่มคัน
ขนาดและวิธีใช้	ทาบริเวณที่มีอาการ วันละ ๕ ครั้ง
ข้อห้ามใช้	ยังไม่มีข้อมูล
ข้อควรระวัง	ยังไม่มีข้อมูล
อาการไม่พึงประสงค์	ยังไม่มีรายงาน
ข้อมูลเพิ่มเติม	-

(๘) พริก

ชื่อยา	พริก (<i>Capsicum annuum</i> L., <i>Capsicum frutescens</i> L.)
รูปแบบและความแรง	เจล ที่มีสารสกัดจากผลพริก โดยมีปริมาณ capsaicin ๐.๐๒๕%)
ข้อบ่งใช้	บรรเทาอาการปวดข้อ ปวดกล้ามเนื้อ (musculoskeletal pain)
ขนาดและวิธีใช้	ทาบริเวณที่ปวด ๓-๔ ครั้งต่อวัน
ข้อห้ามใช้	- ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่แพ้ capsaicin - ห้ามสัมผัสบริเวณตา - ระวังอย่าทาเจลบริเวณผิวหนังที่บอบบาง หรือบริเวณผิวหนังที่แตก เนื่องจากทำให้เกิดอาการระคายเคือง
ข้อควรระวัง	- การใช้ร่วมกับยารักษาโรคหัวใจ จำพวก angiotensin-converting enzyme inhibitor (ACE inhibitor) อาจทำให้เกิดอาการไอเพิ่มขึ้น - อาจเพิ่มการดูดซึมของยาโรคหอบหืด คือ theophylline ชนิดออกฤทธิ์เนิ่นนาน - ควรระวังเมื่อใช้เจลพริกพร้อมกับยากลุ่มต่อไปนี้ • Angiotensin converting enzyme inhibitors • Anticoagulants • Antiplatelet agents • Barbiturates • Low molecular weight heparins • Theophylline • Thrombolytic agents
อาการไม่พึงประสงค์	ผิวหนังแดง ปวด แสบร้อน
ข้อมูลเพิ่มเติม	-

(๙) ไพล

ชื่อยา	ไพล (<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr., <i>Zingiber cassumunar</i> Roxb. (ชื่อพ้อง))
รูปแบบและความแรง	ครีม (น้ำมันไพล ๑๔%)
ข้อบ่งใช้	บรรเทาอาการบวม ฟกช้ำ เคล็ดขัดยอก
ขนาดและวิธีใช้	ทาและถูเบาๆ บริเวณที่มีอาการวันละ ๒ - ๓ ครั้ง
ข้อห้ามใช้	- ห้ามทาบริเวณขอบตาและเนื้อเยื่ออ่อน - ห้ามทาบริเวณผิวหนังที่มีบาดแผลหรือมีแผลเปิด
ข้อควรระวัง	ไม่แนะนำให้ใช้กับสตรีมีครรภ์ หรือระหว่างให้นมบุตรและกับเด็กเล็ก
อาการไม่พึงประสงค์	ยังไม่มีรายงาน
ข้อมูลเพิ่มเติม	-

๒. ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ

(๑) ยาประสะกะเพรา

วิธีทำ	บดเป็นผง ทำเป็นเม็ด หน้าเม็ดละ ๐.๑ กรัม
สรรพคุณ	แก้ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ ละลายน้ำสุก หรือน้ำใบกะเพราต้ม แก้ท้องแน่น จุกเสียด ใช้ไฟลเผาไฟพอสุก ผ่นแทรก
ขนาดรับประทาน	รับประทานเช้า เย็น เด็กอายุ ๑-๓ เดือน ครั้งละ ๑-๒ เม็ด เด็กอายุ ๔-๖ เดือน ครั้งละ ๒-๓ เม็ด เด็กอายุ ๗-๑๒ เดือน ครั้งละ ๔-๖ เม็ด

(๒) ยาวิสัมพยาใหญ่

วิธีทำ	บดเป็นผง
สรรพคุณ	แก้ท้องขึ้น อืดเฟ้อ จุกเสียด
ขนาดรับประทาน	รับประทานทุก ๔ ชั่วโมง ครั้งละ ๑ ช้อนชา ใช้น้ำสุกเป็นกระสายหรือผสมน้ำผึ้ง ปั้นเป็นลูกกลอน

(๓) ยาประสะกานพลู

วิธีทำ	บดเป็นผง
สรรพคุณ	แก้ปวดท้อง เนื่องจากธาตุไม่ปกติ ใช้ไฟลเผาไฟฝนกับน้ำปูนใส ถ้าหากระสายไม่ได้ ให้น้ำสุกแทน
ขนาดรับประทาน	รับประทานทุก ๓ ชั่วโมง ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑ ช้อนชา

(๔) ยาแสงหมึก

วิธีทำ	บดเป็นผง ทำเป็นเม็ด หน้าเม็ดละ ๐.๒ กรัม
สรรพคุณ	แก้ตัวร้อน ละลายน้ำดอกไม้มเทศ แก้ท้องขึ้น ปวดท้อง ละลายน้ำใบกะเพราต้ม แก้ไอ ขับเสมหะ ละลายน้ำลูกมะแว้งเครือ หรือลูกมะแว้งต้นกวาดคอก แก้ปากเป็นแผล แก้ละออง ละลายน้ำลูกเบญจกานีฝนทาปาก
ขนาดรับประทาน	ใช้กวาดคอกวันละ ๑ ครั้ง หลังจากนั้นรับประทานทุก ๓ ชั่วโมง เด็กอายุ ๑-๖ เดือน ครั้งละ ๒ เม็ด เด็กอายุ ๗-๑๒ เดือน ครั้งละ ๓ เม็ด

(๕) ยามันธาตุ

วิธีทำ	บดเป็นผง
สรรพคุณ	แก้ธาตุไม่ปกติ แก้ท้องขึ้นท้องเฟ้อ

ขนาดรับประทาน	รับประทาน วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร
	ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑ ช้อนชา ละลายน้ำสุก
	เด็ก ครั้งละ $\frac{1}{2}$ ช้อนชา ละลายน้ำสุก

(๖) ยาประสะเจตพังคี

วิธีทำ	บดเป็นผง
สรรพคุณ	แก้กษัยจุกลีเยศ
ขนาดรับประทาน	รับประทานเช้าและเย็น ก่อนอาหาร ครั้งละ ๑ ช้อนชา ละลายน้ำสุก

(๗) ยามหาจักรใหญ่

วิธีทำ	บดเป็นผง ทำเป็นเม็ด หน้าเม็ดละ ๐.๕ กรัม
สรรพคุณ	แก้ลมทราง แก้อาการท้องอืด ท้องเฟ้อ
ขนาดรับประทาน	เด็กอายุต่ำกว่า ๕ ขวบ รับประทานครั้งละ ๑-๓ เม็ด เพิ่มและลดได้ตามส่วน รับประทานกับน้ำสุกก่อนอาหาร เช้า-เย็น

(๘) ยาตรีหอม

วิธีทำ	บดเป็นผง ทำเป็นเม็ด หน้าเม็ดละ ๐.๒ กรัม						
สรรพคุณ	แก้เด็กท้องผูก ระบายพิษไข้						
ขนาดรับประทาน	รับประทานก่อนอาหารเช้า						
	<table> <tr> <td>เด็กอายุ ๑-๒ เดือน</td><td>ครั้งละ ๒-๓ เม็ด</td></tr> <tr> <td>เด็กอายุ ๓-๕ เดือน</td><td>ครั้งละ ๔-๕ เม็ด</td></tr> <tr> <td>เด็กอายุ ๖-๑๒ เดือน</td><td>ครั้งละ ๖-๘ เม็ด</td></tr> </table>	เด็กอายุ ๑-๒ เดือน	ครั้งละ ๒-๓ เม็ด	เด็กอายุ ๓-๕ เดือน	ครั้งละ ๔-๕ เม็ด	เด็กอายุ ๖-๑๒ เดือน	ครั้งละ ๖-๘ เม็ด
เด็กอายุ ๑-๒ เดือน	ครั้งละ ๒-๓ เม็ด						
เด็กอายุ ๓-๕ เดือน	ครั้งละ ๔-๕ เม็ด						
เด็กอายุ ๖-๑๒ เดือน	ครั้งละ ๖-๘ เม็ด						

(๙) ยาธรณีสันตะฆาต

วิธีทำ	บดเป็นผง
สรรพคุณ	แก้กษัยเส้น เถาดาน ท้องผูก
ขนาดรับประทาน	รับประทาน วันละ ๑ ครั้ง ก่อนอาหารเช้าหรือก่อนนอน ครั้งละ $\frac{1}{2}$ -๑ ช้อนชา ละลายน้ำสุก หรือผสมน้ำผึ้งปั้นเป็นลูกกลอน
คำเตือน	คนเป็นไข้ หรือ สตรีมีครรภ์ ห้ามรับประทาน

(๑๐) ยาถ่าย

วิธีทำ	บดเป็นผง ทำเป็นเม็ด หน้าเม็ดละ ๐.๕ กรัม
สรรพคุณ	แก้ท้องผูก
ขนาดรับประทาน	รับประทานวันละ ๑ ครั้ง ก่อนนอน ครั้งละ ๒-๕ เม็ด ตามธาตุหนักธาตุเบา

(๑๑) ยาเหลืองปิดสมุทร

วิธีทำ	บดเป็นผง ทำเป็นเม็ด หน้าเม็ดละ ๐.๑ กรัม
--------	---

สรรพคุณ	แก้ท้องเสีย ใช้น้ำเปลือกลูกทับทิม หรือเปลือกเค้ดัมกับน้ำปูนใสเป็นกระสาย ถ้าหาน้ำกระสายไม่ได้ให้ใช้น้ำสุกแทน และให้รับประทานร่วมกับน้ำตะลายนเกลื้อนด้วย
ขนาดรับประทาน	รับประทานวันละ ๓ เวลา ก่อนอาหาร ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑๐ เม็ด

(๑๒) ยาธาตุบรรจบ

วิธีทำ	บดเป็นผง
สรรพคุณ	แก้ธาตุไม่ปกติ ท้องเสีย ไข้เปลือกเค้ดัมหรือเปลือกสะเดา หรือเปลือกลูกทับทิม คัมกับน้ำปูนใส แก้ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ ใช้กระเทียม ๓ กลีบ ทูบขงน้ำร้อนหรือ ใช้ใบกะเพราคัมเป็นกระสาย ถ้าหาน้ำกระสายไม่ได้ให้ใช้น้ำสุกแทน
ขนาดรับประทาน	รับประทาน วันละ ๓ เวลา ก่อนอาหาร ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑ ช้อนชา เด็ก ครั้งละ ๑/๒ ช้อนชา

(๑๓) ยาจันทน์ลีลา

วิธีทำ	ชนิดผง บดเป็นผง ชนิดเม็ด บดเป็นผง ทำเป็นเม็ด หนักเม็ดละ ๐.๕ กรัม
สรรพคุณ	แก้ไข้ แก้ตัวร้อน
ขนาดรับประทาน	รับประทาน ทุก ๔ ชั่วโมง ชนิดผง เด็ก ครั้งละ ๑/๒-๑ ช้อนชา ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑-๒ ช้อนชา ชนิดเม็ด เด็ก ครั้งละ ๑-๒ เม็ด ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๓-๔ เม็ด

(๑๔) ยาประสะจันทน์แดง

วิธีทำ	บดเป็นผง
สรรพคุณ	แก้ไข้ตัวร้อน กระจายน้ำ ละลายน้ำสุก หรือน้ำดอกมะลิ
ขนาดรับประทาน	รับประทานทุก ๓ ชั่วโมง ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑ ช้อนชา เด็ก ครั้งละ ๑/๒ ช้อนชา

(๑๕) ยาเขียวหอม

วิธีทำ	บดเป็นผง
สรรพคุณ	แก้ตัวร้อน ร้อนใน กระจายน้ำ ละลายน้ำสุก หรือน้ำดอกมะลิ แก้พิษหัด พิษสุกใส ละลายน้ำรากผักชีคัม ทั้งรับประทานและชะโลม
ขนาดรับประทาน	รับประทานวันละ ๔-๖ ครั้ง ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑ ช้อนชา เด็ก ครั้งละ ๑-๒ ช้อนชา

(๑๖) ยามหานิลแทงทอง

วิธีทำ	บดเป็นผง ทำเป็นเม็ด ปิดทองคำเปลว หนักเม็ดละ ๐.๕ กรัม
สรรพคุณ	แก้ไข้ แก้กระหายน้ำ แก้หัด อีสุกอีใส
ขนาดรับประทาน	รับประทานวันละ ๒ ครั้ง ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๓-๔ เม็ด เด็ก ครั้งละ ๑-๒ เม็ด

(๑๗) ยาหอมเทพจิตร

วิธีทำ	บดเป็นผง ผสมน้ำดอกไม้มะลิ ทำเป็นเม็ด หนักเม็ดละ ๐.๒ กรัม
สรรพคุณ	แก้ลม บำรุงหัวใจ
ขนาดรับประทาน	ครั้งละ ๕-๗ เม็ด

(๑๘) ยาหอมทิพโอสถ

วิธีทำ	ชนิดผง บดเป็นผง ชนิดเม็ด บดเป็นผง ทำเป็นเม็ด หนักเม็ดละ ๐.๒ กรัม
สรรพคุณ	แก้ลม วิงเวียน ละลายน้ำดอกไม้มะลิ หรือน้ำสุก
ขนาดรับประทาน	ชนิดผง ครั้งละ ๑/๒-๑ ช้อนชา ชนิดเม็ด ครั้งละ ๕-๗ เม็ด

(๑๙) ยาหอมอินทจักร์

วิธีทำ	ชนิดผง บดเป็นผง ชนิดเม็ด บดเป็นผง ทำเป็นเม็ด หนักเม็ดละ ๐.๒ กรัม
สรรพคุณ	แก้ลมบาดทะจิต ใช้น้ำดอกมะลิ แก้คลื่นเหียนอาเจียน ใช้น้ำลูกผักชี เทียนดำต้ม ถ้าไม่มีใช้น้ำสุก แก้ลมจุกเสียด ใช้น้ำจิงต้ม
ขนาดรับประทาน	รับประทานทุก ๓ ชั่วโมง ชนิดผง ครั้งละ ๑/๒-๑ ช้อนชา ชนิดเม็ด ครั้งละ ๕-๑๐ เม็ด

(๒๐) ยาหอมนวโกฐ

วิธีทำ	ชนิดผง บดเป็นผง ชนิดเม็ด บดเป็นผง ทำเป็นเม็ด หนักเม็ดละ ๐.๒ กรัม
สรรพคุณ	แก้ลมคลื่นเหียน อาเจียน ใช้น้ำลูกผักชี เทียนดำต้ม แก้ลมปลายไข้ใช้ก้านสะเดา ลูกกระดอมและบอระเพ็ดต้มเอาน้ำ ถ้าหาน้ำกระสาย ไม่ได้ใช้น้ำสุกแทน

ขนาดรับประทาน รับประทานทุก ๓ ชั่วโมง
ชนิดผง ครั้งละ ๑/๒-๑ ช้อนชา
ชนิดเม็ด ครั้งละ ๕-๑๐ เม็ด

(๒๑) ยาอำมฤควาที

วิธีทำ บดเป็นผง
สรรพคุณ แก้ไอ ขับเสมหะ ละลายน้ำมะนาวแทรกเกลือ ใช้จิบหรือกวาดคอ
ขนาดรับประทาน ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑ ช้อนชา
 เด็ก ลดลงตามส่วน

(๒๒) ยาประสะมะแว้ง

วิธีทำ บดเป็นผง ผสมน้ำสุกแทรกพิมเสนพอควร ทำเป็นเม็ด หน้าเม็ดละ ๐.๒ กรัม
สรรพคุณ แก้ไอ แก้เสมหะ ละลายน้ำมะนาวแทรกเกลือรับประทานหรือใช้อม
ขนาดรับประทาน ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๕-๖ เม็ด
 เด็ก ครั้งละ ๑-๒ เม็ด

(๒๓) ยาบำรุงโลหิต

วิธีทำ บดเป็นผง
สรรพคุณ บำรุงโลหิต
ขนาดรับประทาน รับประทานวันละ ๒ ครั้ง เช้า-เย็น ก่อนอาหารครั้งละ ๑ ช้อนชา ละลายน้ำสุก

(๒๔) ยาประสะไพล

วิธีทำ บดเป็นผง
สรรพคุณ แก้จุกเสียด แก้ระดูไม่ปกติ ขับน้ำคาวปลา
ขนาดรับประทาน รับประทานวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร ครั้งละ ๑ ช้อนชา ละลายน้ำสุกหรือน้ำสุรา

(๒๕) ยาไฟประลัยกัลป์

วิธีทำ บดเป็นผง

สรรพคุณ ขับน้ำคาวปลาในเรือนไฟ ช่วยห้ามดลูกเข้าอู่
ขนาดรับประทาน รับประทาน วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร ครั้งละ ๑ ช้อนชา ละลายน้ำสุกหรือน้ำสุรา

(๒๖) ยาไฟห่าทอง

วิธีทำ บดเป็นผง
สรรพคุณ ขับน้ำคาวปลาในเรือนไฟ ช่วยห้ามดลูกเข้าอู่
ขนาดรับประทาน รับประทาน วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร ครั้งละ ๑ ช้อนชา ละลายน้ำสุกหรือน้ำสุรา

(๒๗) ยาประสะเปราะใหญ่

วิธีทำ บดเป็นผง
สรรพคุณ ถอนพิษไข้ตานทรายสำหรับเด็ก ละลายน้ำดอกไม้มะลิหรือน้ำสุก
 รับประทาน หรือผสมน้ำสุราสุ่มกระหม่อม
ขนาดรับประทาน รับประทานทุก ๓ ชั่วโมง ครั้งละ ๑/๒ - ๑ ช้อน

๓. ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน

(๑) ขมิ้นชัน

ส่วนที่ใช้เป็นยา	เหง้าสดและแห้ง
รสและสรรพคุณยาไทย	รสฝาด กลิ่นหอม แก้โรคผิวหนังผื่นคัน ขับลม แก้ท้องร่วง
ขนาดและวิธีใช้	๑. รักษาโรคกระเพาะอาหาร โดยการนำเหง้าแก่สดล้างให้สะอาด (ไม่ต้องปอกเปลือก) หั่นเป็นชิ้นบางๆ ตากแดดจัดสัก ๑ - ๒ วัน บดให้ละเอียดผสมกับน้ำผึ้งปั้นเป็นลูกกลอน หรือบรรจุแคปซูล เก็บไว้ในขวดสะอาดและมิดชิดรับประทานครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม วันละ ๔ ครั้ง หลังอาหารและก่อนนอน บางคนรับประทานขมิ้นแล้วอาจมีอาการแพ้ขมิ้น เช่น คลื่นไส้ ท้องเสีย ปวดหัว นอนไม่หลับ เป็นต้น หากมีอาการดังกล่าวให้หยุดยาและเปลี่ยนไปใช้ยาชนิดอื่นแทน ๒. อาการท้องอืด ท้องเฟ้อ แน่นจุกเสียด ๒.๑ ยาลูกกลอน ใช้ขมิ้นสดล้างให้สะอาด (ไม่ต้องปอกเปลือก) หั่นเป็นชิ้นบางๆ ตากแดดจัดสัก ๑ - ๒ วัน บดให้ละเอียดผสมกับน้ำผึ้ง ปั้นเป็นเม็ดขนาดปลายนิ้วก้อยฝึกลมให้แห้ง และเก็บในขวดสะอาด และมิดชิดรับประทานครั้งละ ๑ - ๓ เม็ด วันละ ๔ ครั้ง หลังอาหารและก่อนนอน ๒.๒ ยาแคปซูล ใช้ขมิ้นสดล้างให้สะอาด หั่นเป็นชิ้นบางๆ ตากแดด หรืออบให้แห้งสนิท ใช้ขมิ้นผง ๒๕๐ มิลลิกรัมต่อแคปซูล รับประทานครั้งละ ๒ แคปซูล วันละ ๔ ครั้ง หลังอาหาร และก่อนนอน ๓. รักษาฝี แผลพุพองโดยนำเหง้าขมิ้นสดและแห้งยาวประมาณ ๒ นิ้ว ฝนกับน้ำต้มสุกบริเวณที่เป็น ใช้ผงขมิ้นโรยทาบริเวณที่มีอาการผื่นคันจากแมลง สัตว์กัดต่อย ใช้วันละ ๓ ครั้ง ๔. รักษาอาการแพ้อักเสบจากแมลงสัตว์กัดต่อย โดยนำเหง้าขมิ้นยาวประมาณ ๒ นิ้ว ฝนกับน้ำต้มสุกบริเวณที่เป็น หรือใช้ผงขมิ้นโรยทาบริเวณที่มีอาการแพ้ คัน อักเสบจากแมลงสัตว์กัดต่อย

(๒) กลั้วย่น้ำว่า

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ผลกลั้วยดิบหรือผลห่าม
รสและสรรพคุณยาไทย	ผลดิบ รสฝาด ฤทธิ์ฝาดสมาน
ขนาดและวิธีใช้	๑. รักษาโรคกระเพาะอาหาร นำกลั้วย่น้ำว่าดิบฝนเป็นแว่นตากแดดประมาณ ๒ วันหรือ อบให้แห้งในอุณหภูมิ ๕๐°c และบดเป็นผง วิธีรับประทานโดยการนำผงกลั้วยดิบ ครั้งละครึ่งผลถึงหนึ่งผลชงน้ำหรือผสมน้ำผึ้ง ๑ ช้อนโต๊ะ หรือนำผงกลั้วยดิบมาปั้นเป็นยาลูกกลอนรับประทานครั้งละ ๔ เม็ด วันละ ๔ ครั้ง ก่อนอาหารและ ก่อนนอน รับประทานแล้ว อาจมีอาการท้องอืดเพื่อ ป้องกันได้ โดยใช้ร่วมกับ ยาขบลม เช่น น้ำจิง พริกไทย เป็นต้น

๒. รักษาอาการท้องเสีย กลัวยดิรักษาอาการท้องเสียที่ไม่รุนแรง โดยใช้กล้วย น้ำว่าหามรับประทานครั้งละครึ่งผลถึงหนึ่งผล หรือใช้กล้วยน้ำว่าดิบฝานเป็น แวนตากแดดให้แห้ง บดเป็นผงชงน้ำดื่มครั้งละครึ่งผลถึงหนึ่งผลหรือบดเป็น ผงปั้นเป็นลูกกลอนรับประทานครั้งละ ๔ เม็ด วันละ ๔ ครั้ง ก่อนอาหารและ ก่อนนอนรับประทานแล้วอาจมีอาการท้องอืดเฟ้อ ป้องกันได้โดยใช้ร่วมกับ ยาขับลม เช่น น้ำจิง พริกไทย เป็นต้น

ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	- อาจทำให้มีอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ หลังรับประทานอาหารซึ่งแก้ไขได้โดย ดื่มน้ำจิงดื่ม หรือสมุนไพรรักษาอื่นช่วย - เนื่องจากสารออกฤทธิ์เป็นกลุ่มสเตียรอยด์ การใช้ระยะยาวจึงต้องระมัดระวัง เรื่องผลข้างเคียง เนื่องจากยังไม่มีผู้ศึกษาพิษของสารสำคัญ
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๓) จิง

ส่วนที่ใช้เป็นยา	เหง้าแก่สด
รสและสรรพคุณยาไทย	รสหวาน เผ็ดร้อน แก้ลมจุกเสียด แก้เสมหะ บำรุงธาตุ แก้คลื่นเหียนอาเจียน
ขนาดและวิธีใช้	๑. การใช้จิงเป็นยารักษาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ แน่นจุกเสียด และอาการคลื่นไส้ อาเจียนเนื่องจากธาตุไม่ปกติ เมารถ เมาเรือ โดยใช้เหง้าแก่สดขนาดเท่า หัวแม่มือ (ประมาณ ๕ กรัม) ทบให้แตก ต้มเอาน้ำดื่ม ๒. การใช้จิงรักษาอาการไอ มีเสมหะ ทำได้โดยใช้เหง้าจิงแก่ฝนกับน้ำมะนาว หรือใช้เหง้าจิงสดตำผสมน้ำเล็กน้อย คั้นเอาน้ำและแทรกเกลือชนิดหน้อย ใช้กวาดคอ หรือจิบบ่อยๆ

(๔) กานพลู

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ดอกตูม
รสและสรรพคุณยาไทย	รสเผ็ดร้อน กลิ่นหอม แก้ท้องเสีย ขับลม แก้ท้องอืดเฟ้อ
ขนาดและวิธีใช้	ดอกแห้งของกานพลูรักษาอาการท้องอืดเฟ้อ แน่นจุกเสียดโดยใช้ดอกแห้ง ๕-๘ ดอก (๐.๑๒-๐.๑๖ กรัม) ต้มน้ำดื่ม หรือบดเป็นผง ชงน้ำดื่ม นอกจากนี้ดอกกานพลูยัง ช่วยป้องกันไม่ให้เด็กอ่อนท้องอืดเฟ้อได้ โดยใช้ดอกแห้ง ๑ ดอก แช่ไว้ใน กระตักน้ำร้อน ที่ใช้ชงนมให้เด็กอ่อน
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๕) กระเทียม

ส่วนที่ใช้เป็นยา	หัวใต้ดิน เก็บในช่วงที่มีหัวใต้ดินแก่จัด อายุ ๑๐๐ วันขึ้นไป
รสและสรรพคุณยาไทย	รสเผ็ดร้อน เป็นยาขับลมในลำไส้ แก้กกลาก เกื้อหนุน แก้อิ่ว ขับเสมหะ ช่วยย่อยอาหาร ปวดฟัน ปวดหู โรคผิวหนัง
ขนาดและวิธีใช้	๑. รักษาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ แน่นจุกเสียด ใช้กระเทียมสด ครั้งละประมาณ ๕ - ๗ กลีบ หลังอาหาร หรือเวลามีอาการ ๒. รักษาอาการกลากเกลื้อน ทำได้โดยฝานกลีบกระเทียมแล้วนำมาถูบ่อยๆ หรือตำคั้นเอาน้ำทาบริเวณที่เป็น โดยใช้ไม้เล็กๆ หรือไม้ไผ่ที่สะอาดชุบบริเวณที่เป็นพอให้ผิวแดงๆ ก่อน แล้วจึงเอาน้ำกระเทียมขี้ทา ทาบ่อยๆ หรือวันละ ๓ - ๔ ครั้ง เมื่อหายแล้วทาต่ออีก ๗ วัน
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	- ควรใช้กระเทียมสดๆ เพราะเก็บไว้นาน จะทำให้สารสำคัญบางชนิดเสื่อมสลายไปอาจรับประทานในรูปกระเทียมดองแทน เนื่องจากการถนอมอาหารวิธีนี้ สารสำคัญบางชนิดไม่ถูกทำลาย - ควรรับประทานพร้อมอาหารหรือหลังอาหาร เนื่องจากสารบางตัวจะกระตุ้นให้มึนน้ำย่อยอาหารออกมากขึ้น อาจระคายเคืองกระเพาะอาหารได้ - ควรปรึกษาแพทย์ก่อน หากรับประทานยาป้องกันเลือดแข็งตัว หรือแอสไพริน หรือยาลดความดันเลือด กระเทียมอาจไปเพิ่มฤทธิ์ของยาเหล่านี้ได้
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน
ผลข้างเคียง	เมื่อรับประทานกระเทียมในปริมาณมาก บางคนมีอาการอาหารไม่ย่อย มีแก๊สในลำไส้ และท้องเสีย การใช้สารเสริมอาหารในรูปยาเคลือบ อาจลดผลข้างเคียงลงได้ นอกจากนี้ยังอาจมีผลข้างเคียงอื่น เช่น ผื่นคัน เป็นต้น

(๖) กระเพรา

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ใบที่สมบูรณ์เต็มที่ นิยมใช้กระเพราแดงมากกว่ากระเพราขาว
รสและสรรพคุณยาไทย	รสเผ็ดร้อน เป็นยาดังธาตุ แก้ปวดท้อง ท้องขึ้น จุกเสียดในท้อง ใช้แต่งกลิ่น แต่งรสได้
ขนาดและวิธีใช้	ใบกระเพราแก้อาการท้องอืด ท้องเฟ้อ แน่นจุกเสียดและปวดท้อง โดยใช้ใบและยอดกระเพรา ๑ กำมือ (ถ้าใบสดหนัก ๒๕ กรัมแห้งหนัก ๔ กรัม) ต้มเอาน้ำดื่มเหมาะสำหรับปรุงเป็นอาหารเพื่อช่วยลดอาการท้องอืดเฟ้อ
ข้อห้ามใช้	ห้ามใช้กับคนที่มีความร้อนสูง เพราะกระเพราเป็นยาร้อน ทำให้ความร้อนสูงมากขึ้นไปอีก

ข้อควรระวัง	- สตรีมีครรภ์ไม่ควรรับประทานมาก หรือติดต่อกันนานเพราะกระเพราเป็นยาร้อน - เมื่อใช้กับทารกแรกเกิด จนถึงอายุ ๖ เดือน ต้องระวังให้มากเพราะถ้ายาเข้มข้นเกินไปอาจจะกัดปาก กัดคอ กัดท้องเด็กได้ - ควรระมัดระวังในผู้ที่แพ้กระเพรา ถูกแล้วคันมีผื่นตามตัว หรือได้กลิ่นแล้วเป็นลม อาเจียน - หากรับประทานกระเพรามากหรือเข้มข้นเกินไป อาจทำให้เกิดอาการดังนี้ คือ ร้อนใน จุกเบา มีอาการคันตามร่างกาย รู้สึกร้อนตามร่างกายเหมือนอยู่ใกล้ไฟ และ อาจทำให้เกิดแสบร้อนกระเพาะหรือปวดท้อง
-------------	---

อาการไม่พึงประสงค์ ไม่มีรายงาน

(๓) ตะไคร้

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ลำต้นและเหง้าแก่ สดหรือแห้ง
รสและสรรพคุณยาไทย	รสเปรี้ยว กลิ่นหอม บำรุงไพธาตุ แก้โรคทางเดินปัสสาวะ ขับลมในลำไส้ เจริญอาหาร แก้ความ
ขนาดและวิธีใช้	๑. อาการท้องอืด ท้องเฟ้อ แน่นจุกเสียด ใช้ลำต้นแก่สดๆ ทูบพอแหลก ประมาณ ๑ กำมือ (ราว ๔๐-๖๐ กรัม) ต้มเอาน้ำดื่ม หรือประกอบเป็นอาหาร ๒. อาการจุกเบา ผู้ที่ปัสสาวะขัด ไม่คล่อง (แต่ต้องไม่มีอาการบวม) ให้ใช้ต้นแก่สด หั่นซอยเป็นแว่นบางๆ วันละ ๑ กำมือ (สดหนัก ๔๐-๖๐ กรัมหรือแห้งหนัก ๒๐- ๓๐ กรัม) ต้มกับน้ำดื่มวันละ ๓ ครั้งๆละ ๑ ถ้วยชา (๑๕ มิลลิตร) ก่อนอาหาร หรือใช้เหง้าแก่ที่อยู่ใต้ดิน ฝานเป็นแว่นบางๆ คั่วไฟอ่อนๆ พอเหลือง ชงเป็นยาดื่มวันละ ๓ ครั้งๆละ ๑ ถ้วยชา พอปัสสาวะสะดวกแล้ว จึงหยุดยา

ข้อห้ามใช้ ไม่มีรายงาน

ข้อควรระวัง	- การใช้สมุนไพร ช่วยแก้อาการจุกเบา นี้ ไม่ใช้กับคนไข้ที่มีอาการบวมน้ำ - หากรับประทานตะไคร้มากเกินไปจะทำให้ระคายเคืองกระเพาะลำไส้ หรืออาจทำให้ ชื่นหรือง่วงได้
-------------	--

อาการไม่พึงประสงค์ ไม่มีรายงาน

(๔) พริกไทยดำ

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ผลแก่จัดแต่ยังไม่สุกนำมาตากแห้ง
รสและสรรพคุณยาไทย	รสเผ็ดร้อนเป็นยาขับลม แก้อาการท้องอืดเฟ้อ บำรุงธาตุ เจริญอาหาร ช่วยแต่งกลิ่นรส และถนอมอาหาร
ขนาดและวิธีใช้	นำผลแก่แห้ง บดเป็นผงและปั้นเป็นลูกกลอน รับประทานครั้งละ ๐.๕ - ๑ กรัม (ประมาณ ๑๕ - ๒๐ ผล) หรือใช้วิธีบดเป็นผงและชงน้ำรับประทานได้

ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	- ไม่ควรรับประทานพริกไทยมากเกินไป - ผู้ป่วยเกี่ยวกับโรคตาและเจ็บคอไม่ควรรับประทาน - พริกไทยดำจะมีสรรพคุณทางยามากกว่าพริกไทยอ่อน โดยเฉพาะสรรพคุณที่นำมาประกอบเป็นยาอายุวัฒนะ

อาการไม่พึงประสงค์ ไม่มีรายงาน

(๘) ดีปลี

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ผลแก่จัดตากแดดให้แห้ง/ผลแก่แห้ง
รสและสรรพคุณยาไทย	รสเผ็ดร้อน ขม บำรุงธาตุ ขับลม และแก้จุกเสียด
ขนาดและวิธีใช้	๑. อาการท้องอืด ท้องเฟ้อและจุกแน่น ใช้ผลแก่แห้ง ประมาณ ๑๐ ดอก ใส่น้ำประมาณครึ่งลิตรต้มเอาน้ำดื่ม ถ้าไม่มีดอกใช้เถาต้มแทนได้ ๒. เมื่อมีอาการไอ มีเสมหะให้ใช้ผลแก่แห้ง ๑๐ ดีปลีประมาณ ครึ่งผลถึงหนึ่งผล ฝนกับน้ำมะนาวแทรกเกลือกวาดคอหรือจิบบ่อยๆ
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	หญิงมีครรภ์ควรระมัดระวังการใช้ดีปลี เพราะจากผลการทดลองแต่ยังไม่ยืนยันเป็นที่แน่นอนพบว่าอาจทำให้แท้ง คุณกำเนิดได้ เมื่อใช้ร่วมกับสมุนไพรอื่น ๆ
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๑๐) ข่า

ส่วนที่ใช้เป็นยา	เหง้าแก่ สดหรือแห้ง
รสและสรรพคุณยาไทย	รสเผ็ดปร่า ขับลม แก้บวม ฟกช้ำ
ขนาดและวิธีใช้	๑. รักษาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ แน่นจุกเสียด โดยใช้เหง้าแก่สดหรือแห้ง ครั้งละ ขนาดเท่าหัวแม่มือ (สดหนัก ๕ กรัม แห้งหนัก ๒ กรัม) ทบให้แตก ต้มเอาน้ำดื่ม ๒. โรคกลากเกลื้อน เอาหัวข่าแก่ๆ ล้างให้สะอาด ฝานเป็นแว่นบางๆ หรือทบให้แตกนำไปแช่เหล้าขาวทิ้งไว้ ๑ คืน ทำความสะอาดบริเวณที่เป็นและใช้ไม้บางๆ เช็ดให้ผิวแห้งๆ ใช้น้ำยาที่ได้มาทาบริเวณที่เป็น ทาวันละ ๓ - ๔ ครั้ง จนกว่าจะหาย หายแล้วทาต่ออีก ๗ วัน
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๑๑) กระชาย

ส่วนที่ใช้เป็นยา	เหง้าใต้ดิน และราก
รสและสรรพคุณยาไทย	รสเผ็ดร้อน ขม แก้ปวดมวนในท้อง แก้ชัก แก้ท้องอืด เพื่อบำรุงกำลัง
ขนาดและวิธีใช้	นำเหง้าและรากประมาณครึ่งกำมือ (สดหนัก ๕-๑๐ กรัม แห้งหนัก ๓-๕ กรัม) บดพูนพอกแผลกดัมเอน้ำดื่มเวลามีอาการ หรือปรุงเป็นอาหารรับประทาน
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๑๒) เห้วหมู

ส่วนที่ใช้เป็นยา	เหง้าใต้ดินและราก
รสและสรรพคุณยาไทย	รสเผ็ดขมเล็กน้อย ขับลม
ขนาดและวิธีใช้	หยา้เห้วหมูใช้เป็นยาแก้อาการท้องอืด ท้องเฟ้อ และแน่นจุกเสียด โดยใช้ห้วครึ่งละ ๑ กำมือ (๖๐-๗๐ หัว หรือหนัก ๑๕ กรัม) ทบให้แตก ดัมเอน้ำดื่ม หรือใช้ห้วสดครึ่งละ ๕ หัว โขลกให้ละเอียดผสมกับน้ำผึ้งรับประทาน
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๑๓) กระวานไทย

ส่วนที่ใช้เป็นยา	เมล็ดแก่แห้ง เก็บเมล็ดแก่ในช่วงเดือนสิงหาคม-มีนาคม
รสและสรรพคุณยาไทย	รสเผ็ดร้อน กลิ่นหอม เป็นยาขับลม และขับเสมหะ
ขนาดและวิธีใช้	รักษาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ และแน่นจุกเสียด เอาเมล็ดบดเป็นผงรับประทานครึ่งละ ๑.๕ – ๓ ช้อนชา (หนัก ๑-๒ กรัม) ชงกับน้ำอุ่น เมล็ดกระวานยังใช้ผสมกับสมุนไพรที่มีฤทธิ์ขับถ่าย เช่น มะขามแขก เพื่อบรรเทาอาการใช้ท้อง
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๑๔) เร่ว (เร่วใหญ่)

ส่วนที่ใช้เป็นยา	เมล็ดแห้ง
รสและสรรพคุณยาไทย	รสเผ็ดปร่า แก้กลิ้นเหียนอาเจียน และขับผายลม
ขนาดและวิธีใช้	ใช้เมล็ดแห้ง แก้อาการท้องอืด ท้องเฟ้อ และแน่นจุกเสียด ปอกเปลือกผลเร่วออก ใช้เมล็ดบดเป็นผง รับประทานครึ่งละ ๓- ๕ ผล (หนัก ๑-๓ กรัม) รับประทานวันละ ๓ ครั้ง
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๑๕) มะนาว

ส่วนที่ใช้เป็นยา	เปลือกของผลมะนาว น้ำของลูกมะนาว
รสและสรรพคุณยาไทย	เปลือกผล รสขม ช่วยขับลม
ขนาดและวิธีใช้	๑. รักษาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ และแน่นจุกเสียด นำเอาเปลือกของผลสดประมาณครึ่งผล คลึงหรือทุบเล็กน้อยพอให้น้ำมันออกชงน้ำร้อนดื่มเวลามีอาการ ๒. รักษาอาการไอ และขับเสมหะ ใช้ผลสดคั้นน้ำ จะได้น้ำมะนาวเข้มข้น และใส่เกลือเล็กน้อยจิบบ่อยๆ หรือจะทำเป็นน้ำมะนาวใส่เกลือและน้ำตาล ปรงให้รสจัด สักหน่อย ดื่มน้อยๆ ก็ได้
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๑๖) กระเทียม

ส่วนที่ใช้เป็นยา	เหง้าและรากนำเอาเหง้าสดขนาดเท่าหัวแม่มือ ๒ หัว (ประมาณ ๒๐ กรัม) ย่างไฟพอสุก ตำกับน้ำปูนใส คั้นเอาน้ำดื่มเวลามีอาการ
รสและสรรพคุณยาไทย	รสขมและขื่นเล็กน้อย ขับลม บำรุงน้ำนม แก้ปวดมวนแน่นท้อง แก้บิด
ขนาดและวิธีใช้	นำเอาเหง้าหรือหัวสดขนาดเท่าหัวแม่มือ ๒ หัว (ประมาณ ๒๐ กรัม) ย่างไฟพอสุก ตำกับน้ำปูนใส คั้นเอาน้ำดื่มเวลามีอาการ
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๑๗) ฟ้าทะลายโจร

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ใบและลำต้น
รสและสรรพคุณยาไทย	รสขมเย็น แก้ไข้ แก้ท้องเสีย แก้เจ็บคอ
ขนาดและวิธีใช้	๑. รักษาอาการท้องเสีย มีวิธีใช้ ๒ วิธี ดังนี้ ๑.๑ ยาถูกกลอนนำใบฟ้าทะลายโจรสด ล้างให้สะอาด ผึ่งลมให้แห้ง (ควรผึ่งในที่ที่มีอากาศโปร่ง ห้ามตากแดด) บดเป็นผงให้ละเอียด ปั่นกับน้ำผึ้งเก็บไว้ในขวดแห้งและมิดชิด รับประทานครั้งละ ๑.๕ กรัม วันละ ๔ ครั้ง ก่อนอาหารและก่อนนอน ๑.๒ ยาดองเหล้า นำใบฟ้าทะลายโจรแห้ง เขย่าให้เป็นชิ้นเล็กๆ ใส่ในขวดแก้ว ใช้เหล้าโรงแช่ให้ท่วมยาเล็กน้อย ปิดฝาให้แน่น เขย่าหรือคนยาวันละ ๑ ครั้ง พอครบ ๗ วัน กรองเอาแต่น้ำเก็บไว้ในขวดที่มิดชิดและสะอาด รับประทานครั้งละ ๑-๒ ช้อนโต๊ะ (รสขมมาก) วันละ ๓-๔ ครั้ง ก่อนอาหาร

๒. รักษาฝั ผลพพอง โดยการไ้ใบฟ้าทะลายโจร ตำพอกฝั หรือกั้นน้ำทา บริเวณเป็นผลพพอง

๓. รักษาอาการไ้ มีวิธีไ้ ๒ วิธี เหมือนรักษาอาการท้องเสีย

(๑๘) ฝรั่ง

ส่วนที่ไ้เป็นยา	ใบแก่สด หรือผลอ่อน
รสและสรรพคุณยาไทย	รสฝาด ฤทธิ์ฝาดสมาน แก้ท้องเสีย ใบฝรั่งมีสรรพคุณระงับกลิ่นปาก โดยไ้ใบสด ๒-๓ ใบ เคี้ยวและคายทิ้งหลังรับประทานอาหาร
ขนาดและวิธีไ้	ไ้ใบแก่ ๑๐-๑๕ ใบ ปิ้งไฟและชงน้ำรับประทาน หรือไ้ผลอ่อน ๑ ผล ฝนกับ น้ำปูนใส รับประทานเมื่อมีอาการท้องเสีย
ข้อห้ามไ้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	- ใบ ผลดิบ เปลือกต้นและเปลือกรากฝรั่ง หากรับประทานมากเกินไปหรือ รับประทานในระยเวลานานๆอาจทำให้ดื่บเสียได้ - ถ้าไ้มากเกินไปจะทำให้ท้องผูก - ถ้าไ้จำนวนมากและไ้ติดต่อกันนานเกินไปอาจจะเป็นผลเสียต่อดื่บ - ระวังก่อนนำมาไ้ ล้างให้สะอาด เพราะอาจติดสารฆ่าแมลงมาด้วย
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๑๙) ทับทิม

ส่วนที่ไ้เป็นยา	เปลือกผลแห้ง เก็บในช่วงที่ผลแก่ ไ้เปลือกผลตากแดดให้แห้ง
รสและสรรพคุณยาไทย	รสฝาด เป็นยาฝาดสมาน
ขนาดและวิธีไ้	เปลือกทับทิมไ้เป็นยาแก้ท้องเดินและบิด โดยไ้เปลือกผลแห้งประมาณ ๑ ใน ๔ ของผล ฝนกับน้ำปูนใสให้ขุ่นๆ รับประทานครั้งละ ๑-๒ ช้อนแกง หรือดื่บกับ น้ำปูนใส แล้วดื่มน้ำที่ดื่บก็ได้
ข้อห้ามไ้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	- การนำมาไ้ขับพยาธิ ควรนำเปลือกรากหรือเปลือกต้นที่เก็บมาใหม่ เนื่องจาก การเก็บไว้นาน จะทำให้ประสิทธิภาพการถ่ายพยาธิลดลง และควรงดอาหาร ก่อนรับประทานยา - บางคนแพ้ทับทิม เมื่อรับประทานแล้วคลื่นไส้ อาเจียน เวียนศีรษะ เมา ใจสั่นได้ - การรับประทานมากเกินไป หรือเข้มข้นเกินไป จะทำให้เกิดคลื่นไส้ อาเจียน เวียนศีรษะ เมา ใจสั่น ได้เช่นกัน - ถ้าไ้ทับทิมแก้ท้องร่วง เมื่อหายแล้ว ไม่ควรรับประทานอีก เพราะจะทำให้ ท้องอืด ปวดท้อง ท้องผูกได้
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๒๐) มังคุด

ส่วนที่ใช้เป็นยา	เปลือกผลแห้ง
รสและสรรพคุณยาไทย	รสฝาด แก้ท้องเสีย บิด มูกเลือด ในชนบทมักใช้น้ำต้มเปลือกมังคุดล้างแผล ช่วยให้แผลหายเร็ว
ขนาดและวิธีใช้	มังคุดใช้เป็นยารักษาอาการท้องเสียใช้เปลือกผลแห้งประมาณครึ่งผล (๔ กรัม) ย่างไฟให้เกรียม ผนกับน้ำปูนใสประมาณครึ่งแก้ว หรือบดเป็นผงละลายน้ำข้าว (น้ำข้าวเช็ด) หรือน้ำสุกดื่มทุก ๒ ชั่วโมง
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๒๑) สีสี่เสียดเหนื่อ

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ก้อนสีเสียด (ก้อนสีเสียดเป็นสิ่งที่สกัดได้จากการนำเนื้อไม้มาตัดให้เป็นชิ้นเล็กๆ ต้มกับน้ำกรอง และเคี่ยวให้งวด จะเหลือก้อนแข็ง สีดำและเป็นเงา)
รสและสรรพคุณยาไทย	มีฤทธิ์ฝาดสมาน
ขนาดและวิธีใช้	ก้อนสีเสียดช่วยฝาดสมานแก้อาการท้องเดิน ใช้ผงครั้งละ ๑/๓ - ๑/๒ ช้อนชา (หนัก ๐.๓ - ๑ กรัม) ต้มเอาน้ำดื่ม
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๒๒) ชุมเห็ดเทศ

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ดอกสด ใบสดหรือแห้ง
รสและสรรพคุณยาไทย	รสเบื่อเอียน ใบตำทาแก้กลากเกลื้อน โรคผิวหนัง ดอกและใบต้มน้ำรับประทาน แก้อาการท้องผูก
ขนาดและวิธีใช้	๑. ใบและดอกชุมเห็ดเทศใช้เป็นยารักษาอาการท้องผูก เตรียมได้ ๔ วิธี คือ ๑.๑ ใช้ดอกชุมเห็ดเทศสด ๑ ช่อ ต้มน้ำรับประทานกับน้ำพริก ๑.๒ ยาต้ม นำใบย่อย ๑๒ ใบ (ใบสด) หั่นตากแห้ง ใช้ต้มและเอาน้ำดื่ม ๑.๓ ยาขง นำใบชุมเห็ดเทศมาบดเป็นผง ใช้ผงยาครั้งละ ๓-๖ กรัม บรรจุในถุงกระดาษเย็บเป็นลักษณะถุงชาน้ำมาแช่ละลายในน้ำเดือด ๑๒๐ มิลลิลิตร นาน ๑๐ นาที และให้ผู้ป่วยดื่มน้ำยาขงในเวลาก่อนนอนหรือเมื่อมีอาการ ๑.๔ ยาลูกกลอน นำใบชุมเห็ดเทศมาบดเป็นผง นำผงยามาปั้นกับน้ำผึ้งเป็นยา ลูกกลอนขนาดเท่าปลายนิ้วก้อยรับประทานครั้งละ ๓ เม็ด ก่อนนอนหรือเมื่อมีอาการท้องผูก

๒. โรคกลากใช้ใบชุมเห็ดเทศสดขยี้หรือตำในครกให้ละเอียด เติมน้ำเล็กน้อย หรือใช้ใบชุมเห็ดเทศกับหัวกระเทียมเท่าๆกัน ผสมปูนแดงที่กินกับหมากนิดหน่อย ตำผสมกัน ทาบริเวณที่เป็นกลาก โดยเอาไม้ไผ่ขูดผิวให้แดงก่อน ทาบ่อยๆ อย่างน้อยวันละ ๓ - ๔ ครั้ง จนหาย หายแล้วทาต่ออีก ๗ วัน
๓. แก้ฝีและแผลพุพอง ใช้ใบชุมเห็ดเทศและก้านสด ๑ กำมือ ต้มกับน้ำพอท่วมยา แล้วเคี่ยวให้ เหลือ ๑ ใน ๓ ชะล้างบริเวณที่เป็นวันละ ๒ ครั้ง เช้า-เย็น ถ้าเป็นมาก ให้ใช้ประมาณ ๑๐ กำมือต้มอาบ

(๒๓) มะขาม

ส่วนที่ใช้เป็นยา	เนื้อฝักแก่ เนื้อเมล็ดมะขามแก่
รสและสรรพคุณยาไทย	เนื้อฝักแก่ รสเปรี้ยว เป็นยาระบาย ขับเสมหะ เนื้อเมล็ดมะขาม รสมัน ใช้ขับพยาธิ
ขนาดและวิธีใช้	๑. รักษาอาการท้องผูก โดยใช้มะขามเปียกรสเปรี้ยว ๑๐-๒๐ ฝัก (หนัก ๗๐ - ๑๕๐ กรัม) จิ้มเกลือรับประทานแล้วดื่มน้ำตามมากๆ หรือดื่มน้ำคั้นใส่เกลือเล็กน้อยดื่มเป็นน้ำมะขาม
	๒. รักษาอาการไอระคายคอกจากเสมหะ ใช้เนื้อในฝักแก่ของมะขามเปรี้ยว หรือ มะขามเปียกรสเปรี้ยว จิ้มเกลือรับประทานพอสมควร หรืออาจคั้นเป็นน้ำมะขาม แทรกเกลือเล็กน้อยและจิบบ่อยๆ ก็ได้ (ห้ามใส่น้ำแข็ง)
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	รับประทานมากเกินไปอาจทำให้ท้องเสียได้
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๒๔) มะขามแขก

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ใบแห้งและฝักแห้ง
รสและสรรพคุณยาไทย	ใบและฝักใช้เป็นยาถ่าย ใบใช้ท้องมากกว่าฝัก
ขนาดและวิธีใช้	มะขามแขกเป็นยาถ่ายที่ใช้รักษาอาการท้องผูก โดยใช้ใบแห้ง ๑ - ๒ กำมือครึ่ง (หนัก ๓-๑๐ กรัม) ต้มกับน้ำดื่ม หรือใช้วิธีบดเป็นผงชงน้ำดื่มหรือใช้ฝัก ๔-๕ ฝัก ต้มกับน้ำดื่ม บางคนดื่มแล้วเกิดอาการไข้ท้อง (ฝักจะมีผลข้างเคียงน้อยกว่าใบ) แก้ไขได้โดยใช้ร่วมกับยาขับลม จำนวนเล็กน้อย เช่น กระวาน กานพลู เป็นต้น มะขามแขกเหมาะกับคนแก่ ที่ท้องผูกเป็นประจำ
ข้อห้ามใช้	- ผู้หญิงท้องหรือมีประจำเดือนห้ามรับประทาน
ข้อควรระวัง	- การรับประทานต่อเนื่องนานๆ อาจทำให้ระบบประสาทที่ควบคุมการบีบตัวของลำไส้ถูกทำลายได้ หากไม่ใช้ยาจะไม่ถ่าย นอกจากนี้จะเกิดการขาดธาตุโพแทสเซียมจึงควรรับประทานโพแทสเซียมเสริมควบไปด้วย ถ้าต้องใช้เป็นประจำ อยากรู้ก็ดี ไม่ควรใช้ติดต่อกันเป็นเวลานานๆ

- การเตรียมยาถ้าเป็นกรดมากๆ จะทำให้เสื่อมคุณภาพลง
- การเก็บมะขามแขกไว้นานๆ จะทำให้คุณภาพเสื่อมลง รวมทั้งความร้อนจะทำให้สารสำคัญในมะขามแขกลดลงแต่การฉายแสงกับมันตาฟรังสี เพื่อทำให้มะขามแขกปราศจากเชื้อ ไม่ทำให้คุณภาพลดลง
- การใช้มะขามแขกร่วมกับยาด้านฮีสตามีน ซึ่งเป็นสารที่ทำให้เกิดอาการแพ้ ทำให้ฤทธิ์การเป็นยาลดลง
- อาการอักเสบที่ทวารหนัก เมื่อให้คนไข้ซึ่งกินมะขามแขก พร้อมเบรียม
- เกิดปริมาณเกรนมากลอบบูลินในเลือดต่ำ และการโตของนิ้วมือ และนิ้วเท้าเนื่องจากเนื้อเยื่ออ่อนอักเสบ
- การเจริญเติบโตผิดปกติของกระดูกตามข้อ

อาการไม่พึงประสงค์ ไม่มีรายงาน

(๒๕) เมงลัก

ส่วนที่ใช้เป็นยา	เมล็ดเมงลักแก่ เก็บเมล็ดแก่สีดำเพื่อใช้เป็นยา
รสและสรรพคุณยาไทย	เมล็ดเมงลัก เมื่อแช่น้ำแล้วจะพองเป็นเยื่อขาวโตและเป็นเมือก เมื่อรับประทานจะทำให้ถ่ายอุจจาระสะดวก เพราะเมือกขาว ทำให้ลื่น อุจจาระ ไม่เกาะลำไส้
ขนาดและวิธีใช้	ใช้เมล็ดเมงลัก ๑-๒ ช้อนชา ล้างน้ำให้สะอาด แช่น้ำอุ่น ๑ แก้ว (๒๕๐ ซีซี) จนพองตัวเต็มที่ รับประทานก่อนนอน
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	- ในการแช่ให้เมล็ดเมงลักพองตัวเต็มที่ ต้องใช้น้ำปริมาณที่มากพอ เนื่องจากถ้าไม่พองตัวเต็มที่ เมื่อรับประทานเข้าไปจะดูดน้ำในกระเพาะและลำไส้ เพื่อให้พองตัวเต็มที่จึงทำให้เกิดการแข็ง และอุดตันมากขึ้นซึ่งจะยังทำให้เกิดอาการท้องผูกมากขึ้น - การรับประทานมากจนเกินไป อาจทำให้แน่นท้องได้ - ถ้าใช้เมล็ดเมงลักที่ยังพองตัวไม่เต็มที่ จะทำให้มีการดูดน้ำจากลำไส้เกิดอาการขาดน้ำ และอาจเกิดอาการลำไส้อุดตันได้โดยเฉพาะที่บิดเป็นพวง
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๒๖) คุน

ส่วนที่ใช้เป็นยา	เนื้อในฝักแก่ มีลักษณะเป็นเนื้อผลสีน้ำตาลเข้มเกือบดำ เปียก มีกลิ่นเฉพาะ และมีรสหวานเล็กน้อย
รสและสรรพคุณยาไทย	รสหวานเย็นเล็กน้อย สรรพคุณเป็นยาระบาย ทำให้ถ่ายสะดวก ไม่มวน ไม่ใช้ท้อง

ขนาดและวิธีใช้	เนื้อในฝักคูณแก้อาการท้องผูก โดยเอาเนื้อในฝักแก่ก่อนเท่าหัวแม่มือ (ประมาณ ๔ กรัม) ต้มกับน้ำใส่เกลือเล็กน้อย ดื่มน้ำก่อนนอนหรือตอนเช้านก่อนอาหาร เหมาะเป็นยาระบายสำหรับคนที่ท้องผูกเป็นประจำ และสตรีมีครรภ์ก็ใช้ฝักคูณเป็นยาระบายได้
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๒๓) จี๋เหล็ก

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ใบอ่อนและดอก
รสและสรรพคุณยาไทย	ดอกตูมและใบอ่อน สวม ช่วยระบายท้อง ดอกตูมทำให้นอนหลับ เจริญอาหาร และแก้จี้เหล็กเป็นยาระบาย
ขนาดและวิธีใช้	๑. รักษาอาการท้องผูก โดยใช้ใบจี๋เหล็ก ๔-๕ กำมือ ต้มเอาน้ำดื่ม ก่อนอาหารหรือเวลามีอาการ ๒. อาการเบื่ออาหาร รสขมของจี๋เหล็กใช้เป็นยาเจริญอาหารได้ โดยใช้ดอกตูมและใบอ่อนปรุงเป็นอาหาร แต่ไม่ควรคั้นน้ำหลายครั้ง เพราะจะทำให้รสขมหมดไป ๓. อาการนอนไม่หลับ ให้ใช้ใบแห้งหนัก ๓๐ กรัม หรือใช้ใบสดหนัก ๕๐ กรัม ต้มเอาน้ำรับประทานก่อนนอน หรือใช้ใบอ่อนทำเป็นชาดองเหล้า (ใส่เหล้าขาวพอท่วมยาแช่ไว้ ๗ วัน คนทุกวันให้น้ำยาสม่ำเสมอ กรองกากยาออกจะได้ น้ำยา ดองจี๋เหล็ก) ดื่มครั้งละ ๑ - ๒ ช้อนชา ก่อนนอน
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	- ห้ามใช้ในคนที่โรคความดันโลหิตสูง - ถ้ารับประทานจี๋เหล็กมากเกินไป เกินขนาด จะทำให้มีอาการดังนี้ ท้องเสีย วิงเวียนศีรษะ ตาพร่ามัว ง่วงนอน - สมุนไพรพวกนี้ ให้ใช้ในขณะที่มีอาการท้องผูก ห้ามใช้ประจำ เพื่อจุดประสงค์ต้องการให้มีรูปร่างระหง และควรรับประทานยาสมุนไพรก่อนนอน - ขนาดที่ใช้อาจเพิ่มหรือลดลงได้เล็กน้อยขึ้นอยู่กับ " อายุ " เด็ก หรือผู้ที่ธาตุเบา ควรใช้ขนาดลดลง ถ้าผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว หรือ ธาตุหนัก ควรเพิ่มสมุนไพรเล็กน้อย - ห้ามใช้ในบุคคลที่กำลังตั้งครรภ์แก่
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๒๔) ยอ

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ผลดิบหรือผลห่ามสด
รสและสรรพคุณ	รสขมเล็กน้อย ผลยอแก้ไอเจียน ขับลม บำรุงธาตุ

ขนาดและวิธีใช้

ตำราแพทย์แผนโบราณกล่าวว่า ใช้ผลยอเพสลาดหั่นปิ้งไฟพอเหลืองกรอบ ต้มเอาน้ำเป็นกระสายยาใช้ร่วมกับยาอื่น แก้คลื่นไส้ อาเจียนได้ผล ในการทดลองพบว่า ผลยอไม่มีพิษเฉียบพลัน และใช้เป็นอาหาร จึงใช้เป็นยาแก้อาการคลื่นไส้ อาเจียนที่ไม่รุนแรงได้ เลือกเอาผลดิบหรือผลห่ามสด ผานเป็นชิ้นบางๆ อย่างหรือคั่วไฟอ่อนๆ ให้เหลืองกรอบ ต้มหรือชงน้ำดื่มใช้ครั้งละประมาณ ๒ กำมือ(๑๐-๑๕ กรัม) เอาน้ำที่ได้จิบทีละน้อยและบ่อยๆครั้ง จะได้ผลดีกว่าดื่มทีเดียว

ข้อห้ามใช้

ไม่มีรายงาน

ข้อควรระวัง

ไม่มีรายงาน

อาการไม่พึงประสงค์

ไม่มีรายงาน

(๒๕) มะเกลือ

ส่วนที่ใช้

ผลดิบสด (ผลแก่ที่มีสีขาว ผลสุกสีเหลือง หรือผลสีดำห้ามใช้)

รสและสรรพคุณยาไทย

รสเบื่อเมา สรรพคุณ ถ่ายพยาธิตัวตืด และพยาธิไส้เดือนตัวกลม

ขนาดและวิธีใช้

ชาวบ้านรู้จักใช้ลูกมะเกลือถ่ายพยาธิมานานแล้ว โดยใช้ผลดิบสดของมะเกลือ (ผลแก่ที่มีสีขาว ผลสุกสีเหลือง หรือผลสีดำห้ามใช้) ได้ผลดีสำหรับพยาธิปากขอ และพยาธิเส้นด้าย (พยาธิเข็มหมุด) โดยใช้ผลสดสีเขียว ไม่จ้ำไม่ดำ จำนวนเท่ากับอายุคนไข้ (๑ ปี ต่อ ๑ ผล) แต่ไม่เกิน ๒๕ ผล (คนไข้ที่มีอายุเกินกว่า ๒๕ ปี ก็ใช้เพียง ๒๕ ผล) นำมาโขลกพอแหลกแล้วผสมกับหัวกระเทียม (๒ ช้อนชาต่อมะเกลือ ๑ ผล) คั้นเอาแต่น้ำดื่มให้หมดก่อนรับประทานอาหารเช้า ถ้า ๓ ชั่วโมงแล้วยังไม่ถ่ายให้ใช้ยาระบาย เช่น ดิเกลือ ๒ ช้อนโต๊ะ ละลายน้ำดื่มตามลงไป หากเตรียมยาจะรินแบ่งไว้ ต้องคนยาก่อน อย่าให้ยาตกตะกอน

ข้อห้ามใช้

ไม่มีรายงาน

ข้อควรระวัง

บุคคลที่ห้ามถ่ายพยาธิด้วยมะเกลือได้แก่

- เด็กอายุต่ำกว่า ๑๐ ปี
- หญิงที่กำลังตั้งครรภ์ หรือคลอดบุตรไม่เกิน ๖ สัปดาห์
- ผู้ป่วยเป็นโรคกระเพาะอาหารอักเสบ เป็นแผล หรือมีอาการปวดท้อง ถ่ายผิดปกติบ่อยๆ
- ผู้ที่กำลังเป็นไข้ตัวร้อน
- การเตรียมยาต้องใช้ผลดิบสด ห้ามใช้ผลสุกที่มีสีเหลือง หรือผลสีดำ เนื่องจากสารสำคัญอาจเปลี่ยนแปลงไป
- ไม่ควรเตรียมยารั้งละมากๆ ควรแบ่งเตรียมเป็นครั้งละน้อยๆ ควรเตรียมยาและรับประทานทันที ครั้งเดียวให้หมด ไม่แบ่งรับประทานเนื่องจากตัวยาสำคัญ อาจเกิดปฏิกิริยาเคมีเปลี่ยนแปลงไป หรือทำให้ได้รับสารสำคัญมากเกินไป

- การบดยาควรใช้การตำ ไม่ควรใช้เครื่องบด เพราะทำให้ยาละเอียดมาก สารสำคัญ ออกมามากเกินไป และห้ามต้มหรือใช้ความร้อน กรณีที่ต้องการรินแบ่งยา ก่อนริน ต้องคนให้ตัวยาระบายทั่ว ไม่ตกตะกอนนอนก้น
- ห้ามป่นกับน้ำปูนใสเพราะจะทำให้สารสำคัญสลายได้สารกลุ่ม phenolic ซึ่งดูดซึม ได้ดีอาจทำให้ตาบอดได้
- หากมีอาการตามัวรีบนำส่งโรงพยาบาล เนื่องจากมีรายงานพบว่าผู้ป่วยที่ได้รับพิษ เกิน ๒๔ ชั่วโมง อาจจะตาบอดถาวร

อาการไม่พึงประสงค์ ไม่มีรายงาน

(๓๐) เล็บมือนาง

ส่วนที่ใช้	เมล็ด
รสและสรรพคุณยาไทย	มีรสเย็น เบื่อเล็กน้อย ใช้ขับพยาธิและตานทราย
ขนาดและวิธีใช้	รักษาโรคพยาธิ เมล็ดเล็บมือนาง ใช้ถ่ายพยาธิไส้เดือนและพยาธิเส้นด้าย สำหรับ เด็กใช้ ๒-๓ เมล็ด (หนัก ๔-๖ กรัม) ผู้ใหญ่ใช้ ๕-๑ เมล็ด (หนัก ๑๐ - ๑๕ กรัม) ทบพอแตก ต้มเอาน้ำดื่ม หรือหั่นทอดกับไขรับประทาน
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	เมล็ดเล็บมือนาง อาจทำให้เกิดอาการข้างเคียงคือ สะอึก เวียนศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน ท้องเดิน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๓๑) มะหาด

ส่วนที่ใช้	แก่นต้นมะหาด
รสและสรรพคุณยาไทย	ปวกหาดใช้เป็นยาขับพยาธิตัวดีด ละลายกับน้ำทาแก้คันคัน
ขนาดและวิธีใช้	ผงปวกหาด เตรียมได้โดย การเอาแก่นมะหาดมาต้มด้วยน้ำ จะมีฟองเกิดขึ้น และช้อนฟองขึ้น ใช้ผ้าขาวบางกรองบีบเอากาก และนำมาตากแห้ง จะได้ผงสีเหลือง ใช้ผงปวกหาดมาบดให้ละเอียด รับประทานกับน้ำสุกเย็น ครั้งละ ๑ - ๒ ช้อนชา (ประมาณ ๓ - ๕ กรัม) ก่อนอาหารเช้า หลังจากรับประทานผงปวกหาดแล้ว ประมาณ ๒ ชั่วโมง ให้รับประทานดีเกลือหรือยาถ่ายตาม ใช้ถ่ายพยาธิตัวดีดและ พยาธิไส้เดือน
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	อาจพบอาการข้างเคียงได้ในบางคน คือ อาการคลื่นไส้อาเจียน มีผื่นคันขึ้นตามตัว นอกจากนี้ไม่ควรรับประทานผลปวกหาดพร้อมกับน้ำร้อน เพราะจะทำให้มีอาการ คลื่นไส้อาเจียนมากขึ้น
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๓๒) ฟักทอง

ส่วนที่ใช้	เมล็ดฟักทองแก่
รสและสรรพคุณยาไทย	รสมัน ไม่มีระบุในสรรพคุณยาไทย แต่ยาจีนใช้เป็นยาถ่ายพยาธิ
ขนาดและวิธีใช้	ใช้เมล็ดฟักทองถ่ายพยาธิได้สำเร็จ เหมาะกับการถ่ายพยาธิตัวตืดโดยใช้เมล็ดฟักทองประมาณ ๖๐ กรัม ทบให้แตกผสมกับน้ำตาลและนมหรือน้ำที่เติมลงไป จนได้ปริมาณ ๕๐๐ มิลลิลิตร แบ่งรับประทาน ๓ ครั้ง ห่างกันทุก ๒ ชั่วโมง หลังจากให้ยาแล้วประมาณ ๒ ชั่วโมง ก็ให้รับประทานน้ำมันละหุ่งระบายตาม
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๓๓) แก้ว

ส่วนที่ใช้	ใบสด
รสและสรรพคุณยาไทย	ในตำรายาไทยมิได้ระบุรสของใบแก้ว เมื่อขยี้ใบแก้วดมจะมีกลิ่นหอม ใบแก้วใช้ปรุงเป็นยาขับระดู และยาแก้จุกเสียดแน่นท้อง ขับผายลม บำรุงธาตุ
ขนาดและวิธีใช้	ใบแก้วใช้รักษาอาการปวดฟัน นำใบสดตำพอแหลกแช่เหล้าโรงในอัตราส่วน ๑.๕ ใบย่อย หรือ ๑ กรัม ต่อเหล้าโรง ๑ ช้อนชา หรือ ๕ มิลลิลิตร และนำเอาน้ำยาที่ได้มาทาบริเวณที่ปวด
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๓๔) ข่อย

ส่วนที่ใช้	เปลือกต้นสด
รสและสรรพคุณยาไทย	รสเมาเบื่อ สรรพคุณรักษาพยาธิผิวหนัง หรือใช้ต้มใส่เกลือให้เค็มเป็นยาอม รักษาโรคนาค
ขนาดและวิธีใช้	รักษาอาการปวดฟัน โดยใช้เปลือกต้นสดขนาดประมาณ ๑ ฝ่ามือ สับเป็นชิ้น ต้มกับน้ำพอควร และใส่เกลือให้มีรสเค็ม ต้มนาน ๑๐-๑๕ นาที เอาน้ำขณะที่ยังอุ่น อมบ่อยๆ
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๓๕) ผักคราดหัวแหวน

ส่วนที่ใช้	ดอกสด
รสและสรรพคุณยาไทย	รสเผ็ด ในตำรายาไทยใช้ต้นสดตำผสมเหล้าหรือน้ำส้มสายชู อมแก้ไฟในลำคอ หรือ ต่อม้ำลายอักเสบ ทำให้ลิ้นชา แก้ไข้ ยาพื้นบ้านใช้จุดแก้ปวดฟัน ขับปัสสาวะ แก้บิด ระงับไอ
ขนาดและวิธีใช้	เมื่อมีอาการปวดฟันใช้ดอกสดปริมาณพอเหมาะ ตำกับเกลืออมหรือกัดไว้บริเวณที่ปวด
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๓๖) บอระเพ็ด

ส่วนที่ใช้เป็นยา	เถาหรือลำต้นสด
รสและสรรพคุณยาไทย	รสขมจัด เย็น มีสรรพคุณระงับความร้อน แก้ไข้ทุกชนิด ช่วยเจริญอาหาร
ขนาดและวิธีใช้	๑. รักษาอาการเบื่ออาหาร เป็นยาช่วยเจริญอาหาร โดยใช้เถาหรือต้นสด ครั้งละ ๒ คืบ ครั้ง (๓๐-๔๐ กรัม) ตำคั้นเอาน้ำดื่ม หรือต้มกับน้ำโดยใช้น้ำ ๓ ส่วนดื่มเกลียวให้ เหลือ ๑ ส่วน ดื่มน้ำก่อนอาหาร วันละ ๒ ครั้ง เช้าและเย็น หรือเวลามีอาการ หรือ อาจใช้วิธีคองน้ำผึ้ง หรือปั่นเป็นยาลูกกลอน จะทำให้รับประทานสะดวกขึ้น ๒. รักษาอาการไข้ โดยใช้เถาหรือต้นสด ครั้งละ ๒ คืบครั้ง (๓๐ - ๔๐ กรัม) ตำคั้น เอาน้ำดื่ม หรือต้มกับน้ำโดยใช้น้ำ ๓ ส่วน ดื่มเกลียวให้เหลือ ๑ ส่วน ดื่มน้ำก่อนอาหาร วันละ ๒ ครั้ง เช้าและเย็น หรือเวลามีอาการ
ข้อห้ามใช้	ห้ามใช้ในผู้ป่วยโรคตับ หรือโรคไต
ข้อควรระวัง	- หลีกเลี่ยงการใช้ในสตรีมีครรภ์ หรือสตรีที่ให้นมบุตร ผู้ป่วยที่มีประวัติเป็นโรคตับ หรือไต - ไม่ควรใช้ในขนาดสูงติดต่อกันเป็นเวลานาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่ควรใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน เพราะอาจทำให้เกิดอักเสบได้ ในผู้ป่วยบางราย หากมีอาการที่สงสัยจะเป็นโรคตับอักเสบ เช่น อ่อนเพลีย ตัวเหลือง ตาเหลือง ให้หยุดใช้ยาทันที และพบแพทย์

(๓๗) มะระขี้นก

ส่วนที่ใช้เป็นยา	เนื้อผลอ่อน เก็บลูกมะระขี้นก เมื่อลูกยังเป็นสีเขียว
รสและสรรพคุณยาไทย	เนื้อผลมีรสขม สรรพคุณเจริญอาหาร บำรุงน้ำดี แก้โรคของม้ามและตับ ขับพยาธิ น้ำคั้นจากผลมะระเป็นยาระบายอ่อนๆ อมแก้ปากเปื่อย ปากเป็นขุย
ขนาดและวิธีใช้	ผลมะระอ่อน ใช้รับประทานเป็นยาเจริญอาหาร โดยการต้มให้สุกรับประทาน ร่วมกับน้ำพริก ผลมะระสุกห้ามรับประทาน เพราะจะทำให้มีอาการคลื่นไส้ อาเจียน

ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๓๘) สะเดา

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ยอดและดอกสะเดา มักออกยอดและดอกในฤดูหนาว
รสและสรรพคุณยาไทย	รสขม
ขนาดและวิธีใช้	เมื่อมีอาการเบื่ออาหาร ให้ใช้ยอดสะเดาและดอกสะเดาลวกหรือต้มรับประทานร่วมกับน้ำปลาหวาน จะช่วยเจริญอาหารได้
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๓๙) เพกา

ส่วนที่ใช้เป็นยา	เมล็ด
รสและสรรพคุณยาไทย	ไม่มีข้อมูล
ขนาดและวิธีใช้	เมล็ดเพกาเป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งใน "น้ำจับเลียง" ของคนจีน ที่ใช้ดื่มแก้ร้อนในและเมล็ดใช้เป็นยาแก้ไอ และขับเสมหะ โดยใช้เมล็ด ครั้งละ ๑/๒ - ๑ เม็ด (หนัก ๑.๕-๓ กรัม) ใส่น้ำประมาณ ๓๐๐ มิลลิลิตร ต้มไฟอ่อนๆ พอเดือดนานประมาณ ๑ ชั่วโมง รับประทานวันละ ๓ ครั้ง
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๔๐) มะขามป้อม

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ผลสด
รสและสรรพคุณยาไทย	ผลสดมีรสเปรี้ยวอมฝาดเป็นยาบำรุง ทำให้สดชื่นแก้กระหายน้ำ แก้ไอ แก้หวัด กระตุ้นน้ำลาย ละลายเสมหะ ช่วยระบาย ขับปัสสาวะ แก้อาการท้องผูกตามโรฟัน แก้กอแห้ง
ขนาดและวิธีใช้	รักษาอาการไอ ช่วยขับเสมหะ โดยใช้เนื้อผลแก่สดครั้งละประมาณ ๒-๓ ผล โขลกพอแหลก เเทรกเกลือเล็กน้อย อมหรือเคี้ยวรับประทาน วันละ ๓-๔ ครั้ง
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๔๑) มะแว้งเครือ

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ผลแก่สด
รสและสรรพคุณยาไทย	รสขม เป็นยากัดเสมหะ
ขนาดและวิธีใช้	ใช้รักษาอาการไอและขับเสมหะ นำเอาผลแก่สด ๕-๑๐ ผล โขลกพอแหลก คั้นเอาแต่น้ำใส่เกลือรับประทานบ่อยๆ หรือใช้ผลสดเคี้ยวแล้วกลืนทั้งน้ำและเนื้อจนกว่าอาการจะดีขึ้น
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๔๒) มะแว้งต้น

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ผลแก่สด
รสและสรรพคุณยาไทย	รสขม เป็นยากัดเสมหะ
ขนาดและวิธีใช้	ใช้รักษาอาการไอและขับเสมหะ นำเอาผลแก่สด ๕-๑๐ ผล โขลกพอแหลก คั้นเอาแต่น้ำใส่เกลือจิบบ่อยๆ หรือใช้ผลสดเคี้ยวแล้วกลืนทั้งน้ำและเนื้อ กินบ่อยๆ จนกว่าอาการจะดีขึ้น
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๔๓) กระเจี๊ยบแดง

ส่วนที่ใช้เป็นยา	กลีบเลี้ยงและกลีบรองดอก
รสและสรรพคุณยาไทย	กลีบรองดอก กลีบเลี้ยง และใบ มีรสเปรี้ยวใช้เพื่ินยากัดเสมหะ
ขนาดและวิธีใช้	รักษาอาการขัดเบา โดยนำเอากลีบเลี้ยงหรือกลีบรองดอกสีม่วงแดง ตากแห้งและบดเป็นผงใช้ครั้งละ ๑ ช้อนชา (หนัก ๓ กรัม) ชงกับน้ำเดือด ๑ ถ้วย (๒๕๐ มิลลิลิตร) ทิ้งไว้ ๕-๑๐ นาที รินเฉพาะน้ำสีแดงใส่ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ติดต่อกันทุกวันจนกว่าอาการขัดเบาจะหายไป
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	- เนื่องจากมีฤทธิ์ระบายอ่อนๆ อาจทำให้ผู้ที่ดื่มน้ำกระเจี๊ยบเกิดอาการท้องเสียได้เล็กน้อย
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๔๔) ขลุ่

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ใช้ส่วนของต้นที่อยู่เหนือดิน ทั้งสดและแห้ง (นิยมใช้เฉพาะใบ)
รสและสรรพคุณยาไทย	สรรพคุณขับปัสสาวะ แก้ปัสสาวะพิการ แพทย์ไทยโบราณ นิยมใช้ขลุ่ให้ผู้ป่วยชงรับประทาน ลดอาการบวม และลดน้ำหนักตัว

ขนาดและวิธีใช้	ใช้เป็นยาแก้อาการขัดเบา วันละ ๑ กำมือ (สดหนัก ๔๐-๕๐ กรัม แห้งหนัก ๑๕-๒๐ กรัม) หั่นเป็นชิ้นๆ ต้มกับน้ำดื่ม วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหารครั้งละ ๑ ถ้วยชา (หรือ ๑๕ มิลลิลิตร)
ข้อห้ามใช้	ในผู้หญิงมีครรภ์ และให้นมบุตร และเด็กอายุน้อยกว่า ๑๓ ปี
ข้อควรระวัง	ควรใช้ด้วยความระมัดระวังในผู้ป่วยโรคหัวใจ โรคไต เนื่องจากมีเกลือแร่สูง
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๔๕) สับปะรด

ส่วนที่ใช้เป็นยา	เหง้าทั้งสดและแห้ง
รสและสรรพคุณยาไทย	รสหวานเย็น ช่วยขับปัสสาวะ
ขนาดและวิธีใช้	แก้อาการขัดเบา ช่วยขับปัสสาวะ โดยใช้เหง้าวันละ ๑ กอบมือ (สดหนัก ๒๐๐ - ๒๕๐ กรัม) ต้มกับน้ำดื่มวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหารครั้งละ ๑ ถ้วยชา (ประมาณ ๑๕ มิลลิลิตร)
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	- เนื่องจากในสับปะรดมีปริมาณกรดค่อนข้างสูง และการรับประทานเป็นผลไม้ ซึ่งรับประทานได้ไม่จำกัดปริมาณ ซึ่งถ้ารับประทานในปริมาณมากจะทำให้มีกรดปริมาณสูงกัดเยื่อช่องปากได้ - ถ้าบริโภคน้ำสับปะรดปริมาณที่มากเกินไป จะส่งผลร้ายแรงต่อผู้บริโภค ซึ่งสับปะรดคิบมีฤทธิ์เป็นยาถ่ายอย่างแรง - คนที่ชอบน้ำคั้น ให้ใช้ผลสุกเท่านั้น เพราะผลคิบมีเอนไซม์บรอมีเลนสูง หากบริโภคมากจะเป็นยาถ่ายรุนแรง - สตรีมีครรภ์ไม่ควรดื่มมาก เพราะอาจจะทำให้มดลูกบีบตัวรุนแรงอาจจะแท้งบุตรได้ - หญิงที่บริโภคปริมาณมากๆ นานๆ อาจเกิดอาการผื่นที่ผิวหนังประจำเดือนมามากผิดปกติ
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๔๖) หนุ่ยคา

ส่วนที่ใช้เป็นยา	รากสดหรือแห้ง
รสและสรรพคุณยาไทย	รสจืด แก้อ่อนใน กระหายน้ำ เป็นยาขับปัสสาวะ
ขนาดและวิธีใช้	รากหนุ่ยคาใช้รักษาอาการขัดเบาใช้รากสดของหนุ่ยคาสับเป็นชิ้นเล็กๆ วันละ ๑ กำมือ (สดหนัก ๔๐-๕๐ กรัม หรือแห้งหนัก ๑๐ - ๑๕ กรัม) หั่นเป็นชิ้นๆ ต้มกับน้ำรับประทานวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหารครั้งละ ๑ ถ้วยชา (๑๕ มิลลิลิตร)
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๔๓) อ้อยแดง

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ลำต้นทั้งสดหรือแห้ง
รสและสรรพคุณยาไทย	รสหวานและขม แก้ปัสสาวะพิการ แก้ขัดเบา
ขนาดและวิธีใช้	ลำต้นอ้อยแดงทั้งสดหรือแห้ง ใช้เป็นยาแก้อาการขัดเบา โดยใช้ลำต้นสดล้างเป็นชิ้นเล็กๆ ใช้วันละ ๑ กำมือ (สด ๓๐-๕๐ กรัม หรือแห้งหนัก ๓๐-๔๐ กรัม) หั่นเป็นชิ้นๆ ต้มกับน้ำรับประทานวันละ ๒ - ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร ครั้งละ ๑ ถ้วยชา (๗๕ มิลลิลิตร)
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๔๔) ทองพันชั่ง

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ใบสด หรือราก (สดหรือแห้ง)
รสและสรรพคุณยาไทย	ใบรสเบื่อเมา เป็นยาเย็นดับพิษไข้ รากปนละเอียดแช่เหล้า ๗ วัน ทาแก้กลากเกลื้อน ผื่นคัน
ขนาดและวิธีใช้	ใบสดหรือรากสดหรือแห้งของทองพันชั่งใช้รักษากลากเกลื้อน โดยใช้ใบหรือราก (จำนวนที่ใช้อาจเพิ่มหรือลดลงได้ตามอาการ) ตำให้ละเอียดแช่เหล้าหรือแอลกอฮอล์ พอท่วมยาและทิ้งไว้ ๗ วัน นำมาทาบริเวณที่เป็นบ่อยๆ หรือวันละ ๓-๔ ครั้ง จนกว่าจะหาย หายแล้วทาต่ออีก ๗ วัน
ข้อห้ามใช้	ผู้ที่เป็โรคหัวใจ หรือความดันโลหิตต่ำห้ามรับประทานทองพันชั่ง
ข้อควรระวัง	- ผู้ที่เป็นโรคโลหิตจางโรคหัวใจ โรคหืดโรคความดันโลหิตต่ำโรคมะเร็งในเม็ดเลือดไม่ควรรับประทาน - หากรับประทานน้ำต้มทองพันชั่งมากๆ อาจทำให้เกิดอาการเวียนศีรษะ ใจสั่น - บางคนแพ้ทองพันชั่ง ทาแล้วแสบ มีเม็ดตุ่มขึ้นมาแล้วแตกมีน้ำเหลืองซึมออกมา ผิวหนังเปื่อยมากขึ้น ทำให้โรคกำเริบลุกลาม ดังนั้นเวลาทาแล้วรู้สึกแสบมาก ควรหยุดทาทันที
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๔๕) พญ

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ใบสด
รสและสรรพคุณยาไทย	รสเผ็ด เป็นยาฆ่าเชื้อโรค ขับลม ตามชนบทใช้ตำกับเหล้า ทาบริเวณที่เป็นลมพิษ คนแก่ใช้ทาปูนแดง รับประทานกับหมาก

ขนาดและวิธีใช้	๑. ใบพลูสดใช้รักษาโรคกลาก เกื้ออื่น โดยนำใบพลูสดประมาณพอเหมาะมาล้างให้สะอาด ตำละเอียดผสมแอลกอฮอล์ หรือเหล้าขาว คั้นน้ำทาบริเวณที่เป็น อย่างน้อยวันละ ๔-๕ ครั้ง จนกว่าจะหาย แล้วทาต่ออีก ๗ วัน ๒. ใบพลูเป็นยารักษาอาการแพ้ อักเสบ แผลงสัต์อักคต้อย ได้ผลดีกับอาการแพ้ ลักษณะลมพิษโดยเอาใบ ๑-๒ ใบ ตำให้ละเอียดผสมกับเหล้าขาว ทาบริเวณที่เป็น ห้ามใช้กับแผลเปิดจะทำให้แสบมาก
----------------	---

ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ห้ามใช้กับแผลเปิด เนื่องจากทำให้แสบมาก และเมื่อทายาแล้วไม่ควรโดนลม ควรสวมเสื้อผ้าปิดไว้
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๕๐) มะคำดีควาย

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ผลแก่
รสและสรรพคุณยาไทย	รสขม แก้กาฬภายใน แก้พิษไข้ ดับพิษร้อน ถูกดมแล้วเกิดฟอง สุมหัวเด็กแก้หวัด แก้กึ่งแค ใช้ชักผ้าและสระผมได้
ขนาดและวิธีใช้	ผลมะคำดีควายใช้รักษาชันนะตุที่หัวเด็กได้ โดยเอาผลประมาณ ๕ ผล ทูบพอแตก ต้มกับน้ำประมาณ ๑ ถ้วย ทาที่หนังศีรษะบริเวณที่เป็น วันละ ๒ ครั้ง เช้า-เย็น จนกว่าจะหาย (ระวังอย่าให้เข้าตาจะทำให้แสบตา) หรือใช้ผล ๑ ผล แกะเอาแต่เนื้อมาตี กับน้ำจนเกิดฟองแล้วนำมาสระผมเด็ก วันละ ๑ ครั้ง จนกว่าจะหาย
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ในการใช้ระวังอย่าให้เข้าตา เพราะจะทำให้แสบตา
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๕๑) บัวบก

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ต้นสดและใบสด
รสและสรรพคุณยาไทย	กลิ่นหอม รสขมเล็กน้อย แก้อ่อนเพลีย เมื่อยล้า
ขนาดและวิธีใช้	บัวบกใช้รักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก โดยเอาบัวบกทั้งต้นสด ๑ กำมือ ล้างให้สะอาดและตำให้ละเอียด คั้นน้ำและเอาน้ำทาบริเวณที่เป็นแผลให้ชุ่มอยู่เสมอ ในชั่วโมงแรก (ใช้กากพอกด้วยก็ได้) ต่อจากนั้น ทาวันละ ๓-๔ ครั้ง จนหาย

(๕๒) มะพร้าว

ส่วนที่ใช้เป็นยา	น้ำมันมะพร้าว
รสและสรรพคุณยาไทย	รสมัน ทาแก้ปวดเมื่อยและขัดตามเส้นเอ็น เจ็บกับยาที่มีรสฝาด รักษาบาดแผลได้
ขนาดและวิธีใช้	ใช้น้ำมันมะพร้าวมาปรุงเป็นยารักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวกมานาน วิธีใช้ทำได้ โดยการนำเอาน้ำมันมะพร้าว ๑ ส่วน ใส่ในภาชนะคนพร้อมกับเติมน้ำมันใส ๑ ส่วนโดยเติมทีละน้อยพร้อมกับคนไปด้วย คนจนเข้ากันดี แล้วใช้ทาที่แผลบ่อยๆ

ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๕๓) วุ้นหางจระเข้

ส่วนที่ใช้เป็นยา	วุ้นจากใบ
รสและสรรพคุณยาไทย	รสจืดเย็น โบราณใช้ทาปูนแดงปิดขมับแก้ปวดศีรษะ
ขนาดและวิธีใช้	๑. วุ้นจากใบรักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก โดยเลือกใบวุ้นที่อยู่ส่วนกลางของต้น เพราะใบใหญ่ได้วุ้นมากกว่าใบเล็ก ปอกเปลือกสีเขียวออกด้วยมีดที่สะอาด ล้างยางให้สะอาดด้วยน้ำต้มสุกหรือน้ำค้างทับทิม ชูดเอาวุ้นในสมภาพอกบริเวณแผล ให้ชุ่มอยู่ตลอดเวลาในชั่วโมงแรก ต่อจากนั้นทาวันละ ๓-๔ ครั้ง จนกว่าแผลจะหาย ช่วยระงับความเจ็บปวด ช่วยให้แผลหายเร็ว และไม่เกิดแผลเป็น วุ้นวุ้นหางจระเข้ยังใช้ทารักษาผิวไหม้ที่เกิดจากแดดเผาและจากการฉายรังสีได้ด้วย ๒. ใช้รักษาฝี แผลพุพอง รอยละเอียดย และวิธีใช้วุ้นหางจระเข้ รักษาฝี แผลพุพอง เช่นเดียวกับการใช้วุ้นหางจระเข้รักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก
ข้อห้ามใช้	หญิงมีครรภ์หรือหญิงกำลังให้นมบุตร ห้ามดื่มน้ำวุ้นหางจระเข้
ข้อควรระวัง	- ก่อนใช้วุ้น ทดสอบว่าแพ้หรือไม่ โดยเอาวุ้นทาบริเวณท้องแขนด้านใน ถ้าผิวไม่คันหรือแดงก็ใช้ได้ - ระวังส่วนที่เป็นยางสีเหลืองซึ่งมีรสขม เพราะมีฤทธิ์เป็นยาถ่าย อาจทำให้เป็นตะคริวอย่างรุนแรง และท้องเสียโดยเฉพาะหญิงมีครรภ์ และให้นมบุตรควรหลีกเลี่ยง - ระวังเรื่องการติดเชื้อ เพราะวุ้นวุ้นหางจระเข้ไม่มีฤทธิ์ฆ่าเชื้อ - วุ้นวุ้นหางจระเข้ไม่คงตัว ถ้าปอกแล้วเก็บไว้ได้เพียง ๖ ชั่วโมง - ควรปอกแบบ aseptic technique เพื่อป้องกันการติดเชื้อ - ระวังการปนเปื้อนของ anthraquinone ซึ่งทำให้แพ้ได้ จึงต้องล้างวุ้นให้สะอาด
อาการไม่พึงประสงค์	ส่วนใหญ่เมื่อใช้ทาภายนอกจะมีความปลอดภัยดี พบน้อยรายที่มีอาการคัน หรือ ผื่นขึ้นเล็กน้อย ถ้ามีอาการเหล่านี้ให้หยุดใช้ และควรระวังน้ำวุ้นหางจระเข้ที่กระบวนการผลิตไม่ได้มาตรฐาน ทำให้มียางที่มีฤทธิ์เป็นยาระบายปนมาเล็กน้อย ดังนั้นถ้าดื่มแล้ว ปวดท้องเกร็ง ท้องเสีย หรือถ่ายเหลว ให้หยุดรับประทานทันที และเปลี่ยนไปใช้ผลิตภัณฑ์อื่น

(๕๔) น้ำแข็ง

ความเย็นของน้ำแข็งช่วยบรรเทาอาการแสบร้อนและรักษาแผลได้ โดยใช้ในกรณีปฐมพยาบาลเบื้องต้นโดยใช้ก้อนน้ำแข็งประคบบริเวณแผลที่ถูกไฟไหม้ น้ำร้อนลวกทันที จนกว่าจะหายแสบร้อน ถ้าไม่มีน้ำแข็งให้แช่บริเวณแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ลงในน้ำเย็นตลอดเวลาจนแผลเย็นสนิท

(๕๕) เทียนบ้าน

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ใบสด ดอกสด
รสและสรรพคุณยาไทย	ส่วนใหญ่หมอยจีนใช้ใบของเทียนดอกขาว ตำพอกเล็บขบ และปวดตามนิ้วมือ นิ้วเท้า ถอนพิษปวดแสบ ปวดร้อน
ขนาดและวิธีใช้	ใช้ใบสดและดอกสดประมาณ ๑ กำมือ ตำละเอียด พอกฝี หรือคั้นน้ำทาบริเวณที่เป็นฝีและแผลพุพองวันละ ๓ ครั้ง (สีจากน้ำคั้นจะติดอยู่นาน จึงควรระวังการเปื้อนเสื้อผ้าและร่างกายส่วนอื่นๆ)
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๕๖) ว่านมหากาฬ

ส่วนที่ใช้เป็นยา	หัวใต้ดิน
รสและสรรพคุณยาไทย	ใบสดใช้โขลกผสมกับเหล้า ใช้พอกฝี หรือหัวลำมะลอก ทำให้เย็นถอนพิษ บรรเทาอาการปวดแสบ ปวดร้อน ใช้กินดับพิษมหากาฬ พิษร้อนไข้เซื่องซึม กระสับกระส่าย รักษาพิษอักเสบ
ขนาดและวิธีใช้	นำหัวว่านมหากาฬมาตำพอกหรือฝนกับน้ำปูนใส ทาบริเวณที่เป็นฝีและแผลพุพอง วันละ ๓-๔ ครั้ง
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	- การใช้สมุนไพรไล่แผลหรือพอก ควรทำความสะอาดแผลทุกครั้ง และระวัง กาฬยาดิดแผล เพราะอาจทำให้ติดเชื้อเป็นหนองได้ - ระวังสีจากน้ำคั้นจะเปื้อนเสื้อผ้า
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๕๗) ตำลึง

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ใบสด
รสและสรรพคุณยาไทย	รสเย็น ใบสดตำคั้นน้ำแก้พิษแมลงกัดสัตว์ด้อย ที่ทำให้ปวดแสบร้อนและคัน
ขนาดและวิธีใช้	ใช้เป็นยารักษาอาการแพ้ อักเสบ แมลงสัตว์กัดต่อย เช่น ยุงกัด ถูกตัวมุง ใบตำแย แพ้ละอองข้าว โดยเอาใบสด ๑ กำมือ (ใช้มากน้อยตามบริเวณที่มีอาการ) ล้างให้สะอาด ตำให้ละเอียดผสมน้ำเล็กน้อย แล้วคั้นน้ำจากใบเอามาทาบริเวณที่มีอาการ พอน้ำแห้งแล้วทาซ้ำบ่อยๆ จนกว่าจะหาย
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๕๘) ผักบุ้งทะเล

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ใบและเถาสด
รสและสรรพคุณยาไทย	ถอนพิษลมเพลมพัด (อาการบวมเปลี่ยนที่ไปตามอวัยวะทั่วไป) ทำเป็นยาต้มอาบ แก้คันตามผิวหนัง มีการบันทึกว่ายางมีพิษ รับประทานแล้วเมา คลื่นไส้ วิงเวียน
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๕๙) พญายอ (เสลดพังพอนตัวเมีย)

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ใบ
รสและสรรพคุณยาไทย	รสจืด
ขนาดและวิธีใช้	๑. รักษาอาการอักเสบเฉพาะที่(ปวด บวม แดง ร้อน แต่ไม่มีไข้)จากแมลงมีพิษกัดต่อย เช่น ตะขาบ แมงป่อง ผึ้ง ต่อ แตน เป็นต้น โดยเอาใบสด ๑๐-๑๕ ใบ (มากน้อยตามบริเวณที่เป็น) ล้างให้สะอาดใส่ลงในครก ตำให้ละเอียด เติมห่อผ้าขาวพอชุ่มยา ใช้น้ำและกากพอก บริเวณที่บวมหรือถูกแมลงสัตว์กัดต่อย ให้ทาซ้ำบ่อยๆ จนกว่าจะหาย ๒. รักษาโรครีม ไรคงสุวัด โดยนำใบพญายอสด ๑๐-๑๕ ใบ มาล้างให้สะอาด (จำนวนใบมากน้อยขึ้นอยู่กับบริเวณที่เป็น) ใส่ครกตำยา ตำให้ละเอียด ตักใส่ภาชนะสะอาดและเติมห่อผ้าขาวหรือแอลกอฮอล์พอท่วมยา ปิดฝาให้มิดชิด และตั้งทิ้งไว้ ๑ สัปดาห์ หมั่นคนยาทุกวัน กรองน้ำยาและเก็บใส่ภาชนะสะอาด นำน้ำยาทาบริเวณที่ปวด บวม หรือหากเป็นมากใช้กากพอกบริเวณที่เป็นได้

(๖๐) เสลดพังพอน(เสลดพังพอนตัวผู้)

ส่วนที่ใช้เป็นยา	ใบสด
รสและสรรพคุณยาไทย	รสขม ถอนพิษ แมลงสัตว์กัดต่อย ไรผิวหนัง
ขนาดและวิธีใช้	ใบสดของเสลดพังพอน รักษาอาการแพ้ อักเสบ แมลงสัตว์กัดต่อย โดยเอาใบสด ๑ กำมือ ตำให้ละเอียดคั้นเอาน้ำทาบริเวณที่เป็น หรือตำผสมเหล้าหรือแอลกอฮอล์ เช็ดแผลเล็กน้อยก็ได้
ข้อห้ามใช้	ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง	ไม่มีรายงาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน

(๖๑) ไพล

ส่วนที่ใช้เป็นยา	เหง้าแก่จัด
รสและสรรพคุณ	แก้ฟกช้ำ บวม เคล็ดขัดยอก ขับลม ท้องเดินและช่วยขับระดูประจำเดือนสตรี นิยมใช้เป็นยาหลังคลอดบุตร

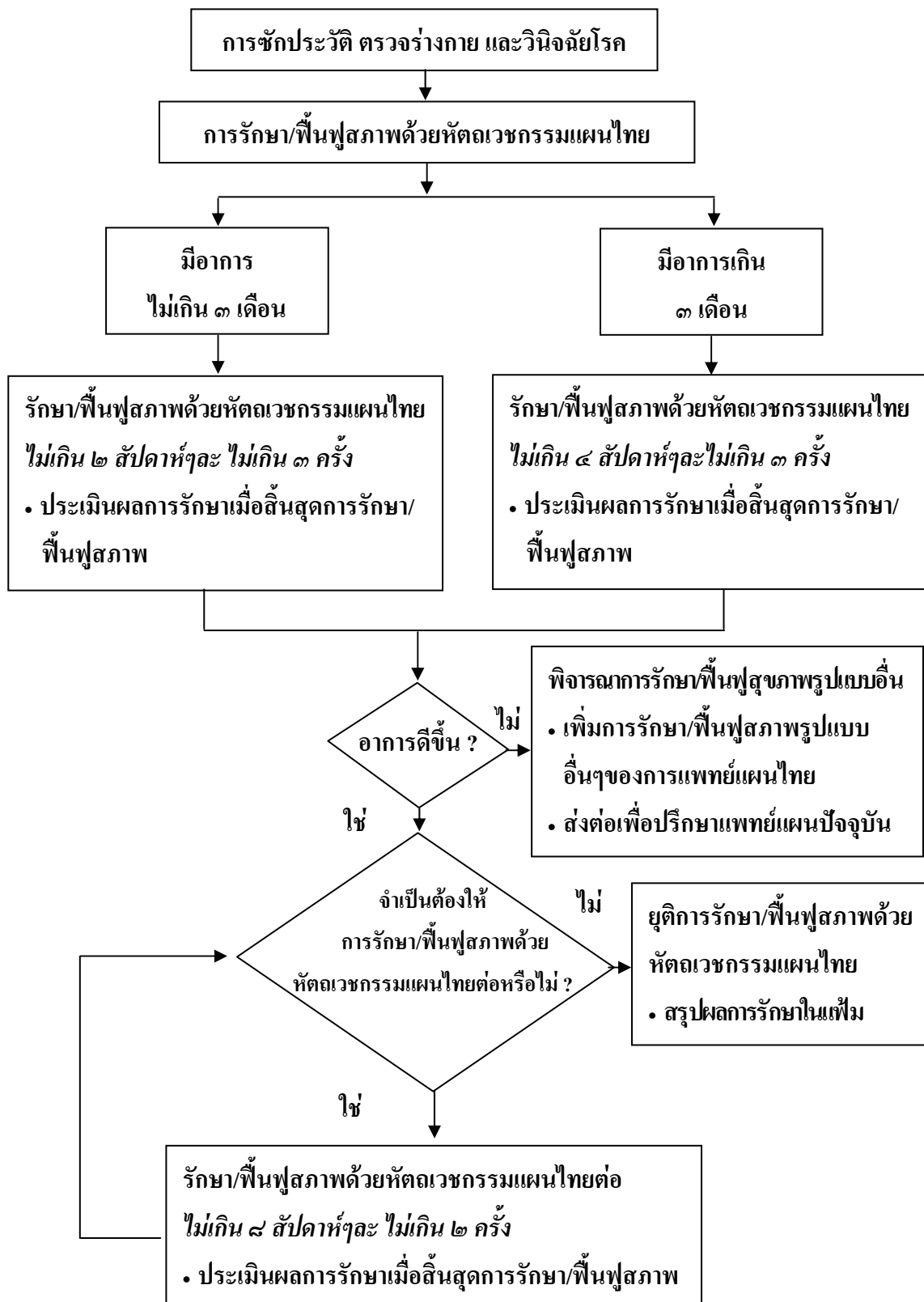
ขนาดและวิธีใช้ เหย้าไฟโลใช้เป็นยารักษาอาการเคล็ด ขัด ยอก ฟกช้ำ โดยใช้เหย้าประมาณ ๑ เหย้า
 คำคั้นเอาน้ำทาถูนิ้ว บริเวณที่มีอาการ หรือทำให้ละเอียดผสมเกลือเล็กน้อย
 คลุกเคล้าแล้วนำมาห่อเป็นลูกประคบ อังไอน้ำให้ความร้อน ประคบบริเวณปวด
 เมื่อยและฟกช้ำ เข้า-เย็น จนกว่าจะหาย หรือทำเป็นน้ำมันไฟโลไว้ใช้ได้ โดยเอา
 ไฟลหนัก ๒ กิโลกรัม ทอดในน้ำมันพืชร้อนๆ ๑ กิโลกรัม ทอดจนเหลืองแล้วเอา
 ไฟลออก ใส่กานพลูผงประมาณ ๔ ช้อนชา ทอดต่อด้วยไฟอ่อนๆ ประมาณ ๑๐
 นาที กรองแล้วรอน้ำมันอุ่นๆ ใส่การบูรลงไป ๔ ช้อนชา ใส่ในภาชนะปิดฝา
 มิดชิดรอนเย็นจึงเขย่าการบูรให้ละลาย น้ำมันไฟโลนี้ใช้ทาถูนิ้ว คำคั้น หรือ
 เวลาปวด

(๖๒) น้อยหน้า

ส่วนที่ใช้เป็นยา ใบสดและเมล็ด
รสและสรรพคุณยาไทย ใบแก้กลากเกลื้อนและฆ่าเหา ชาวชนบทมักเอาลูกตาย มาฝนกับเหล้าทารักษาแผล
ขนาดและวิธีใช้ ใบสดและเมล็ดน้อยหน้าใช้ฆ่าเหา โดยนำเอาเมล็ดน้อยหน้าประมาณ ๑๐ เมล็ด
 หรือใบสดประมาณ ๑ กำมือ (๑๕ กรัม) ตำให้ละเอียด ผสมกับน้ำมันมะพร้าว ๑ - ๒
 ช้อนโต๊ะ ขยี้ให้ทั่วศีรษะแล้ว ใช้ผ้าคลุมโปกไว้ ประมาณครึ่งชั่วโมง และสระผม
 ให้สะอาด (ระวังอย่าให้เข้าตาจะทำให้แสบตา ตาอักเสบได้)
ข้อห้ามใช้ ไม่มีรายงาน
ข้อควรระวัง กรณีที่ใช้ฆ่าเหา ควรระวังอย่าให้เข้าตาเพราะจะทำให้เยื่อบุตาอักเสบได้ ถูกริมฝีปาก
 หรือเนื้อเยื่ออ่อนบนใบหน้า เพราะอาจทำให้ระคายเคืองเกิดอาการแสบร้อนได้
อาการไม่พึงประสงค์ ไม่มีรายงาน

ภาคผนวก ๒
หัตถเวชกรรมแผนไทย

แผนภูมิที่ ๒ แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยด้วยหัตถเวชกรรมแผนไทย

ข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้นในการทำหัตถเวชกรรมแผนไทย

ข้อห้าม

๑. มีไข้สูงเกิน ๓๘.๕ องศาเซลเซียส บริเวณที่มีกระดูกแตก หัก ปรี ร้าวที่ยังไม่ติดดี
๒. บริเวณที่เป็นมะเร็ง
๓. ความดันโลหิตสูง (systolic สูงกว่าหรือเท่ากับ ๑๖๐ mm.Hg และ / หรือ diastolic สูงกว่าหรือเท่ากับ ๑๐๐ mm.Hg) ที่มีอาการหน้ามืด ใจสั่น ปวดศีรษะ หรือคลื่นไส้อาเจียน
๔. บริเวณที่เป็นแผลเปิด แผลเรื้อรัง หรือบริเวณที่มีรอยโรคผิวหนังที่สามารถติดต่อได้
๕. บริเวณที่มีการบาดเจ็บภายใน ๔๘ ชั่วโมง
๖. บริเวณที่ผ่าตัดภายในระยะเวลา ๑ เดือน
๗. บริเวณที่มีหลอดเลือดดำอักเสบ (DVT)
๘. โรคติดเชื้อเฉียบพลัน
๙. กระดูกพรุนรุนแรง

ข้อควรระวัง

๑. หญิงตั้งครรภ์
๒. ผู้สูงอายุ และเด็ก
๓. โรคหลอดเลือด เช่น หลอดเลือดแดงโป่ง หลอดเลือดอักเสบ หลอดเลือดแข็ง (Atherosclerosis) เป็นต้น
๔. ความดันโลหิตสูง (systolic สูงกว่าหรือเท่ากับ ๑๖๐ mm.Hg และ / หรือ diastolic สูงกว่าหรือเท่ากับ ๑๐๐ mm.Hg) ที่ไม่มีอาการหน้ามืด ใจสั่น ปวดศีรษะ หรือคลื่นไส้อาเจียน
๕. เบาหวาน
๖. กระดูกพรุน
๗. มีความผิดปกติของการแข็งตัวของเลือด มีประวัติเลือดออกผิดปกติรวมทั้งกินยาละลายลิ่มเลือด
๘. ข้อหลวม / ข้อเคลื่อน / ข้อหลุด
๙. บริเวณที่มีการผ่าตัด ใส่เหล็ก หรือข้อเทียม
๑๐. บริเวณที่แผลหายยังไม่สนิท
๑๑. ผิวที่แตกง่าย
๑๒. บริเวณที่ปลูกถ่ายผิวหนัง

อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้น

๑.ระดับเล็กน้อย

หมายถึง ผลแทรกซ้อนที่สามารถหายได้เองภายใน ๓-๗ วัน และไม่ส่งผลต่อสุขภาพผู้ป่วยสามารถดูแลตัวเอง ไม่จำเป็นต้องรับการรักษาจากแพทย์แผนปัจจุบัน มักเกิดจากผู้รับบริการนัดครั้งแรก การลงน้ำหนักมากเกินไป การลงน้ำหนักบริเวณใกล้เคียงประสาทอัตโนมัติตามแนวไขสันหลัง อาการดังกล่าว ได้แก่ ระบบม รอยแดง รอยช้ำ มีน้สีชมพู บานพอง ประจำเดือนผิดปกติ

การดูแลเบื้องต้น

อาการระบบ รู้สึกล้มสบาย รอยแดง รอยช้ำ อาจไม่ต้องทำอะไร แต่คอยสังเกตว่าอาการควรจะดีขึ้นเองเรื่อยๆ หากมีอาการระบบมากก็ให้ประคบวันละ ๑ – ๒ ครั้ง อาการมีน้สีระยะ เหงื่อออกมาก ประจำเดือนมาก่อน หรือมามากขึ้น ให้นอนพักผ่อนให้เพียงพอ ประคบเบาๆบริเวณต้นคอ หรือกลางหลัง หากอาการไม่บรรเทา หรือหนักขึ้นให้รีบพบแพทย์แผนปัจจุบัน

๒.ระดับปานกลาง

หมายถึง ผลแทรกซ้อนที่มีอาการนานเกิน ๗ วัน แต่ไม่เกิน ๒๑ วันหรือผลแทรกซ้อนที่ส่งผลต่อสุขภาพหรือการทำงานของร่างกาย ได้แก่ ระบบมากจนลุกเดินไม่ได้ มีน้สีระยะมากจนเดินเซ อ่อนแรง ชา บวม ความดันสูงฉับพลันจากการเปิดประตูลม ๒ ข้างพร้อมกัน หัวใจเต้นผิดจังหวะจากการนวดถูกหลอดเลือดใหญ่ที่คอ

การดูแลเบื้องต้น

ต้องได้รับการรักษาจากแพทย์แผนปัจจุบัน

๓.ระดับรุนแรง

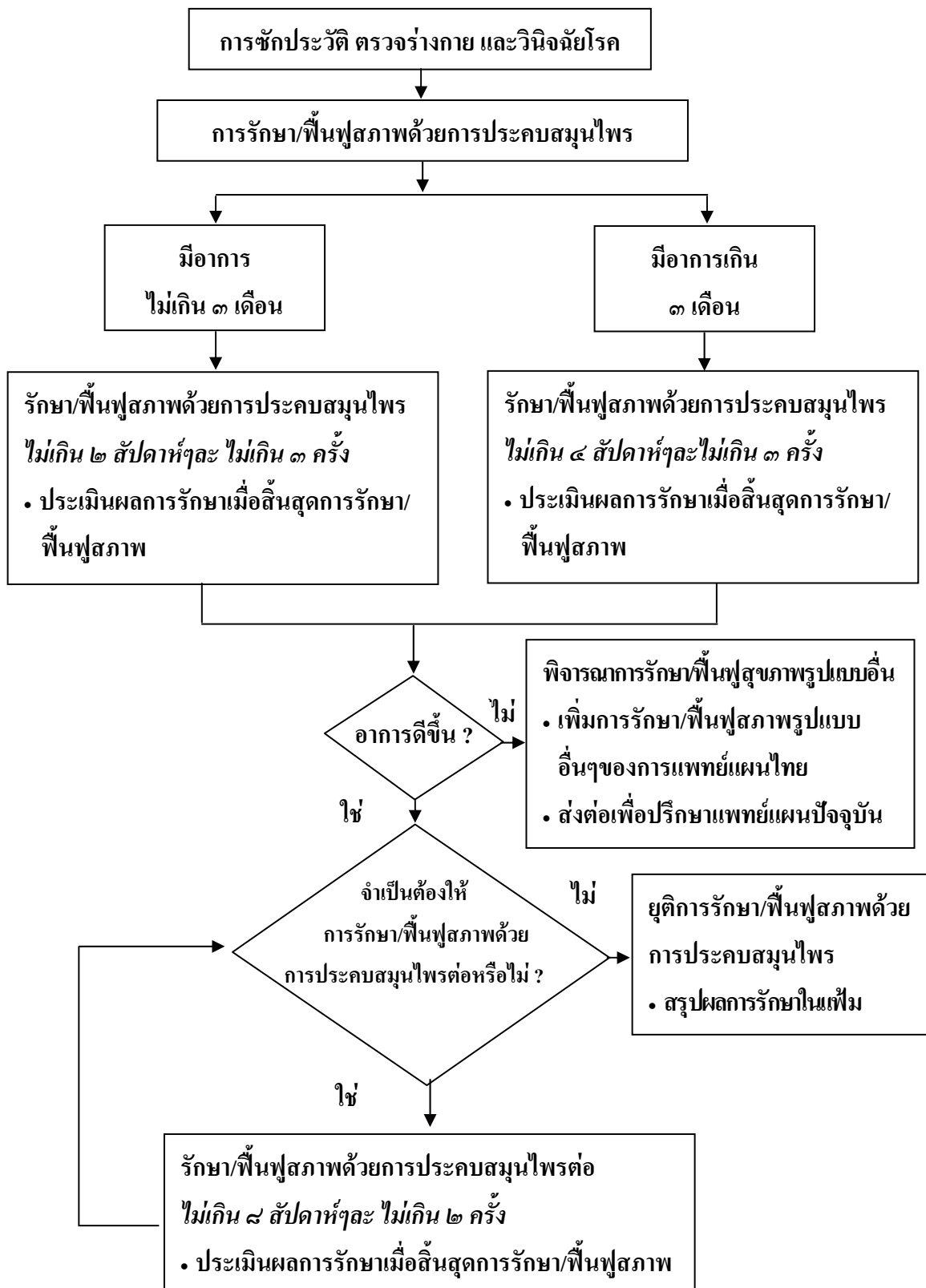
หมายถึง ผลแทรกซ้อนที่มีอาการนานเกิน ๒๑ วัน มักเกิดจากการนวดคัดดึงผิดวิธี และ รุนแรง นวดบริเวณที่ห้าม นวด เช่น หลอดเลือดดำอักเสบ มะเร็ง เป็นต้น ผลแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้น ได้แก่ เส้นประสาทบาดเจ็บ กระดูกสันหลังเคลื่อน หมอนรองกระดูกทับเส้นประสาท ไชประสาทถูกกด สมองขาดเลือด หัวใจขาดเลือด เส้นเลือดฉีก หรือโป่งพองจากการนวดใกล้บริเวณก้นมะเร็งกระดูก ท่อน้ำเหลืองแตกเข้าปอด จากการนวดบริเวณคอ เลือดคั่งในเยื่อหุ้มไขสันหลังจากการคัดกระดูกหลังในผู้ป่วยกินยาละลายลิ่มเลือด ถ้าได้ฉีก

การดูแลเบื้องต้น

ต้องได้รับการรักษาจากแพทย์แผนปัจจุบันโดยเร็ว

ภาคผนวก ๓
การประกบสุมไฟ

แผนภูมิที่ ๓ แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยด้วยการประคบสมุนไพร

ข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้นในการประคบสมุนไพร

ข้อห้าม

๑. มีไข้สูงเกิน ๓๘.๕ องศาเซลเซียส
๒. บริเวณที่มีกระดูกแตกหัก ปริเวณที่ยังไม่ติดดี
๓. บริเวณที่เป็นมะเร็ง
๔. บริเวณที่เป็นแผลเปิด หรือเลือดออกใหม่ๆ
๕. บริเวณที่มีการติดเชื้อ
๖. บริเวณที่มีการอักเสบ (ปวด บวม แดง ร้อน) จากอุบัติเหตุในช่วง ๒๔ ชั่วโมงแรก
(เพราะอาจทำให้บวมมากขึ้น ควรประคบด้วยความเย็น)

ข้อควรระวัง

๑. ผู้สูงอายุและเด็ก
๒. ผู้ป่วยโรคอัมพาต
๓. ผู้ป่วยโรคเบาหวาน
๔. บริเวณที่มีอาการชา
๕. ผู้ป่วยโรคลมตะกัง (ลมปะกัง) ขณะที่มีการอาเจียน
๖. การใช้ลูกประคบที่ร้อนจนเกินไป โดยเฉพาะผิวบริเวณที่บาง

อาการแทรกซ้อน

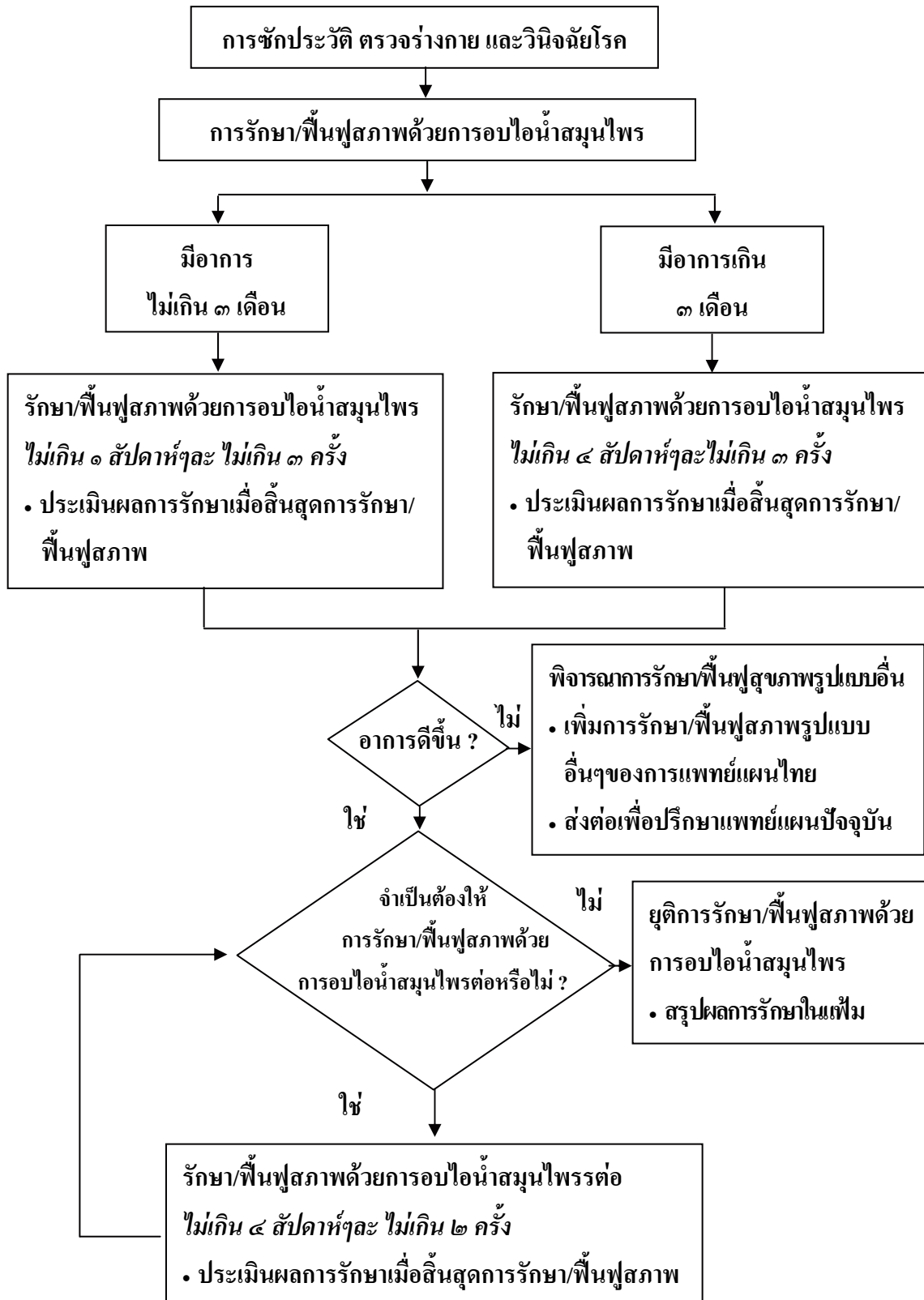
หากใช้ลูกประคบสมุนไพรที่ร้อนจนเกินไป จะทำให้ผิวหนังในบริเวณที่ประคบไหม้ พอง แสบ ร้อน บวม รอยดำ และอาจทำให้เกิดการติดเชื้อเฉพาะที่ได้

การดูแลเบื้องต้น

หยุดให้บริการทันที ถ้ามีอาการแสบร้อนให้ใช้ประคบเย็น หากพองจนผิวหนังลอกให้ส่งพบแพทย์

ภาคผนวก ๔
การอบไอน้ำสมุนไพร

แผนภูมิที่ ๔ แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยด้วยการอบไอน้ำสมุนไพร

ข้อห้าม ข้อควรระวัง อาการแทรกซ้อนและการดูแลเบื้องต้นในการอบไอน้ำสมุนไพร

ข้อห้าม

๑. มีไข้สูงเกิน ๓๘.๕ องศาเซลเซียส หรือหลังฟื้นไข้ใหม่ๆ
๒. โรคติดต่อร้ายแรงทุกชนิด เช่น วัณโรค
๓. โรคลมชัก
๔. โรคหอบหืดขณะมีอาการ
๕. ระบุทับไข้ หรือไข้ทับระดู
๖. มีการอักเสบจากบาดแผลต่างๆ
๗. อ่อนเพลีย อดนอน อดอาหาร
๘. ปวดศีรษะชนิดเวียนศีรษะ คลื่นไส้
๙. โรคความดันโลหิตสูงที่มีอาการหน้ามืด วิงเวียนศีรษะ
๑๐. หลังรับประทานอาหารอิ่มใหม่ๆ ไม่เกินครึ่งชั่วโมง
๑๑. เด็ก สตรีมีครรภ์
๑๒. ผู้ที่มีแผลผ่าตัดหรือแผลคลอที่ยังไม่หายสนิท

ข้อควรระวัง

๑. ผู้ป่วยโรคไต
๒. ผู้ป่วยโรคหัวใจ
๓. ผู้ป่วยโรคเบาหวาน
๔. ผู้ป่วยที่มีความดันโลหิตสูง
๕. ผู้ป่วยโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต
๖. สตรีหลังคลอดไม่เกิน ๑ สัปดาห์

อาการแทรกซ้อน และการดูแลเบื้องต้น

๑. ความร้อนในร่างกายสูงขึ้น

การดูแลเบื้องต้น : ดื่มน้ำมากๆ

๒. เป็นลม

การดูแลเบื้องต้น

- นอนศีรษะต่ำ (ไม่หนุนหมอน)
- ปลดเสื้อผ้าและเข็มขัดให้หลวม
- ห้ามคนมุงดู เพื่อให้อากาศถ่ายเทได้
- ใช้น้ำเย็นเช็ดหน้าและคอ
- ห้ามกินหรือดื่มน้ำอะไรทางปาก ในขณะที่ยังไม่ฟื้น
- เมื่อเริ่มรู้สึกตัวให้อนพักต่อ อย่าเพิ่งลุกเร็ว เพราะจะทำให้เป็นลมซ้ำอีกได้
- ถ้ายังไม่ฟื้นภายใน ๑๕ นาที ให้ส่งแพทย์แผนปัจจุบัน
- ถ้าหยุดหายใจ ให้ทำการผายปอด โดยวิธีเป่าปากแล้วส่งแพทย์แผนปัจจุบัน

๓. การเจริญเติบโตของระบบประสาทในครรภ์ผิดปกติ

การดูแลเบื้องต้น

- ต้องได้รับการรักษาจากแพทย์แผนปัจจุบัน

๔. จำนวนอสุจิลดลง

การดูแลเบื้องต้น

- ออกกำลังกาย
- พักผ่อนให้เพียงพอ

๕. ถ้าแพ้สมุนไพร หายใจไม่ออก

การดูแลเบื้องต้น

- ปลดเสื้อผ้าและเข็มขัดให้หลวม
- ห้ามคนมุงดู เพื่อให้อากาศถ่ายเท
- อาการไม่ทุเลา ให้ส่งแพทย์แผนปัจจุบัน

๖. แสบตามผิวหนัง

การดูแลเบื้องต้น

- รีบอาบน้ำเช็ดตัวให้แห้ง
- เปลี่ยนเสื้อผ้า

๗. เวียนศีรษะ หน้ามืด

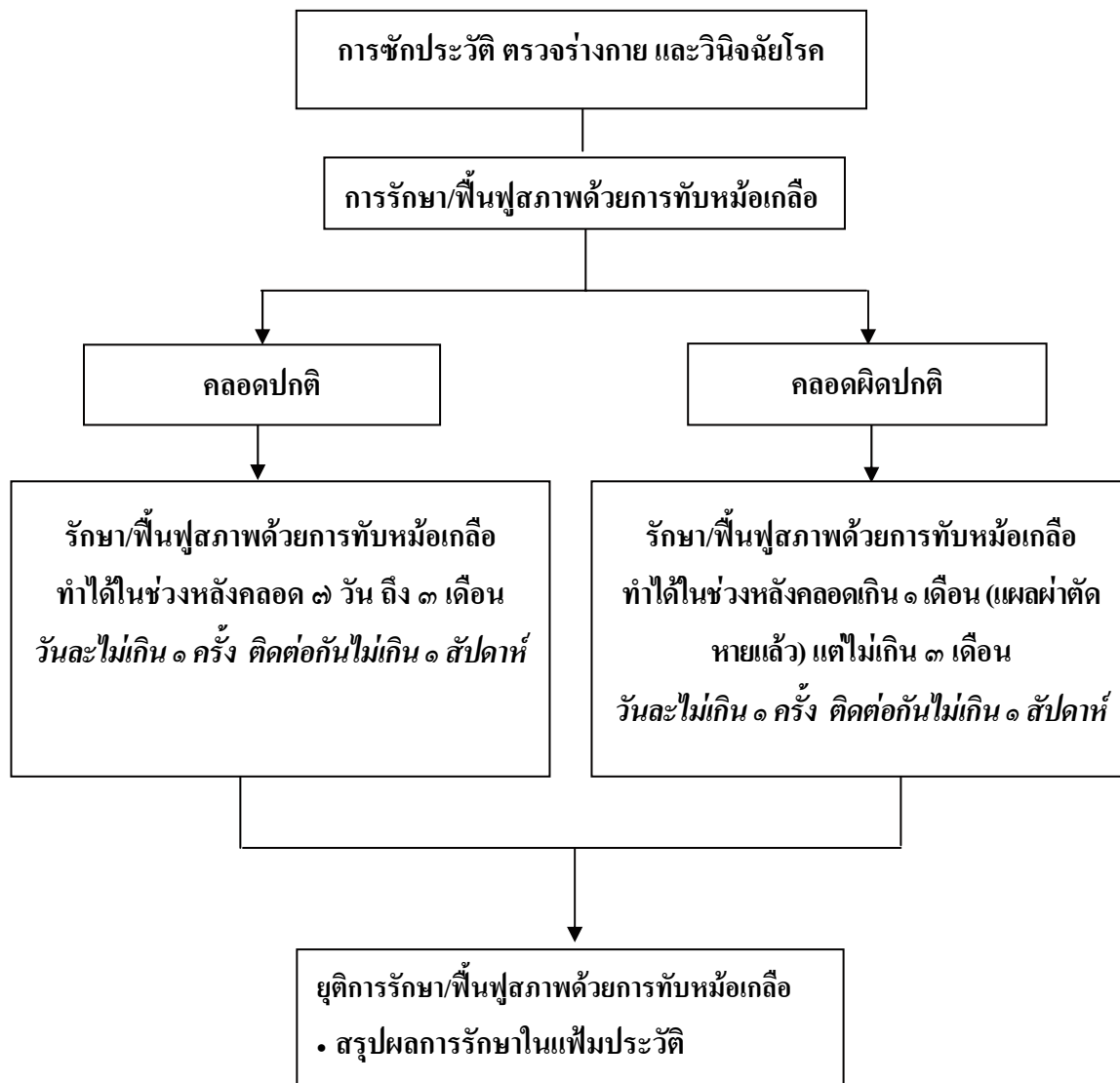
การดูแลเบื้องต้น

- ให้นอนพักสักครู่
- ดื่มน้ำหวาน
- อาการไม่ดีขึ้น ให้ส่งแพทย์แผนปัจจุบัน

ภาคผนวก ๕

การทักหม้อเกลือ การรัดหน้าท้อง การอาบสมุนไพร การนวดอิฐ

แผนภูมิที่ ๕ แนวทางปฏิบัติกรแพทย์แผนไทยด้วยการทํามือเกือสำหรับภาวะหลังคลอดปกติ/ภาวะหลังคลอดที่ผิดปกติ

หมายเหตุ

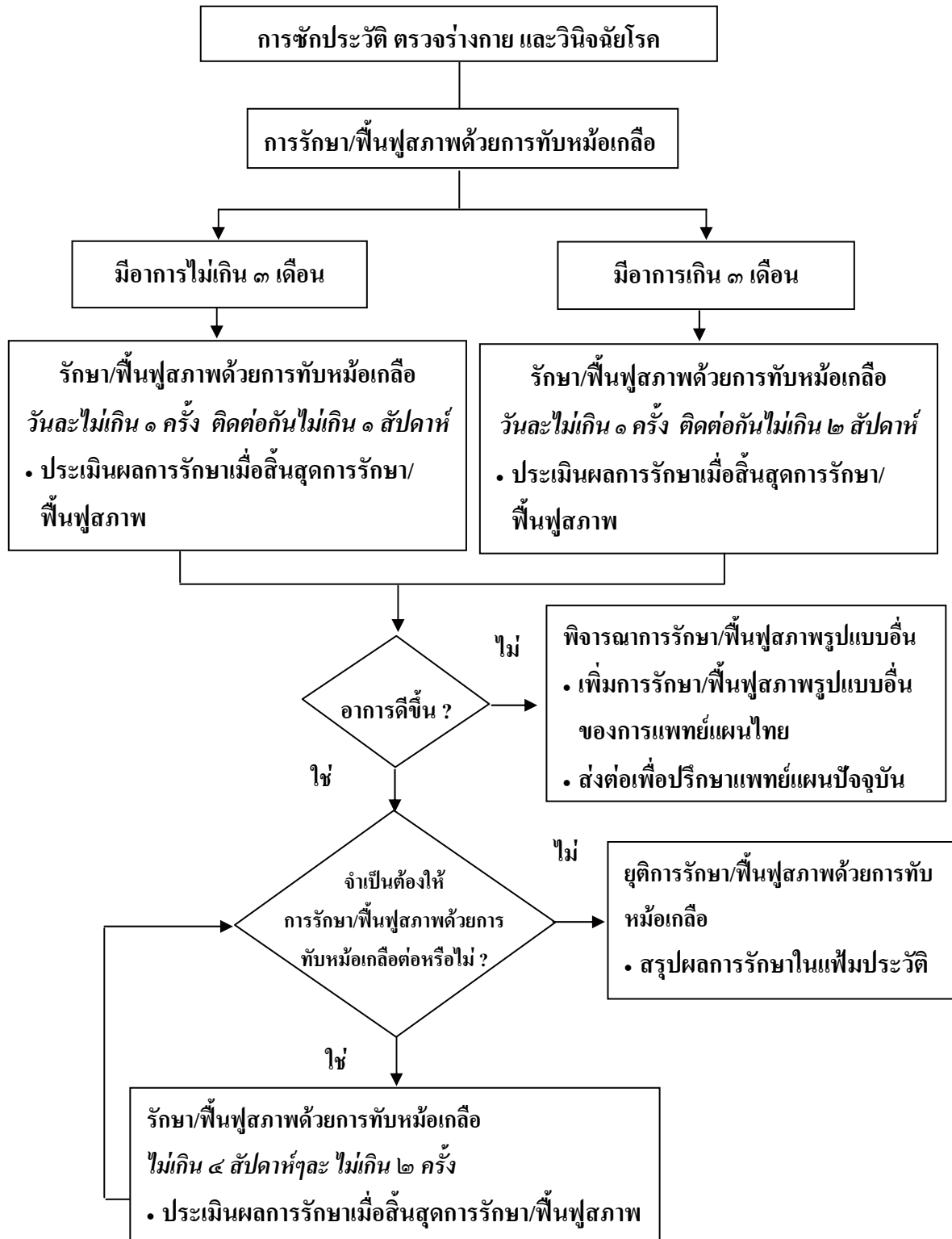
๑. แบ่งการคลอดออกเป็น ๒ กลุ่มคือ

การคลอดปกติ หมายถึง การคลอดโดยวิธีธรรมชาติและการคลอดที่มีใช้การผ่าตัด

การคลอดผิดปกติ หมายถึง การคลอดโดยการผ่าตัด

๒. การรักษา/ฟื้นฟูสภาพด้วยการทํามือเกือนี้ ให้ใช้กับภาวะหลังคลอดที่ปกติ
และภาวะหลังคลอดที่ผิดปกติ

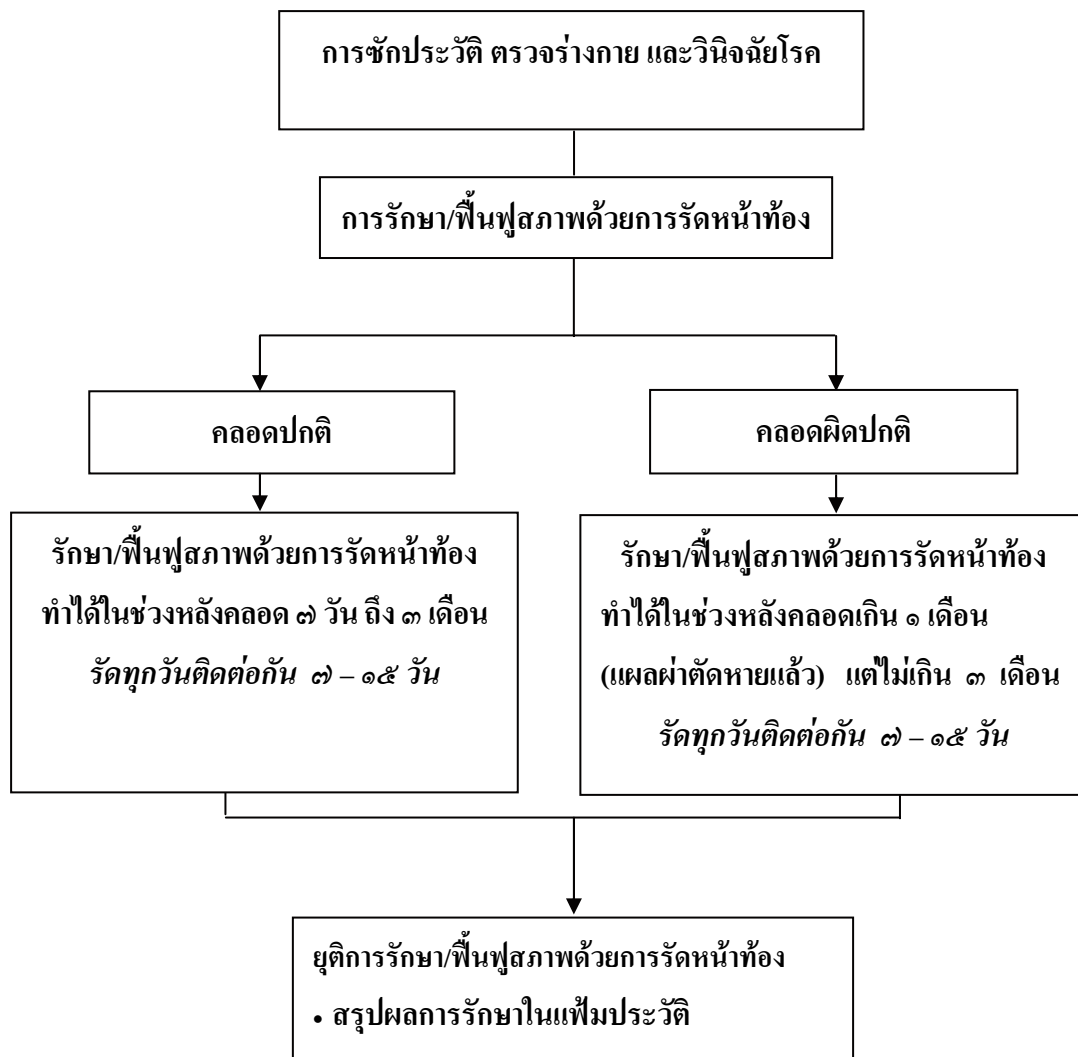
แผนภูมิที่ ๕.๑ แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยด้วยการทิ่มหม้อเกลือ
สำหรับกลุ่มโรค / อาการที่เกี่ยวข้องกับมดลูกผิดปกติ ความผิดปกติของระยะ

หมายเหตุ

๑. ในกรณีผู้ป่วยเป็นหญิงหลังคลอด
 - ๑.๑ ถ้าคลอดปกติ ให้ทำการทิ่มหม้อเกลือได้ในช่วงหลังคลอด ๗ วัน ถึง ๓ เดือน
 - ๑.๒ ถ้าคลอดผิดปกติ ให้ทำการทิ่มหม้อเกลือได้ในช่วงหลังคลอด เกิน ๑ เดือน (แผลผ่าตัดหายแล้ว) แต่ไม่เกิน ๓ เดือน
๒. ถ้าผู้ป่วยไม่ใช่หญิงหลังคลอด ให้ทำการทิ่มหม้อเกลือได้ในระยะที่มาพบแพทย์

แผนภูมิที่ ๖ แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย ด้วยการรัดหน้าท้อง

หมายเหตุ

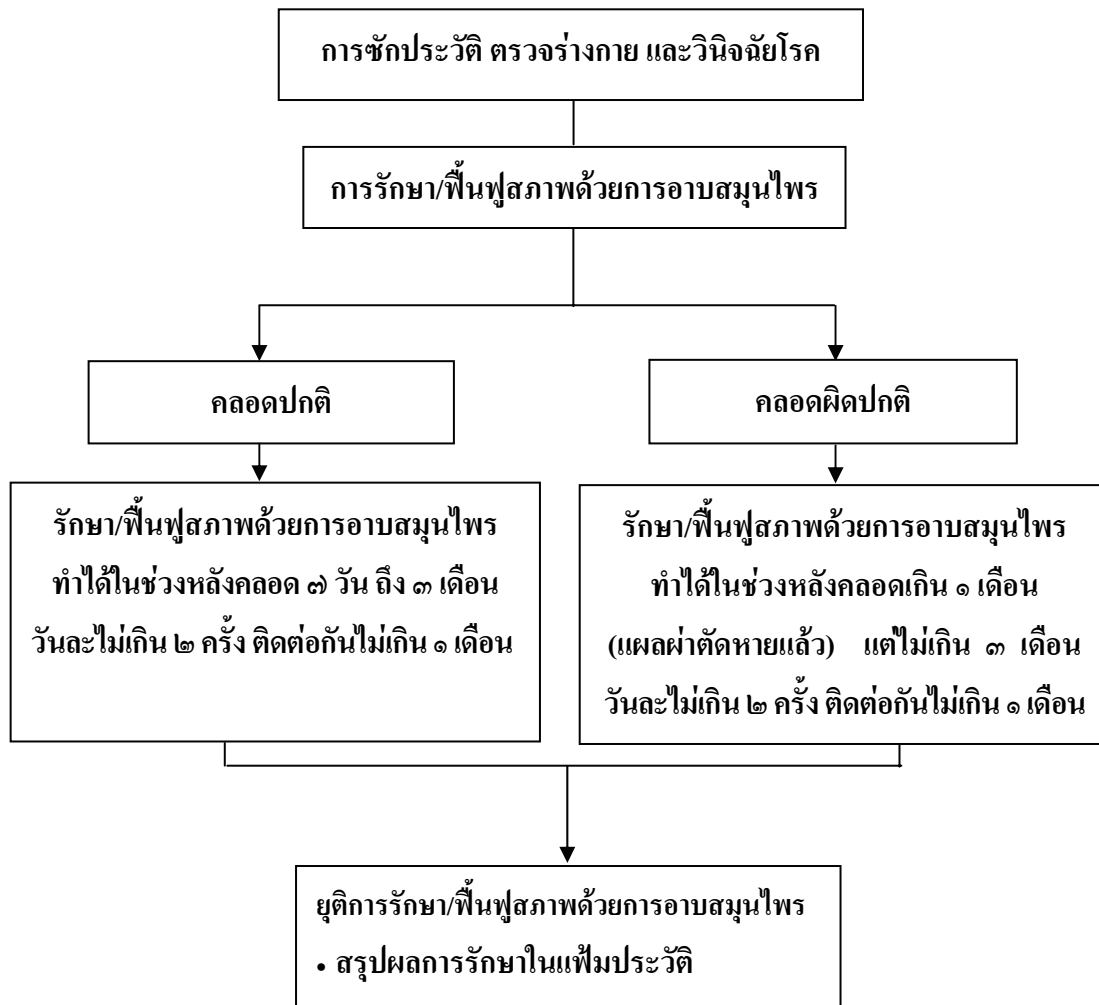
๑. แบ่งการคลอดออกเป็น ๒ กลุ่มคือ

การคลอดปกติ หมายถึง การคลอดโดยวิธีธรรมชาติและการคลอดที่มีใช้การผ่าตัด

การคลอดผิดปกติ หมายถึง การคลอดโดยการผ่าตัด

๒. การรักษา/ฟื้นฟูสภาพด้วยการทาบหม้อเกลือนี้ ให้ใช้กับภาวะหลังคลอดที่ปกติ และภาวะหลังคลอดที่ผิดปกติ

แผนภูมิที่ ๗ แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยด้วยการอาบสมุนไพร

หมายเหตุ

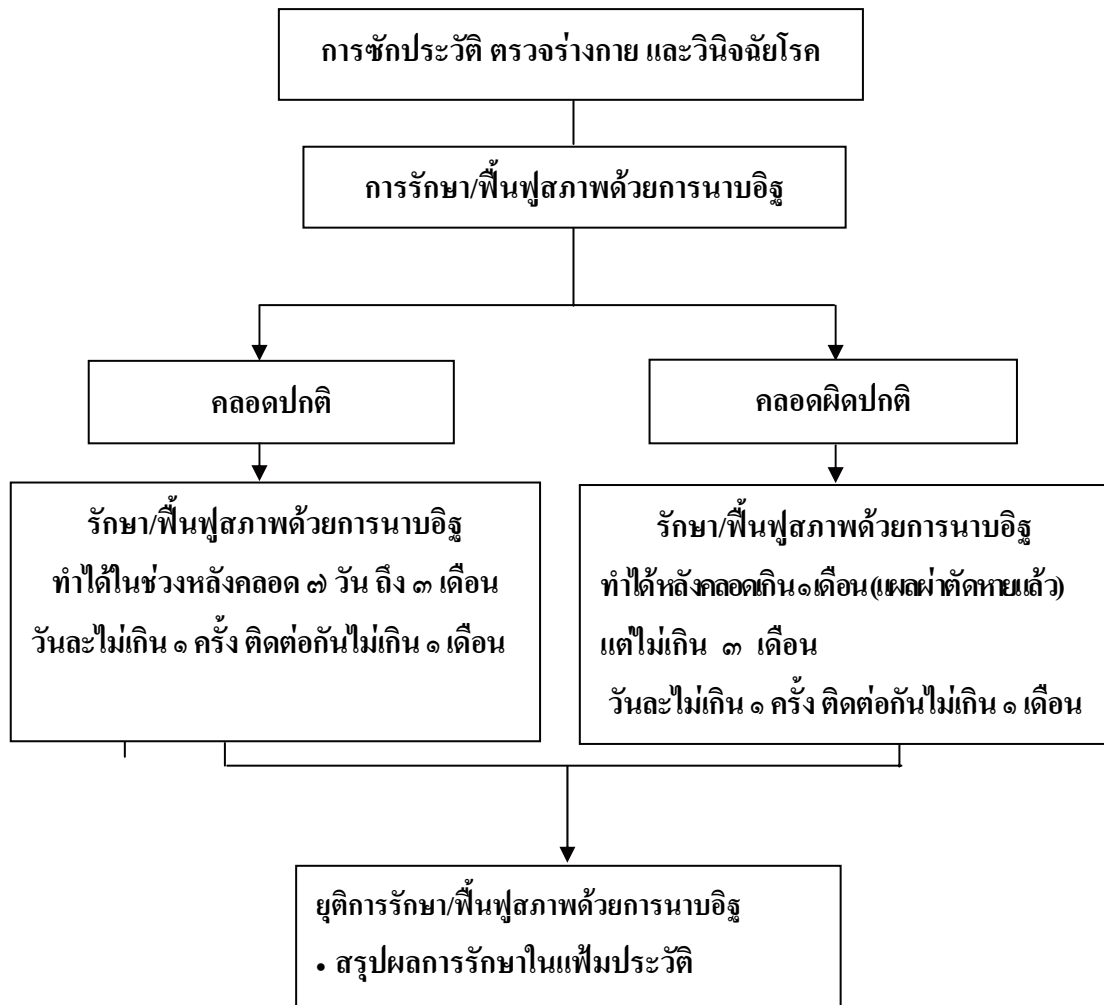
๑. แบ่งการคลอตกออกเป็น ๒ กลุ่มคือ

การคลอตกติ หมายถึง การคลอตกโดยวิธีธรรมชาติและการคลอตกที่มีการผ่าตัด

การคลอตกติ หมายถึง การคลอตกโดยการผ่าตัด

๒. การรักษา/ฟื้นฟูสภาพด้วยการทันท่วงทีนี้ ให้ใช้กับภาวะหลังคลอตกที่ปกติ และภาวะหลังคลอตกที่ผิดปกติ

แผนภูมิที่ ๘ แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยด้วยการนวดอัฐิ

หมายเหตุ

๑. แบ่งการคลออดออกเป็น ๒ กลุ่มคือ

การคลออดปกติ หมายถึง การคลออดโดยวิธีธรรมชาติและการคลออดที่มีไข้การผ่าตัด

การคลออดผิดปกติ หมายถึง การคลออดโดยการผ่าตัด

๒. การรักษา/ฟื้นฟูสภาพด้วยการนวดอัฐิ ให้ใช้กับภาวะหลังคลออดที่ปกติ

และภาวะหลังคลออดที่ผิดปกติ

ข้อห้ามและข้อควรระวังในการทักหม้อเกลือ การรัดหน้าท้อง การอาบสมุนไพร การนวดอิฐ
ข้อห้าม

๑. มีไข้

๒. ขณะกำลังตกเลือด

ข้อควรระวัง

หลังรับประทานอาหารใหม่ๆ

ภาคผนวก ๖

การให้คำแนะนำ

การให้คำแนะนำ

การให้คำแนะนำการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยแก่ผู้มารับบริการ เพื่อให้การบำบัดรักษา/และฟื้นฟูสุขภาพ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง โดยการปฏิบัติตนด้านการแพทย์แผนไทยด้วยการใช้หลักธรรมานามัย ดังนี้

๑. กายานามัย เป็นแนวทางการดูแลสุขภาพทางกาย เช่น

๑.๑ อาหาร

- ควรรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ รับประทานอาหารให้ครบทั้ง ๕ หมู่
- รับประทานอาหารเพื่อสุขภาพ เช่น ปลา ผักพื้นบ้าน ผลไม้ตามฤดูกาล ฯลฯ
- ไม่ควรรับประทานอาหารรสเผ็ด หรืออาหารหมักดอง เป็นต้น

๑.๒ การออกกำลังกาย

- ควรออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และเหมาะสมกับโรคและอาการ เช่น การออกกำลังกายด้วยท่าฤๅษีดัดตน

- ไม่ควรบิด คัด หรือสลับบริเวณที่มีอาการปวดอย่างรุนแรงเพราะอาจเกิดอันตราย

๑.๓ ไม่ควรทำงานหนักเกินกำลังมาก หรือมีกิจกรรมทางเพศมากเกินไป

๑.๔ หลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ทำให้เกิดโรค เช่น การนั่ง การนอน การยืน การเดินที่ทำให้โครงสร้างร่างกายเสียสมดุลและเสื่อมโทรม เป็นต้น

๒. จิตตานามัย เป็นแนวทางการดูแลสุขภาพทางจิตใจ เช่น

๒.๑ ทำจิตใจให้ร่าเริง แจ่มใส ไม่เครียด เพื่อไม่ให้กล้ามเนื้อตึงเครียด

๒.๒ ควรรู้จักระงับอารมณ์ ไม่ควรโกรธ หรือโศกเศร้าเสียใจมากเกินไป

๒.๓ การนั่งสมาธิหรือการสวดมนต์ภาวนา เพื่อทำให้จิตใจสงบ เกิดสมาธิ มีสติและปัญญา เป็นต้น

๓. ชีวิตตานามัย เป็นแนวทางการดูแลสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เช่น

๓.๑ การรักษาศีล ๕

๓.๒ การประกอบอาชีพสุจริต

๓.๓ การพักผ่อนให้เพียงพอ ไม่ควรอดนอน อดข้าว อดน้ำ อดอาหาร

๓.๔ อยู่ในที่ที่อากาศถ่ายเทสะดวก อากาศไม่ร้อนหรือเย็นจนเกินไป

๓.๕ การรักษาและสร้างสิ่งแวดล้อมให้ดี การปลูกต้นไม้ ผักพื้นบ้าน พืชสมุนไพรรอบรั้วบ้าน หรืออาจปลูกไม้ดอกไม้ประดับพันธุ์ไม้หอมไว้รอบรั้วบ้านหรือภายในบริเวณบ้าน เป็นต้น

ทั้งนี้ การให้คำแนะนำ ควรให้เหมาะสมกับโรคและอาการที่เป็นอยู่ของผู้รับบริการ

ภาคผนวก ๘

คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาแนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย
ในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ

คำสั่งกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ที่ ๒๕๑ / ๒๕๕๕

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาแนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย ในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ

.....

ตามที่ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก มีนโยบายในการพัฒนางานบริการ
การแพทย์แผนไทยให้ได้มาตรฐาน เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการแพทย์แผนไทยที่มีคุณภาพ และปลอดภัย นั้น

ในการนี้ เพื่อให้การพัฒนางานบริการแพทย์แผนไทยให้ได้มาตรฐาน เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและ
บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก จึงขอแต่งตั้ง
“ คณะกรรมการพัฒนาแนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย ในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ ” มี
องค์ประกอบคณะกรรมการ และอำนาจหน้าที่ ดังนี้

๑. องค์ประกอบคณะกรรมการ

๑. น.พ.วิชัย โชควิวัฒน์	อธิบดีกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทย ประธานกรรมการ
และการแพทย์ทางเลือก	
๒. น.พ.ปราโมทย์ เสถียรรัตน์	ผู้อำนวยการสถาบันการแพทย์แผนไทย รองประธานกรรมการ	
๓. รศ.น.พ.ทวี เลหาพันธ์	หัวหน้าสถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์ กรรมการ
คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล	
๔. คณบดีคณะการแพทย์แผนตะวันออกคณะกรรมการแพทย์แผนตะวันออก		กรรมการ
หรือผู้แทน	มหาวิทยาลัยรังสิต	
๕. หัวหน้าสาขาการแพทย์แผนไทย	ศูนย์การแพทย์แผนไทยประยุกต์	กรรมการ
ประยุกต์หรือผู้แทน	คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
๖. นพ.ชนินทร์ ลีวนันท์	ภาควิชาเวชศาสตร์ฟื้นฟู คณะแพทยศาสตร์	กรรมการ
	ศิริราชพยาบาล	
๗. ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีทางการวิทยาลัยเทคโนโลยีทางการแพทย์และ		กรรมการ
แพทย์และสาธารณสุข กาญจนานิเทศ สาธารณสุขกาญจนานิเทศ หรือผู้แทน		
๘. หัวหน้าคณะวิทยาศาสตร์สุขภาพ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล	กรรมการ
การแพทย์แผนไทยประยุกต์ หรือผู้แทน วิทยาเขตปทุมธานี		
๙. ผู้อำนวยการกองการประกอบโรคศิลปะ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ		กรรมการ
หรือผู้แทน		

๑๐. ประธานคณะกรรมการวิชาชีพ		กรรมการ
สาขากการแพทย์แผนไทยประยุกต์ หรือผู้แทน		
๑๑. ประธานคณะกรรมการวิชาชีพ		กรรมการ
สาขากการแพทย์แผนไทย หรือผู้แทน		
๑๒. ผู้อำนวยการโรงพยาบาลเจ้าพระยา	โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร	กรรมการ
อภัยภูเบศรหรือผู้แทน		
๑๓. นพ. วิเชียร ต้นสุวรรณนนท์	รองผู้อำนวยการฝ่ายการแพทย์	กรรมการ
	โรงพยาบาลดำเนินสะดวก	
๑๔. ผู้อำนวยการโรงพยาบาลอุ้มทอง	โรงพยาบาลอุ้มทอง	กรรมการ
หรือผู้แทน		
๑๕. ผู้อำนวยการโรงพยาบาลบางกระท่อม	โรงพยาบาลบางกระท่อม	กรรมการ
หรือผู้แทน		
๑๖. ผู้อำนวยการโรงพยาบาลพล	โรงพยาบาลพล	กรรมการ
หรือผู้แทน		
๑๗. ผู้อำนวยการโรงพยาบาลขุนหาญ	โรงพยาบาลขุนหาญ	กรรมการ
หรือผู้แทน		
๑๘. ผู้อำนวยการโรงพยาบาลห้วยยอด	โรงพยาบาลห้วยยอด	กรรมการ
หรือผู้แทน		
๑๙. พ.ท. อัม แสงปัญญา	ผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์แผนไทย	กรรมการ
๒๐. นาวาตรีประยูร สุวรรณศิริ	ผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์แผนไทย	กรรมการ
๒๑. นายพิศิษฐ์ เบญจมงคลวารี	ผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์แผนไทย	กรรมการ
๒๒. นายปรีดา ตั้งตรงจิตร	โรงเรียนแพทย์แผนโบราณวัดพระเชตุพนฯ	กรรมการ
๒๓. ดร. ัญชลี จูฑะพุทธิ	สถาบันการแพทย์แผนไทย	กรรมการ
๒๔. นายปรีชา หนูทิม	สถาบันการแพทย์แผนไทย	กรรมการ
๒๕. นางเอี่ยมพร สุวรรณไทร	คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล	กรรมการ
๒๖. นางสุภาวดี ตั้งจิตรเจริญ	คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล	กรรมการ
๒๗. นางสาวจงจิตร เถลิงพงษ์	โรงพยาบาลพนัสนิคม	กรรมการ
๒๘. นายจรัญ หาญคำ	โรงพยาบาลท่าวังผา	กรรมการ
๒๙. นางสาวธารทิพย์ โคกคอกไม้	สถาบันการแพทย์แผนไทย	กรรมการ
๓๐. นายนิเวศน์ บวรกุลวัฒน์	คณะกรรมการวิชาชีพ	กรรมการ
	สาขากการแพทย์แผนไทยประยุกต์	
๓๑. นางสาวคัลยาณมารา สิริทิไกรพงษ์	สถาบันการแพทย์แผนไทย	กรรมการ

๓๒. นางบุษราภรณ์ จันทา	สถาบันการแพทย์แผนไทย	กรรมการ
๓๓. นางภาณิสรา รักความสุข	สถาบันการแพทย์แผนไทย	กรรมการ
๓๔. นางอัจฉรา เชียงทอง	สถาบันการแพทย์แผนไทย	กรรมการ
๓๕. นางสุพิญญา เกิดโอ	สถาบันการแพทย์แผนไทย	กรรมการ
๓๖. นางแสงเพชร ภูมา	สถาบันการแพทย์แผนไทย	กรรมการ
๓๗. นางสุกัญญา ฉายาขวลิต	สถาบันการแพทย์แผนไทย	กรรมการ
๓๘. นางสาวอุบลรัตน์ มโนศิลป์	สถาบันการแพทย์แผนไทย	กรรมการ
๓๙. นางสาวฉันทนันท์ ปุณณวิทยาพันธ์	สถาบันการแพทย์แผนไทย	กรรมการ
๔๐. นางสาวกัทรมน สุขประเสริฐ	สถาบันการแพทย์แผนไทย	กรรมการ
๔๑. นางเกษร อังสุสิงห์	สถาบันการแพทย์แผนไทย	กรรมการและเลขานุการ
๔๒. นายภาคภูมิ เมยขุนทด	สถาบันการแพทย์แผนไทยกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	
๔๓. นางสาวธริตา จันทร์หอม	สถาบันการแพทย์แผนไทย กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	

๒. บทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการ

๑. กำหนดรูปแบบการจัดทำแนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย ในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ เป็นรายโรค/อาการ
๒. จัดทำแนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย ในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ ด้านหัตถเวชกรรมไทย การประคบสมุนไพร การอบไอน้ำสมุนไพร และการทักหม้อเกลือ เป็นรายโรค/อาการ
๓. ส่งเสริมและเผยแพร่ แนวทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทย ในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ ให้เป็นแนวทางปฏิบัติเดียวกัน และเป็นที่ยอมรับ
๔. แต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพิ่มเติมตามความจำเป็นและเหมาะสม
๕. พิจารณาแก้ไขปัญหาต่างๆ ในการดำเนินโครงการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

วิชัย โชควิวัฒน์

(นายวิชัย โชควิวัฒน์)

อธิบดีกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทย

และการแพทย์ทางเลือก

สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข